

EKNIZKY . SK

SKŘI VÁNEK

JINDŘICH
ŠIMON
BAAR

SKŘIVÁNEK

JINDŘICH ŠIMON BAAR

eknizky.sk

Skřivánek by Jindřich Šimon Baar is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License, except where otherwise noted.

Obsah

I.	1
II.	11
III.	21
IV.	31
V.	39
VI.	45
VII.	49
VIII.	55
IX.	61
X.	67
XI.	73
XII.	79
XIII.	87
XIV.	91
XV.	97
XVI.	103
XVII.	113
XVIII.	117
XIX.	121
XX.	127
XXI.	135
XXII.	139
XXIII.	143
XXIV.	149

I.

Sedláka Skřivánka v Borovně přestalo těšiti hospodářství, jakmile vyprovodil svoji věrnou ženu na poslední cestě na hřbitov. Vrátil se s pohřbu celý ještě upřímným pláčem roztřesený, sedl za stůl, rozhlédl se prázdnou světnicí, a když ženu nikde nespatrił, zamyslił se a po chvíli řekl svému synu: »Grunt bez selky, toť jako kostel bez kněze. Takle to hu nás nemůže vostat. Jeren z nás se musí íčko voženit, hale já ne. Já tu hambu nebožce mámě nehudělám, tak je řada na tobě.«

»Dyž myslíte, táto, tak se vožením,« na pohled klidně a rozvázně odpovídal syn, ačkoliv se mu chtělo zavýsknouti, jak jej to náhlé otcovské slovo potěšilo. Nevypadl vlak ani na okamžik z role hodného, zarmouceného dítěte a jak se slušelo i patřilo, vděčně vzpomněl na matku: »Takovou hospodyni, jakou bula nebožka máma, tu haby svíčkou pohledal. Depa jenom takovou hned najdeme.«

»Dobře sme si toho chlapce vychováli,« poliboval si v duchu Skřivánek, nahlas však také neutrousil ani slovíčka chvály. Vědělť, jak se chovat po funuse, když se nebožka v hrobě ještě ani neopotila, že by se neslušelo se synem se ani chlubit ani hádat, ale že je nutno vyjiti mu vstříc. Proto přimhouřil maličko víčka, čelo se mu starostí zvarhanilo, rty sešpulil, jako by kousal do kyselého jablíčka a znovu se rozpovídal: »Dobře povídáš, že vo moudrou selku je dnes větší bída než vo dukátový semínko. Ženckyjch – pravda – běhá po světě dost ha dost, dláždit by s nima moh, hale jakyjch! Na rukách rukajčky, na hlavach kloboučky, na nohách tříjčky na špalíčkach, šilhají po pánech. Místo sednout pod krávu ha podojit ji, sednou si ha břinkají do fortepiána, místo rozkydávat hnuj, roztahujou krajky na darebnou parádu. Šecko jim hu sedláka smrdí, chlív, hnojíště, prasečí chlívky, ha neví, že to napřed musí smrdít, haby to potom mohlo na pekáči vonít.«

»Šecky nejsou takuvý,« uznal za vhodno mladý Skřivánek ukrotit tu otcovskou chválu ženského pohlaví.

»Nejsou, nejsou, ha to je tvý chčestí, že nejsou. Všim sem si dnes, řekněme třeba Zahoríkc Markýtky,« rozjel se znovu otec, ale v půli věty se zastavil, jako by se rozmyšleł, má-li dopovědět.

Dech se zatajil v mohutné hrudi synově, zato srdce se mu divoce rozbušilo.

2 Skřivánek

Pocítil, že se v té chvíli rozhoduje o jeho celém příštím životě. Našla Markýtko milost před očima otcovými nebo nenašla? Pochválí ji, či pohání? Hodiny tikaly líně na zdi, staré jejich kyvadlo odměřovalo klidně vteřiny věčnosti, němé ticho vyplňovalo celou světnici a zrovna škrtilo mladého Skřivánka. Řekne-li otec: »Nemehlo ha budiž k něčemu je Zahoříkouc divče,« pak s Bohem, milá Markýtko, pak už otec sám vybral synu důstojnou nevěstu, a proti jeho volbě není odvolání.

Starý Skřivánek dobře ví, že se mladému líbí Markýta, že chodí k jejímu okénku na »volání«, že s ní tancuje u všech muzik a pak ji k ránu vyprovází až k Záhonkům do podevratí, ale dělá jako by neměl o tom ani nejmenšího tušení. Na skřípce natahuje syna, pozoruje ho podélnou skulinou přimhouřených víček, jako by puškou mířil na kořist, až konečně smáčknuv spoušť a znovu se ozval: »šecká čest Zahoříkouc Markýtě, toť přece divče jako ískra, šecko na ní jenom hraje, voči, nohy i ruce. Přišla, pěkný pozdravení dala. „Pámbů vás potěš,“ řekla, nebožku pokřižovala, kláskem pokropila, svatýj vobrázek poutní na ní položila, na nic nezapomíla ha pak tepriva nad ní srdečně zaplakala.«

»Zplat' vám Pámbůh, táto, za to huznání,« oddychl si mladý Skřivánek a pocítil rázem takové ulehčení, jako by se s něho svalila kláda, která ho dlouho k zemi mačkala.

»Počkyj, to eště není ruka v rukávě,« okřikl jej starý. »To sem eště neřek, že by se z ní mohla stát selka na nášom gruntě. Schází jí hlavní věc.«

»Ha kerápa?« vydechl Matouš.

»Peníze,« stručně, ale rozhodně procedil otec sevřenými rty.

»My je přece nepotřebujeme.«

»Cák si pytlem praštěnyj? Zapomněl si, co říkáme? Tak si pomatuj, že peněz ha hnoje nemá žádnýj pořádnýj sedlák nihdyž dost!«

»Náký vona bure mít.«

»Kolik?«

»To nevím, neptal sem se jí. Nejsme spolu eště tak daleko.«

»Proto, proto,« kýval sedlák souhlasně hlavou, hrd na svého syna, že se nespustil tak daleko, aby si musil vzít Markýtu, třeba bez krejcaru peněz.

»Hale vy byste se moh jejího táty voptát,« radil dychtivě Matouš.

»Moh. Cák bych nemoh? Člověk šecko může. Hlavní je, haby si nechál dycky zadní dvířka vorevřený, haby mil kury couvnout.«

Skřivánek vstal a počal se svlíkat ze svátečních šatů. Syn pochopil, že se víc

otci do jeho plánu nesmí míchat, šel také hned do komory, převlékl se a život na statku šinul se dál po vyjetých kolejkách. Bdělé oko hospodyně však všude scházelo, nikdo jí nemohl nahraditi a tak Skřivánek, když jakoby náhodou potkal pod lesem souseda Zahoříka, postěžoval si mu mezi čtyřma očima, jaký těžký kříž Pánbůh na něho složil, když mu vzal selku a zanechal ho tu v smutném postavení sirého vdovce.

Zahořík hned uhodl, kam Skřivánek bije. Dělal však, jako by neuměl pět napočítat. Povzdychl si a promluvil opatrně: »Věřím, věřím, že se tě styjská. Tvá nebožka! To bula náká ženská. Šichní jí litujem, ha šechnim se po ní styjská.« To řekl nahlas. Pod kůží však se usmál a myslil si: »Drahoty musíme dělat. Sami se nesmíme s Markýtou nabízet, jen hajť si vo ní řeknou.«

Také Skřivánek prokoukl hned Zahoříka a pomyslíl si: »Vida, vida, tluču na křovinu, myslím si, že zajíc hned vyběhne, ha vono nic. Nu, nesmíme dát na sobě znát, že vo tu jejich vlasatou Markýtu stojíme,« a jako by se nechumelilo, optal se lhostejně: »Deš asi do lesa? Tak jen di, máš tam vyvrácenou vod větru smřčinu. Viděl sem ji, tak tě nesmím zdržovat.«

Asi po týdnu sešli se zas, tentokráte na louce, a byl to Zahořík, který stočil řeč nenápadně na to, co mu leželo v hlavě: »Skřivánkouc grunt, pane, není k zahození. Tam by sedila Markýta jako v peří,« uvažoval, kudy chodil.

»Nu, Antone, huž si přece zapomíl na nebožku? Nesmíš se tomu tak podávat, si nákyj přepadlyj,« začal soustrastně.

V starém sedlákovi všechno vřelo a proto hned vybuchl: »Ha divíš se? Dyby si stál na mým místě, viděl bys. Néhdež ha v něčem žádnýj pořádek! Člověku nemá hdo knoffík přišít, hdo vyprát, huvařit, vo šecko haby se sám staral, na šecko pamatoval, platit lidom ha eště to hudělají halabala, ba tě i vokrádají.«

Železo se musí kout, dokud je v ohni, to ví Zahořík, a proto se rozhodl jít na vdovce s perlíkem. »šichni v celý vsi tě litujem ha říkáme, chtij nechtij, že se íčko mušíš voženit,« a teď stříhal očima i ušima, jak ta rána bude účinkovat.

Skřivánek není letošní zajíc, aby se nechal opít rohlíkem a skočil do prvního oka, které mu pytlák políčí. »Ha, ha, ha,« směje se v duchu, »ty teď jistojistě čekáš, že řeknu: „Já huž ne, hale můj syn Matouš se vožení. Huž mu hledám nevěstu ha ty ji máš.“ To si se, kamaráde, přepočítal.« Natáhl se, pošoupl si čepici od ucha k uchu a odpověděl vážně:

»Dyž to bure muset byjt nebojím se toho... Zkazujou mi se všech strán ba jaký žencký, hani bys neřek. Mladice eště ha s jakou pomocí!«

4 Skřivánek

»I ty jeden chramostytle vyšeptalyj. Snad by si se nestyděl bláznit na starý kolena,« durdí se v nitru Zahořík, nahlas však to sousedu schvaluje:

»Máš pravdu. Dyť ty si ještě člověk v míze ha štávě, žádnýj pařízek sehnutyj, ještě můžeš hužit radostí, hale nesmím tě zdržovat, pospícháš asi na vodu? Jen di, mě se zdá, že tě jí Jakubák srazil.«

»Ha to si muším pospíšit,« trhá se hned Skřivánek a celou cestou se durdí: »To voni by chtěli, habych si huplet na sebe bjič ha voženil se! Ty by mi to přili. Dyť já se nespletu a žádný ženský stvoření víckrát si na krk nepřivážu. Vod čehopak mám chlapce Matouše? Jen mlč, Zahoříku, já vím, žes všema mašťa mazanyj, hale dyť ty se chytíš na muj grunt, jako kapr na červa, žádná starost.«

Ještě asi dvakrát nebo třikrát setkali se jako náhodou oba chytrí otcové. Jednou si postěžoval Skřivánek, jakou má starost, že jeho syn Matouš se rozhodl oženit a teď že mu musí najít nevěstu. Jindy Zahořík s ustaranou tváří radil se se sousedem, co má dělat, že jeho dceři Markýtě dohazují ženicha až odněkud od Vostráčína, Markýta že je jeho nejmladší a nejmilejší dítě, že by jí nerad měl s očí, že by byl nejraději, kdyby se pro ní našlo doma šikovné místo.

Skřivánek pocítil, že mu teď soused položil most a že musí naň vkročit.

»To by se šikovalo,« poškrábal se tudíž za uchem. »Podívejme se, že huž nám to dávno nenapáadlo! Mohli bysme dát ty naše děti dohromady.«

»Nu, proč pa ne, to bysme mohli. Japa bysme nemohli? Promluvit si vo tom dycky můžem. Tak přidte na přípověď,« pozval Skřivánka a ten pozvání přijal. Matouš objednal si ještě kmotra a strýčka a v neděli po požehnání vypravili se k Zahoříkům. Přijali je uctivě, seděli tam už oba švagři Zahoříkovi, ženské se vytratily ze světnice, nikdo ani nevěděl jak, sedláci mluvili dobrou hodinu o koních a polích, o obilí a seně, jako by se tu sešli na hyjtě a žádná strana nechtěla začít. Venku se pomalu šíralo, Zahoříková smažila v kuchyni »boží milosti«, Markýta naškrobená a nažehlená přinesla z hospody džbán piva na vědro veliký,

Skřivánek už se zvedal za stolem a měl se k odchodu, když najednou se zastavil uprostřed světnice, krátce se zasmál a vykřikl vesele:

»Hale sem to člověk! Dyť já bych bul pro samou řeč málem zapomíl, proč sme sem dnes přišli! Ta má hlava huž nestojí za víc, nežli ji hodit kočkám.«

»Tak to jen pověz,« usmíval se Zahořík, »dyť mě přece znáš, dyž to bure drobet moct byjt, že tě nic nevorepřu.«

»Tuto rád slyším. Beru tě hned za slovo. My bysme tera chtěli, habys dal svou Markýtu tudle mýmu Matoušovi za ženu.«

»A stafrá, to je novina! Na to se mušíme znova posadit.«

Všichni usadili se opět pohodlně kolem stolu a Zahořík počal teď opatrně a pomalu: »Markýtu k vám? Na to sem věru eště nepomyslí. Esli enom tak vysoko vyšáhnu.«

»Mušíš holt se natáhnout, stoupnout si na špičky,« ozval se Matoušův kmotr.

»To zrovna nemuší,« zchladil kmotra hned Zahoříkův švagr, »protože je Markýta dívče jako čerstvá malina. Hdo jí dostane za ženu, ten si může šechnich pět prstů volízat, i dyby nic nemíla.«

»S holyjma rukama si přece k nám nevěstu nepovedem,« nadmul se Skřivánek.

»Hdo pa povídal, že naše Markýta pure k voltáři s holyjma rukama?« vyskočil za stolem Zahořík. »Tak abys věděl, naše Markýta dostane deset tisíc, pořádný vybytí ha krávu mouru, co si sama vodchovála.«

»Na Křivánkovo grunt je to jako plíva,« štípl Zahoříka Matoušův strýček. »Sto strychů polí ha luk, patnáct strychů lesa, dva rymíky, šecko za deset tisíc? To je k smíchu!«

»To nám nemušíš vypočítávat, co měří Křivánkouc grunt,« hezky pepně se rozhovořil druhý švagr. »My jsme se tu narodili ha nepřiběhli sme sem vodjinuď,« chtěl ještě dodat: »jako ty«, ale zdržel se včas a skončil smírně: »Je to pravda, pěknýj grunt, hale chyby má teky...«

»Ha jaký? To bych rád věděl?« vylítl teď do výše Skřivánek.

»Pravdu sobě mluvme ha dobří spolou buďme,« pokračoval švagr. »Stáje máš dřevěný, na spadnutí, ty muší mladýj stavět hned jak se vození.«

»Co eště? Co eště?« prskal Skřivánek jako křeček.

»Co eště? Nu, leccos by se našlo, hale to tě povíme, haž esli se shodneme.«

»Proč bychom se nedohodli? Markýta dostane patnáct tisíc ha vod jara bure hu nás selkou!« vykřikl Skřivánek.

»Cák bys s túlika penězi dělal?« zasmál se Zahořík. »Dyť máš jenom Matouše, grunt čistýj, ha eště nasušený peníze v záložně.«

»Patnáct tisíc! Patnáct tisíc mi muší vysadit nevěsta na dřevo, jinak dvůr z ruky nepustím. Peníze sebou do hrobu nevemu, huložím si je k druhým ha počkám, haž jak se burou mít ke mně mladý. Burou-li si mě vážit, dyť já ruku nezavřu, vod nich se nevodvrátím. Hale čert nespí. Máme toho příklady, že se vyjmínkářom vede všelijak. Vodjakživa se tu hu nás říká: Jen se neslíkat, dokavád nejde člověk spat.«

6 Skřivánek

»Žádný strachy. Naše Markýta má srdce na pravém místě, ta tě nehublíží.«

»I nyjlepší žencká nestojí něhdy za nic,« mávl rukou prudký Skřivánek. »Íčko je čas mluvit, potom huž by bulo pozdě. Lepší hněvy na přípovědi, než po voradbach.«

»Tuto je svatá pravda,« souhlasili všichni. »Proto sme se tu sešli, habysme se jak se patří humluvili.«

»Něco mušíš slevit.«

»Teky Zahořík se muší polepšit.«

Oba otcové se teď odmlčeli a jejich strany jednaly za ně. šlo to chvílemi do tuhého a Matouš už trnul, že se mu přípověď rozejde. Viděl sice často kupovat i prodávat koně. Slyšel o trzích dohazovače, pil slavné litkupy, když se prodávalo dříví v lese, ale na přípovědi sedí dnes po prvé a sedí se mu tak mizerně, že by raději na žhavé plotně seděl. V kuchyni už dávno uhasí oheň, pivo ve džbánu už zteplilo. Zahoříková s dcerou Markýtou poslouchají za dveřmi, aby jim ani slůvko neušlo a Markýtě bije strachy srdce pod těsným šněrováním, div že jí nevyskočí. Venku na návsi Stojí plno zvědavců. Čekají, sejdou-li se Skřivánek se Záhonkem, nebo rozejdou-li se. Večerní šero mění se pomalu v tmu, ale sedláci jako by toho nepozorovali.

»Tak habyste věděli,« zdvihl se náhle Skřivánek, sáhl po čepici, odstoupil od stolu a napřáhl ruku, »esli chcete dát Markýtě k tím dvanácti tisícom ha krávé eště tu strakatou jalojci, tu je ruka. Berte, dokajd dávám, nechcete-li, nechte tak, zaklepáme jinde.« A už se točí ve dveřích.

»Huž dávám dost. Ždímáte mě, haž se potím,« naříkal si Zahořík. »Dvanáct tisícovek dám, krávu dám, vybytí dám, hale strakatou jalojci nedám, ta z mý stáje nesmí, té výstavní kus. Takuvou krávu neburou mít po celým Borovně, jaká bure z naší jalojci.«

»Nu, jak rozumíš,« zchladl Skřivánek. »Tak se nehněvij, že sme vobtěžovali,« loučí se napohled klidně a kmotr se strýcem hned se zvedají za ním. Jenom ubohý Matouš, vychovaný v přísné selské kázni, ví, že nesmí ani pípnout, ačkoliv se mu srdce svírá bolestí i úzkostí. »Táta mi íčko vybere možná kulhavou Báru, nebo šilhavou Dodlu, ha muším byjt se vším spokojenij,« naříká si v duchu. »Ty vobě mají peněz jako želez, ha rodiče jim eště přidají, jen baby je vodbuli ha ženich nekoukal na jejich chyby. Mil bych se vozvát, vzepřít se, ha řect: „Táto, mi se Markýta líbí, já s ní muším byjt haž do smrti živ ha ne vy, tak vod ní nehupustím i hdyby nahá bula, dyby hani košili nemilá ha íčko dij se

co dij.“ – Táta se, pravda, může zatvrdit, vyhnát mě, hale ajci! Svážu si raneček se šatma ha puru někam sloužit za pacholka, haž tátovi přejde zlost. Dyť von se potom sám humoudří. Dyť přece krev není voda, cizímu grunt nedá ha jinýho syna nemá než mě.« Ale tu se myšlenkový pochod ženicha Matouše Skřivánka náhle zarazil. Plán a výpočet počal se mu kalit, neboť v té chvíli ho napadlo, jak otec po smrti matčině prohlásil: »jeren z nás se musí voženit!« Tehdy ovšem dodal: »hale já ne«. Což však, kdyby se jinak rozmyslil? Kdyby v tom hněvu mu Pánbůh splet myšlenky a přivedl si nějakou mladici na dvůr? Když ovdověl starý Pšenička, vzal si dvacetiletou Manku, co u nich sloužila, a napletl s ní ještě plnou senci dětí. Potom by bylo na věky amen s gruntem! Taková žena by držela tátu v hrsti a on – Matouš – by pak mohl opravdu pacholčit až do smrti. Jako hora vyvstalo mu před očima to hrozné nebezpečí ženitby otcovy a hned se propadala do propasti Markýta se svým tvrdým otcem, za ní se řítíl sladký sen o krásném žití po jejím boku. Matouš vstal a jako beránek se hrnul za otcem.

Ve dveřích však narazili na starou Zahořici. Nesla v ruce rozsvícenou petrolejovou lampičku a stavěla se náramně překvapenou, když div že nevrazila do rozkaceného Skřivánka.

»Pomálu! Pomálu! Dyjť se ženeš, div mě neporazíš – vidíš přece, že nesu sjetlo, habyste viděli na svou řeč,« a zeširoka zastoupila odcházejícím hostům cestu. »Kakrahnáti, valíte se jako velká voda v soutce! Kam pa tak pospícháte? Cák ste se splášili tak najednou? Dyjť ste si hu nás eště hani chleba nehukrojili!« Tak moudře zkušená matka, která už šťastně vyvdala tři dcery, hasí vypuklý požár a strká hosty mermomocí zpět do světnice.

»Jen nás nezdržuj ha nech nás vorejít, dyž pro nás nemáte, co chceme. Darebně bysme se tu meškali,« zastavil se sedlák Skřivánek u samých dveří a pruh žlutého, matného světla prostřel se jako koberec ode dveří až ke stolu.

»Ha cák by to mohlo byjt, habysme to nemíli?« posvítla si selka na Skřivánka. »Možná, že to přece máme, ha muž vo tom hani neví.«

»Ja pa by vo tom neveděl, dyž mu to stojí v mařtali,« řezavě zasmál se starý sedlák.

»Ha to na ňom jistě chcete strakatou jalojci,« uhádla hned matka a také se dala do nuceného smíchu. »Tu von má jako voko v hlavě vod tich čas, co dostála na pražský výstavě prémium ha co vo ní psali v novinách, že to bul nyjlepší kus na celý výstavě. Dyť von se s tou jalojci eště zblázní. Měj rozum, sedláku, ha přidjy jim ji,« obrátila se teď na muže.

8 Skřivánek

»Nedám ha nedám,« rozpálil se Zahořík. „Markýtu mu dám, vybytí jim dám, dvanáct tisícovek jim dám, hale strakatou jalojci nedám!«

»Tak si šecker jenom nech ha my se vrátíme, vorkajď sme přišli,« vyprskl stejně nakvašeně Skřivánek a už se zas ohlížel po dveřích.

»Já vím. Já tě rozumím,« bouřil Zahořík, »tobě i mladýmu rozumím. Vy Křivánkové, vy ste čistý ftáci. Vám nejde vo Markýtu, hale vo muj chov dobytka, vo mou práci kravskou, habyste míli v mařtali teky takuvý straky jako já mám. Já do vás vidím, na mě nevyzrajete, na mě ste krátký jako sirka.«

Starý Skřivánek je zlostí bez sebe. Ten Zahořík jako by četl jeho nejtajnější myšlenky, jako by Skřivánkova hlava byla skleněná a on viděl, nač myslí a co si tak vroucně přeje. Ustoupit teď nemůže, nesmí dopustit, aby se dostal Zahořík navrch.

»Ha to se myjlíš, to si se náramně přepočítal,« vrátil se hned ke stolu Skřivánek a s ním celý jeho průvod. Všichni cítili, že se situace mění, obrací a že může ještě dojít k nepředvídaným událostem. »Takovyjch koček, jako tvá strakatá jalojce, stojí hu nás plná mařtal, s tou já bych se stydíl jít po Praze ha šmykat jí na výstavu. Bůh milyj ví, kam ty Pražáci dali voči ha co na tom hubohým dobytčátku vidíli. No, mušel tám na tý vyjstavě byjt brak, dyž i taková vochechule, strakatá jako žába, dostála prémium. To ce ví, mezi slepyjma je dycky jednovokyj králem. Tak íčko víš, co ne já, hale celá vobec si myslí vo tvý jalojci ha vo tobě. Dyž tě to nechtil žádnyj řect do vočí, tak tě to řeknu já, ha eště tě povím, že my Křivánkové teky nepotřebujem pro ňákyj dukátek vodměny třískat se po světě ha klánět se všelijakyjm lidom.« Jako když pilou řeže, tak mluví Skřivánek, slova mu zrovna skřípají mezi zčernalými zuby a Zahořík se až prohýbá, jak se mu zadírají pod kůži. Nesmí však ani okem mrknout, nic na sobě nesmí dát znát, hraje si s dřevěnkou, pěchuje do ní tabáček, teď si dělá z novin fidibus, strká jej do lampy, aby ušetřil sirku, zapaluje si, jako by se ho ta hana ani netýkala. Teprve když se Skřivánek vysoptil, vypustil Zahořík tak mohutný »puk« ze své dřevěnky, jako by to byla kaditelnice, vyplivl se pod stůl a řekl vesele:

»Vod jakživa víme, že do haní, rád má. Hani sem nevěděl, že tak vo tu mou jalojci stojíš. Dybys jí nedošel, tak bys se jistě závistí rozstunal ha puk. Já nechci mít tvou smrt na svědomí. Tak víš co, já tě tu jalojci dám, habys mil pokoj. Mě to nezkaží, ha tobě to pomůže.«

»Je to hale politik, ten staryj Skřivánek,« myslí si všichni ve světnici, »takle

dotlačit někoho zrovna tám, hde ho chce mít.« I starý sedlák se raduje v duchu: »Vyzrál jsem na tebe, vysměju se tě, jen haž bure jalojce hu nás na stání.« Tak milo je mu, jako by kousal do chleba čerstvým máslem tlustě pomazaného, přece však cítí, že je krajíc místo cukrem, popřem posypaný a že nelze jej spolknout jen tak beze všeho.

»Já huž ji nechci,« řekl proto hodně ledabyle, skoro opovržlivě, »jen si tu jalojci nech i s Markýtou, habys si nemyslí, že vaše plemeno nás – Křivánky – vytrhne ha spasí.«

Všichni vědí, že musí dělat drahoty, aby se neřeklo, že bral hned oběma rukama. Od čeho však tu sedí dožádání svědkové tak důležité události jako je přípověď? Ti také chápou, že jiní teď nastává přísná povinnost rozhněvané otce smířit.

»To si íčko burem hrát na slepou bábu – co?« ozval se proto hned Matoušův kmotr, »ty starý kocouří se poškrabou ha my íčko habysme se pro nic za nic se suchou hubou rozešli.«

»Ber, dokajď něhdo dává.«

»Blázen, hdo dává, ha hdo nebere, dva.«

»Dyjt ta jalojce stojí bratru za tisíc zlatek.«

»Selka, pivo na stůl! Zapijem to!«

»Huž je to uděláno, huž je to hotovo, pár vajíčků na rendlíček, kousek másla do toho!« zazpíval náhle veselý švagr Zahoříkův.

»Ha ty, Matouši, neseď jako pytel nechčestí, skoč ha přiveď sem Markýtu.«

Nemuseli dvakrát poručeti šťastnému ženichovi a ten nemusil dlouho hledat šťastnou nevěstu. Našel ji hned za dveřmi v komoře. Děkala, jako by rovnala na míse »boží milosti« a neměla o ničem ani nejmenšího tušení.

»Jejej! Ty si tu, Matouši? Kerapa si sem přišel? Cák tu děláš?« stavěla se překvapenou, jak selská slušnost kázala.

Ale Matouš v té chvíli skočil k ní a sevřel ji v náručí, až v ní kosti zapraskaly. »Mlč, ty falešnice, ha nepřetváříj se,« smál se jí do očí, »dyt ty dobře víš, že sme hu vás na přípovědi.«

»Tak mě pusť a dyj přece pozor, hajť mi nepomačkáš rukávce,« rděla se Markýta před tím přívalem bouřlivých výjevů lásky šťastného milence.

»Zatracená paráda žencká,« zaklel si Matouš upřímně, »ta de hu vás nare šecko.« Pustil ze žhavého objetí opatrnou nevěstu, která hned skočila k zrcadlu, chvíli si upravovala »babku« na hlavě, čechrala vlásky nad čelem, vytahovala

10 Skřivánek

naškrobené rukávce, až už se Matouš nemohl na to déle dívat a spustil přísně: »Nu tak huž poč, dyť si dost hezká, mně se líbíš ha tim dědkom tám se líbit nemušš.«

Popadla tedy mísu, »božími milostmi« vysoko ovršenou a tak bohatě pocukrovanou, jako by to byl kopenec sněhu, a hnala se do velké světnice. Matouš otevřel před ní dveře dokořán a vykřikl radostně:

»Huž si jí vedu!«-

»Tu je nevěsta! Tu jí máme! Tak poj, divče, poj!« vítaly ji hlasy od stolu a Markýta cítila, jak zálibně na ní spočívají zraky všech. Zapálila se jako růže, a všem se zdálo, že v té chvíli celá světnice se rozjasnila a zavoněla. Jako živý květ lidský kráčela Markýta v pantoflíčkách přes celou světnici ode dveří ke stolu, hedvábný fěrtuch na ní šustil a hrál všemi barvami, červená šerka jako živý plamen šlehala se jí od plných boků k nohám, zlaté vyšívání na šátku, zkříženém přes plná ňadra, blýskalo ohnivým leskem. Ani na okamžik nevypadla Markýta z role nastávající nevěsty. Šla pevným krokem, až podlaha pod ní vrzala, postavila mísu doprostřed stolu, dala křesťanské pozdravení, řekla: »Vítám vás k nám,« pak se otočila po starém Skřivánkovi, usmála se na něho tak pěkně, že mu srdce v těle zatrnulo a než se nadál, sehnula se k jeho ruce a vřele ji políbila.

»I ty jedna šmajchlírko, ty jedna, ty -« koktal Skřivánek, na víc se však nezmohl, cítil, jak se mu zakalily oči a čerstva polykal slzy, jež se mu hrnuly nosem do úst...

II.

Celé Borovno žilo v ohromném napětí, kdy asi bude svatba. Zruší Skřivánkové smutek po nebožce matce, nebo nezruší? Toť jisto, že tam potřebují hospodyni jako soli, ale toť také jisto, že si Skřivánkovic selka zaslouhuje, aby se smutek za ní do dne a do roka donosil, aby měla pokoj v hrobě a nechodila mladou strašit. Když už to nemohly vydržet, počkaly si selky Jalovcová a Darejsková na starou Zahořici a spustily hned rovnou:

»Ja pa, teta, esli pa nás přece pozvete na svarbu?«

»Toť víte, že pozvem, hale musíte počkát, haž se na ní připravíme.«

»Dyjť vy huž máte pro Markýtu dávno připravený vybytí v truhle, dyjť my to víme.«

»Mám, ja pa bych nemilá! Hale musíme přece íčko plátno nastříhat, košile šít, porušky přesypat, haby míla šeko jak se patří, dyjť znáte starýho Křivánka, jakyj je to metr, tak haby nás lidi nepomluvili.«

»Počkáte, haž burou hu Skřivánků po smutku? Nebo purete na voradby hned v sprovodach?«

»I toto! Kam by to vedlo! Haž v masopustě muší byjt svarba.«

»Jen esli hu Křivánků tak dlouho počkají.«

»Muší ha nebure jim to škodit, dyž drobet vyčpí, haspoň si potom dovedou žencký vážit.«

»Té teky pravda,« přisvědčily obě mladé selky a veřejné mínění utichlo. Matouš chodil teď k Zahoříkům veřejně, čas utíkal jako voda, z jednoho do druhého honila tuhá práce sedláky, vodila je na pole, na louky, do lesa, na mlat, do stodoly a než se nadáli, uplynul rok jako skok a brzy po Novém roce vypravili se starý Skřivánek se Záhonkem i s mladými do města k panu notáři, aby jim sepsal svatební smlouvu.

Pan notář Ptáčník v Domažlicích přivítal je jako staré známé. Sám se narodil v Radonicích na selském gruntě, hlava už mu prokvétá šedinami a proto dokonale zná nejen všechny zákony a zákoníky státní, ale také staletý selský řád, všechny mravy a obyčeje svých milých krajanů, kvůli nimž mu právě mnohý vlas zešedivěl. Posadil tudíž mladé na pěkné, měkce vycpané kanapátko ve své pracovně, staré sedláky však rozsadil do křesel postavených hezky daleko od

12 Skřivánek

sebe. Skřivánka po své pravici, Zahoříka po své levé ruce a sám usedl k velikému psacímu stolu uprostřed.

Oči sedláka Skřivánka bloudily chvíli po stropě, pomalovaném krásnými růžemi, pak seskočily na zdi, prohlédly si veliké obrazy v nádherných rámech, knihovnu, ve které za sklem jako vojáci v řadě stály tučné svazky knih s pozlacenými hřbety, mohutnou černou skříň, koš s květinami a vysokou palmou uprostřed, až se svezly konečně na podlahu, kde se prostíral ještě květovanější koberec, než byl strop nad ním.

»Mají to tu náramně v pěkném pořádku,« uznal za vhodné hlasitě pochválit všecko, co viděl, »na kraji v nebi to nemůže být pěknější.«

»Jen když se vám u nás líbí,« usmál se pan notář, který měl svou pracovnu opravdu zařízenou s vybraným vkusem. Uvedl sem svoje klienty z kanceláře, neboť ihned pochopil, že běží o smlouvu a při ní že se často mluví o věcech, jež nejsou ani pro uši jeho personálu, tím méně pro uši těch, kteří notářskou kancelář během dopoledne navštíví. To také věděl, půl dne že to dobře potrvá, než tu smlouvu sepíše. Opsat a podepsat ji už mohou pak třeba na rynku, ale co jí bude předcházet, to se přísně vymyká zvědavé veřejnosti.

»Tak copak vás ke mně vede?« začíná pan notář dřív, než se sedláci rozpovídají o zimě a mrazech, o sanici a sněhu, aby se dostal věci hned na kloub, neboť u něho čas jsou peníze.

»Toť vedí, dybysme nemuseli, že bysme sem nešli,« tajemně se první ozval Zahořík. »Tudle ty dva mladý lidi nedají nám pokoj ha furt nás nutí, habysme sem šli.«

»Tak tak, to je hezké, že si na mě vzpomněli,« kývá hlavou pan notář, vytahuje při tom čistý arch papíru, vybírá si hezky ostrou tužku a píše si něco.

»Jaképak máte číslo, pane Skřivánku, nemohu si hned rychle vzpomenout,« pozdvihuje hlavu notář.

»Pátý, vodjakživa pátý.«

»A vy se, pane Zahoříku, křestním jménem jmenujete?«

»Martin, po kmotrovi Martin.«

Tužka se jen míhá po papíru a oba sedláci pozorně se na ni dívají a souhlasně si myslí: »Stafra, ten se dovede s tím plavajzem vohánět! Dát mu do ruky sekýru, dyť von by zkrot!«

»To je tedy váš syn, kterému odevzdáváte statek?«

»Jou! To je muj Matouš, hale to sem eště neřek, že mu předám dvůr, to musí napřed mluvit tudle Zahořík.«

»Snad jste se již domluvili, než jste ke mně šli?« naskakuje notáři husí kůže pouhým pomyšlením, že teprve zde by měl ty dva pařízky přisekávat a rovnat, aby se spolu shodli.

»Toť se rozumí, že sme míli přípověď napřed. Na všom sme se dohodli ha šeckeró sme jaksepatri před svědkama projednali,« kýval Zahořík.

»Tak to půjde hladce,« zamnul si ruce spokojeně pan notář a znovu se obrátil k papíru.

»Povězte mi nejprve, co dáte dceři věnem.«

»Co jí dám věnem?« opakoval si otázku Zahořík rozvážně a cítil, jak mu pot vystupuje na čele. Seděl právě zády proti kamnům, která příjemně hřála a až dosud si liboval, že se posadil na tak šikovné místo, kdežto Skřivánek sedí u okna a jistě tam naň potáhne. Teď však cítil, jak ho horko rozráží. Rozepjal si tedy kožich, odkašlal a pomalu, jaksi nerad, se rozjížděl: »Nu, víme, slíbil jsem, že jim dám dvanáct tisíc, rovných dvanáct tisíc.«

»V korunách nebo ve zlatých?« optal se hned notář.

»V žádných korunách! V poctivých zlatkách! Já eště počítám po staru.«

»Dobře a co ještě?«

»Dyť je to dost! Taková rána peněz!«

»Ovšem, ovšem. Ale snad také nějakou výbavu?«

»To ovšem, to se samo sebou rozumí, že Markýtu nahou z domova nepustíme, hale to nestojí za řeč.«

»Snad abychom to přece napsali. – Na kolik postelí peřin bude mít?«

»Na pět,« zakroutila se hned nevěsta na kanapíčku a teď sama jmenovala truhly, halmary, dřevěné, plechové a hrnčené nádoby, takže jí sotva tužka postačila. Celá litanie toho byla, ale starého Skřivánka neunavila. Poslouchal jako ostříž, napínal zrak i sluch, aby mu ani slůvko neušlo, a když Markýta domluvila, oddychl si pan notář a řekl: »Tak, to bychom měli odbyto. A copak vy, pane Skřivánku, žádáte za postoupení celého gruntu, jak stojí a leží, ve společný majetek těchto nastávajících manželů?«

»Počkají, pane notář, jen žádný spěchy. My máme íčko v zimě času dost. Dvůr se vorezdává jenom jednou v životě,« rozhovořil se opatrný Skřivánek. »Než se začnu zpovídat já, musejí napřed ze všeho vyzpovídat druhou stranu,« a

14 Skřivánek

přítom zamířil prstem na Zahoříka a po svém zvyku přivřel víčka, jako by chtěl tou rukou střelit.

»Cák by mě ještě zpovídal,« poposedl si v křesle hned Zahořík, »řek sem mu šecko, jak sme se na tom vo přípovědi domluvili.«

»Šecko si mu řek? Na nic si nezapomíl?« doráží Skřivánek.

»Neveděl bych – –«

»Ty máš ňákou díravou paměť, že tě z ní vypádlá celá jalojce,« sekl jej hned Skřivánek a suše, ale hlaholně se zasmál, jako by přesypával ořechy v pytlí.

»Jalojce. Jakápa jalojce?« stavěl se Zahořík nevědomým.

»Ta strakatá, premírovaná.«

»Ta! A jej! Hde pa ta! Ta huž dávno není jalojci! Z tý je kráva ha jaká kráva! Má jalojčku eště lepší, než je sama.«

»Tak píšou, pane notář, že dostaneme eště krávu s jalojčkou.«

»Nic nepíšou. Vo tutom nebula žádná řeč.«

»Ja pa nebula, dyž bula. Na to sou tu přece svědkové.«

»Pravda, svědkové sou tu, jak si tu jalojci pohanil, veříjně pohanil, ha jak si prohlásil, že takovou mrchu do svýho stáje nechceš,« rozkřikl se teď Zahořík a zlost ho zvedla z vycpaného, pružného křesla do výše.

»Hajť sein řek co sem řek, svědkové mušejí dokázat, že si řek: „já vám tu jalojci dám“,« vyskočil prudce Skřivánek.

»Mírněte se, pánové, jen pomalu,« roztáhl ruce pan notář. V jeho pracovně neodehrával se patrně takový výjev po prvé a proto zachovával bohorovný klid, měře jen zkušeným okem vzdálenost mezi oběma sedláky, jež se asi o celý krok zkrátila.

»To sem pravda řek ha tenkrát si měl brát. Blázen, hdo dává, ha hdo nebere, dva.«

»Dáš, cos slíbil.«

»Ja pa to můžu dát, dyž to nemám. Povídám přece česky, že se vod tich čas z jalojce stála kráva.«

»Nemíl's ji připouštět.«

»Proč pa bych se vokrádal vo tele?«

»Teky pravda. Tak habys věděl, íčko je tvá kráva i s teletem naše,« procedil skrže zuby Skřivánek. Řekl to tvrdě a pevně, že pan notář ihned pochopil, co to znamená. Vyskočil proto i on dřív, než měl Zahořík čas odpovědět, a mírným, nasládlým hlasem počal krotit psohlavé sedláky:

»Ale, ale, pánové, mírněte se. Jen všechno po dobrém.

O všem na světě lze si pohovořit a dohodnout se. Snad bychom to mohli rozluštit takto: pan Zahořík si ponechá tele a vám, pane Skřivánku, dá krávu?« a utkvěl pohledem na Skřivánkovi. Ten však se zabořil do křesla a stavěl se náramně lhotejným; mávl nedbale rukou a prohlásil chladně jako Napoleon:

»Buď šecker, nebo nic.«

»Kráva je přece lepší než jalovice,« míní notář.

»Tomu voni rozumějí – s vodpuštěním – jako koza petrželi,« usmál se povýšeně Skřivánek. »Ha já nejsem žádný kluk, haby se se mnou handrkovalo. Jak sem řek: buď jalojci nebo krávu i s telátkem, nebo nic, ha my se hned tudle seberem s Matoušem ha purem, vodkajd sme přišli.«

Sedlák Zahořík ani nemrkl, když ta vyhrůžka proletěla vzduchem. Dělal hluchého, ani se na Skřivánka nepodíval, jenom krátce, úsečně se zasmál a jakoby sám k sobě promluvil: »Toť jsem blázen, napřed dělá furianta, nechce hani jalojci ha íčko by bral krávu i s jalojčkou.« Ťal tím Skřivánka do živého, takže si hned počal zapínat kožich a ohlížel se po holi a beraničce. Na kanapíčku hlasitě si vzdychl Matouš a Markýtě skočily do očí slzičky jako dvě perličky. Oba jsou vsak dobře vychované děti a vědí, že vůli rodičů nutno se podrobit. »Pravdu má táta,« rozjímá si ve své bolesti Matouš, »že chce tu krávu s telátkem, my máme pro ní zrovna místo na stání, vyplníme si je ha mařtal bude plná, jako by jí našlapal.« Jen si to pomyslí, odlepil se hned od své nevěsty a poposedl ke kraji. Ale také Zahoříkouc Markýta cítí se svým otcem, až dosud je doma a čest jejího otce je její ctí. »Jen hajť se táta brání, dyť já tim hladovým Křivánkom toho přinesu zadarmo dost, dřít se jim tám buru zadarmo ha eště se nestydí chtít náší straku s jalojčkou,« uvažuje a čerstvě utřela si slzičky, zakabonila, se, upravila si zástěru na kolenou, pozdvihla se, jako by si seděla na šerce, a když znovu dosedla, mezera mezi ní a Matoušem se opět znatelně rozšířila.

Pana notáře to nerozčilovalo. Tento výjev neodehrával se po prvé před tváří bohyně spravedlnosti, jejíž sádrová soška bělala se nad černou registraturou a němé zdi této svatyně už slyšely mnohem ostřejší výměnu selských názorů.

»Pane Zahoříku, kdepak jste nechal svoji paní? Na smlouvě bude třeba i jejího podpisu,« načínal notář z jiného soudku, položil tužku, sundal si zlatý skřípec, čistil ho velice pozorně a hleděl při tom oknem na veliké náměstí, celé zasněžené, které obkračovalo mohutné loubí plné krámů a výkladních skříní.

»E, dyť vona přídě,« usmál se lahodně Zahořík, jako by se ještě před chvílí

16 Skřivánek

nebyl mračil jako rozkácený býk. »Znají přece žencký, ne? Nesla prodát roudičku másla ha pár vajíček. Zašla s tím do krámu k Hálíkom cukrářom, setkala holt se tam s ňákou pantětou, řeč se jim strefuje ba tu žencký zapomenou na šecker.«

Jen to dořekl, pootevřely se dveře, do nich se vsunul napřed košík, za ním ruka v teplé rukavici, pak hlava zamotaná ve vlňáku, ozvalo se zbožné »pochválen Pán Ježíš« a selka Zahoříková se vtáhla pomalu celá do příjemně vytopené pracovny.

»My o vlku, a vlk tu,« polichotil jí hned pan notář, neboť vycítil, že mu v ní přichází vydatný spojenec. Kterápak matka by nechtěla, aby se její dcera vdala a tak dobře se vdala, jako se může vdát Markýta na Skřivánkovic grunt?

»Přicházíte jako na zavalanou,« usmívá se vlídně pan notář a už jí přisupuje křeslo těsně ke stolu.

»Vomeškála sem se drobet hu Hálíků. Přišla tám Dolíčkouc pantěta ha vypravovala, jak našli na Skarmanu zmrzlýho člověka, jak ho vorvezli na břítov do márnice ha jak tám vobživ. To muselo byjt ňáký leknutí, dyž tlouk na vokno ha volál, haby mu vorevřili ha pustili ho na zdravý povětří, než ho přídou dochoři řezat, že mu nic není, že je zdráv!« Ještě teď cítí Zahoříkouc teta, jak při pouhém pomyslení běží jí zima po zádech a také vděčným posluchačům naskakuje po těle husí kůže jako krupice. Pouze pan notář zachovává žádoucí klid, neboť tuto novinku už slyšel před týdnem a proto naň nepůsobila. Radoval se však, že mu pomohla zkrotit oba rozdurděné kohouty, přivésti je na jiné myšlenky, takže po této přestávce může se opět vrátiti k vlastnímu jednání. Nasadil si tudíž znovu lesklý skřípec, spustil se na své tvrdé, otáčecí křeslo, vzal do ruky tužku s papírem a ozval se takovým mírným, jasným hlasem, který všecky rázem uklidnil: »Nesmíme zapomínat na pravý účel vaší milé návštěvy a vrátili se k vlastnímu předmětu našeho dnešního jednání.«

»Právě! Právě!« souhlasně hned přikývli Skřivánek i Zahořík.

»Ježto jste zde, paní Zahoříková, neseděla od počátku, dovolím si vám stručně opakovat, na čem jsme se až dosud dohodli.«

Zahoříkouc tetu jako by zrovna sametem pohlázel, tak ji těšila ohleduplná řeč pana notáře i to slovíčko »paní«, kterým už ji asi po třetí tituloval.

»Jen se nenamahyjte! Dyž já to šecker vím! Došli ste jistě haž k tý nechčasný jalojci ha íčko nemůžete s fleku,« přesně dohaduje se pravdy Zahoříce, nahlas však ani slůvkem neprozrazuje, co si myslí. Naopak, tváří se náravně vážně a

pozorně poslouchá, co všechno musí dostat Markýta do výbavy a věnem, mají-li u Skřivánků přijmouti ji jako nastávající selku, tak napjatě poslouchá, jako by to zde po prvé slyšela a teprve když pan notář dočetl a zahleděl se na ni přes skřípec, pochválila ho upřímně: »Náramně pěkně to sestavili, hani náš kantor by to tak nedoved.«

»Jenže to není celý, něco tám ještě schází,« skočil jí do řeči Skřivánek.

»Ne? Ha cák myslíš, že tám schází?« zase tak upřímně podivila se selka.

»Íčko se stavíš hloupou, jako bys nehumíla pět spočítat, dyť ty dobře víš, co tám má byjt ha není.«

»Nevím, na mou věru nevím,« lže selka, jako když tiskne.

»Tak tě to tera povím. Jalojce, celá strakatá jalojce tám schází. Nebyla si na přípovědi? Neřekla si sama: dyj jim tu jalojci, haby míli pokoj?« Jako nebozízek zavrtává Skřivánek tu otázku do Zahořice, kterou už také rozráží horko. Rozvazuje si plenu pod bradou, aby skryla lišácký úsměv a jaksi nejistě odpovídá:

»Můžeš mít pravdu – tak se mi šecko zdá – že náká takuvá řeč vo přípovědi se vedla – huž se dobře nepamatuju – šecko se mi v hlavě plete, že jedno pro druhý zapomínám. Poslouchuj, Martine,« obrátila se náhle na muže, »dyť se mi šecko zdá, že huž tu jalojci hani nemáme, co říkáš?« Ale než mohl Zahořík vůbec otevřít ústa, vypálil Skřivánek a ostře:

»Pravdaže nemáte. Hale krávu z ní máte, ha ta musí byjt naše i s telátkem.«

»Vo tom já vopravdu nevím, že bysme buli Markýtě slíbili krávu s teletem.«

»To se točíme hustavičně do kolečka ha hrajete si s náma jako kocour s myší,« rozpálil se teď Skřivánek. »Pro blázny sme sem nepřišli; víte vy co? Nechte vy si váši krávu i s teletem i s Markýtou ha já si nechám svůj grunt s Matoušem. Dyť ještě nejsou spolu kopulírovaný, pustíme se v dobrým, dokajd' je čas. Nepude-li to jináč, vožením se sám, ha Matouš může čekát, haž se mu šikne něco lepšího.«

»To můžeš – to můžeš, teky my žádný milostě vod tebe nepotřebujeme, dyť tvůj Matouš není jediný ženich na světě. Naše Markýta potřebuje jenom ruku natáhnout ha na každýj prst se jí přilepí chlapců jako much,« vypnul se Zahořík a už i sám notář v té chvíli se lekl, že tentokráte to jde do živého a že se ti dva berani opravdu navždy rozejdou. Vtom však podíval se na selku a zřetelně postřehl, jak se jí v očích zajiskřilo. Nesměl by býti už třicet let notářem ve zdejší kraji, aby rázem nepochopil, že může klidně sedět a čekat.

»To tak nejde,« vyskočila matka jako lvice, podepřela si boky a postavila se před Skřivánkovic sedláka, »haby tvůj chlapec naši dívčí celý rok lehčil ha íčko jí nechál sedit. Sbíraný mlíko nemá žádnýj rád. Hdo slízal smetanu, vypijje teky hustý mlíko. Vod toho sem tu eště já, matka. Dyť von Matouš nestál vod přípovědi jenom pod zamřížovaným vokýnkem, hale chodil k nám do sencí, Markýta ho chodila vyprovázet, celá ves to ví i to ví, že líz za ní do komůrky...«

Jako krev červená se Markýta na kanápátku, hlavu studem klopí Matouš až ke kolenům – jenom starému Skřivánkovi se chtělo opět zavýsknout. Jasně a určitě pocítil v té chvíli, že vyhrál. »My, Křivánkové, sme přece jenom chlapíci« pochválil sebe i svůj rod v duchu. Napřímil se, vypjal bradu, neboť věděl, že má tak pevnou pŕdu pod nohama, že už mu nohy neuklouznou, ani že se neproboří a vážně řekl: »To se dovídáme pěknou věc. Jiná pomoc nebude, než že si necháte krávu s telátkem, Markýtu s díďátkem ha my holt jí věnec zaplatíme.«

Tohle říct Zahořici a do očí! Říct jí to před lidmi, před panem notářem! Takhle na ni vyzrát! Až v očích se jí zatmělo, nohy se pod ní leknutím roztřáslý a jazyk jako by jí zdřevěněl. Jenom její muž zachoval i pod tou ranou rozvážný klid, postřehl bystře, že jeho protivník obnažil si velice citlivé místo a že nutno rychle do něho bodnout, než se vzpamatuje.

»Huž asi vopravdu jiná pomoc nebure,« ozval se proto u kamen. »Matouš nebure hani první, hani poslední z tich lumpů, co zkazí dívčí ha nechají ji sedit. Tvůj syn není pacholek ha naše Markýta není žádná děvka. Její věnec nebude za pár stovek. To se prohneš, Křivánku, haž tě hu soudu zaspívám, co to stojí, zahrát si se Zahoříkouc dcerou« hrozí sedlák jako černé mračno krupobitím.

»Neříkám, že si jí neveme. Hdo to říká? Ty to říkáš! Dyj Markýtě, co jí patří ha za štrnáct dní bure sedit hu nás v teple,« krotne znatelně Skřivánek a Zahořice rázem se vzpamatovala. Velebila v duchu svého moudrého muže, cítila se na koni a v sedle a rozjela se hned po nepříteli:

»Dyť hu nás teky nesedí na mrazu, dyť my teky máme chvála Pánu Bohu – hde byjt i co do huby dát, vono to nebure hu vás samyj med lízat. Celyj rok byjt bez hospodyní, to si můžem představit, jak to tám hu vás vypadá. Půl roku haby jenom na vás prala ha zašívala, než vás přivede drobet do pořádku. Jen se kouknite, jak zapranou košili máš na sobě ty i hindle Matouš.«

Skřivánek ví, že se ženským jazykem prohraje každý boj, bojí se, že bude bit jako žito, že mu vyčte i utržený knoflík na kožichu, i odpáranou podšívku v beraniče, ale ustoupit se mu nechce, prohrát nesmí, ani s hanbou odejít.

»To sou šecko marný řece, hloupý povídání žencký,« zamračil se kysele a obrátil se přímo k Zahoříkovi: »Tak se tě naposled ptám, přidáš Markýtě tu krávu s teletem, nebo nepřidáš?«

»Huž sem řek, nejsem přece žádnj malyj chlapec, habych tancoval, jak ty vízdáš,« hrdě odsekl Zahořík a teď teprve vzchopil se znovu pan notář, neboť určitě poznal, že nadešla rozhodná chvíle. Neobyčejně vážně se rozhovořil, brzy se obrátil k Zahoříkovi, brzy ke Skřivánkovi, zrakem dožadoval se souhlasu u mladých, nezapomněl ani na selku, mluvil chvílemi jako farář na kazatelně, chvíli zas jako advokát a soudce. Vyložil jim, že události dospěly už tak daleko a tak se utvářily, že bez velikých škod a dalekosáhlých následků není rad no, aby oba rody stály proti sobě jako berani, naopak, že je na výsost žádoucno, aby splynuly upřímným přátelstvím, spojily se pevným svazkem krevního příbuzenství, z čehož vzejde prospěch jedné i druhé straně.

Jako v kostele všichni zbožně poslouchají moudrého pana notáře, kterému plynou z úst taková krásná slova a zvláště teď zbystrují pozornost, když pan notář prohlásil: »Mám zprostředkující návrh, na který – jak pevně doufám – oba přistoupíte a tím na věčné časy veškeré spory zažehnáte.« Maličko se odmlčel, jako by si chtěl odpočinout a popřát posluchačům času, aby se připravili, a pak za hlubokého ticha pokračoval: »Z písma svatého je znám rozsudek moudrého krále Šalamouna, kterým rozsoudil dvě svářící se matky o jedno dítě. Těm dvěma nemoudrým ženám podobáte se i vy, pánové! Hádáte se o jalovici, ze které se stala kráva s telátkem. Žádný soud na světě nemůže vás jinak rozsoudit, nežli nařídit, aby se kráva i s telátkem prodala a vy se oba rozdělili o stržený obnos rovným dílem.« Domluvil a čekal na účinek svých dobře míněných slov.

»To je moudrá rada,« vykřikla první Zahořice.

»Než bych tě ji dal, rači ji prodám řezníku na maso,« hned vzápětí ozval se její muž.

»Dyž já jí nemám mít, hajť ty jí teky nemáš,« vykřikl Skřivánek a radostně se zasmál při myšlence, že už se nebude moci Zahořík vypínat nad něho čistým plemenem a zdárnějším chovem hovězího dobytka.

»Tož jsme se šťastně dohodli a hned to sepíšeme,« oddychl si teď notář, zamnul si spokojeně ruce, zavolal si písaře a už diktoval mu do pera svatební smlouvu«.

III.

Zakaboněné nebe se venku vyjasnilo a čistým oknem podívalo se i slunéčko boží do kanceláře pana notáře Ptáčníka v Domažlicích. Vidělo tam obrázek míru a pokoje. Pan notář chodí po květovaném koberci od dveří k oknu, občas nahlédne do svých poznámek a opět diktuje jasným, kovovým hlasem písaři do pera, kolik strychů pšenice a žita musejí mladí sypat nastávajícímu výměnkáři, jaký hrnec másla mu nalít, kolik kop vajíček odpočítat, kolik metrů dříví postavit, kde nechat místo ve stáji pro výměnkářskou krávu a jak bílit a v čistotě udržovat výměnkářskou světničku, ve které má Skřivánek strávit zbytek svého života.

»Jste spokojen, pane Skřivánku, že ano?« ujišťuje se notář souhlasem starého sedláka.

»Náramně,« přikývl výměnkář, který pozorně poslouchal, aby mu ani slůvko neušlo. »Šecko, jak sem to sám sypal nebožtíku tátovi, šecko tám dali, na nic nezapomíli. Jenom ještě mi tám nadiktujou vyjrunky.«*&

[&Čtvrtletní obnos peněz výměnkářský]

»Na co pa ty potřebuješ vyjrunky?« ozval se teď Zahořík, »dyť máš peněz jako babek.«

»Na tabák, kamaráde, na tabák,« štířil se Skřivánek, »já je platil, tak jen hajť je platí mladý teky.«

»To bys jim moh slevit,« míní Zahořice, »dyť sou to přece tvý děti, burou tě mít za to rači.«

»Slevit se jim to dycky může, já nejsem žádnýj kruťák člověk, jak burou do lesa volát, tak se buru z lesa vozyjvat, dyž pudou na mně s chlebem, já na ně nepudu s kamenem, hale psáno to byjt muší.«

Skřivánek má svatou pravdu. Na »vyjrunky« má výměnkář právo a proto pan notář už diktuje, že každoročně o sv. Martinu, o sv. Matěji, pak na sv. Jána a Jakuba dostane výměnkář hotově vyplaceno po čtyřicíti korunách na dlaň.

»A teď už nemáte žádného přání ani dodatku? Všem u jste rozuměli a se vším souhlasíte?« optal se pan notář pro jistotu a přes skřípec rozhlédl se po všech tvářích, jež se k němu na tu otázku obrátily.

»V pořádku to je.«

22 Skřivánek

»Jaksepatří je to sestavený.«

»Na pevnýj řetízek sou ty mladý huvázaný,« pochvalují si obě strany a pan notář diktuje pomalu závěrečnou větu:

»Dokladem toho bud'ěž obou stran vlastnoruční podpisy.«

Písař udělal tečku, bez říkání vstal a zmizel tiše ve vedlejší kanceláři.

»Tak první to podepíše na důkaz souhlasu pan Skřivánek,« vyzval notář nastávajícího výměnkáře k podpisu. Ten hned poslušně vstal, položil na křeslo opatrně hůl i beraničku, které dosud držel, jsa stále jako k odchodu připraven. Pozorně vytáhl si z kapsy důkladné dřevěné pouzdro, vylovil z něho kostěné brejle, dýchl na ně až se zapotily, utřel je zas palcem a ukazovákem, posadil se za stůl, kde seděl až dosud písař a pan notář mu udělal na papíru tužkou čáru, kam se má podepsat. Skřivánek už vzal pero do ruky, namočil je, pro jistotu oklepal, aby neudělal na papíru kaňku, už i špičku jazyku vystrčil koutkem úst, když vtom odhodil pero, jako by jej páliło a vykřikl: »Ouha! jisto je jisto! Kvapky mívají hapky! Práce kvapná, málo platná!«

»Copak se stalo?« lekl se notář, který se skláněl nad stolem a ukazoval bílým prstem se zlatým prstenem na místo, kam se má Skřivánek podepsat.

»Nic se eště nestáło, hale mohlo by se stát,« odpovídá Skřivánek. »Přečtou mi to eště jednou, možná, že si eště na něco zpomenu!« Pan notář zoufale se zahleděl na krásné stojánkové hodiny nad knihovnou, viděl, že pozlacená ručička zvolna se už blíží ke dvanáctce, beze slova však vzal smlouvu do ruky a počal zřetelně čísti: »Dnes, níže psaného dne a roku uzavřena byla smlouva, kterou Antonín Skřivánek postupuje a touto smlouvou už postoupil ve vložce č. 5 pozemkové knihy obce Borovna zapsané hospodářství se všemi právy a povinnostmi, se vším příslušenstvím, tak jak on sám je držel a užíval, neb držeti a užívatí oprávněn byl, do úplného, nezměněného vlastnictví svému synu Matoušovi a jeho manželce Markétě, rozené Zahoříkové, za dvacet čtyři tisíce korun-«

»Dost,« vykřikl vtom Skřivánek tak velitelsky, že notář hned v půli slova, jako by utál, se odmlčel a zahleděl se na Skřivánka velice zvědavě. »Styryjadvacet tisíc korun, to máme dvanáct tisíc zlatek, mám to porepsát ha neviděl jsem eště ani halíře. Než porepíšu, muší ležít peníze na dřevě.«

»Ale ovšem. Snad mi přece důvěřujete? Na tom nezáleží, kdy je pan Zahořík vyplátí, zda před podpisem anebo po něm,« usmívá se notář.

»Na tom túze moc záleží,« zdvíhá prst do výše výměnkář.

»Ha snad si nemyslíš, že je nemám,« vztyčil se hrdě teď Zahořík. »Mámo, podyj mi knížku.«

Selka, která až dosud držela obě ruce sepjaté na víku proutěného košíčku, jako kněz nad kalichem, rychle hrábla dovnitř, vylovila čistý, pěkně vyšíváný šátek a podala jej muži. Zahořík jej opatrně rozbalil, vytáhl z něho záloženskou knížku, ze které vykukovaly modravé okraje bankovek. Pro jistotu vytřásl šátek, nevypadne-li z něho něco, zastrčil jej pak opatrně do kapsy, naslinil si prst a začal sázet tisícovky na tvrdý stůl. Skoro vesměs nové jí dal pan pokladník v záložně, když se mu ráno pochlubila Zahořice, nač takovou ránu peněz potřebuje a přál jí štěstí, aby ty peníze přinesly mladým požehnání. Hezká řádka pomalu rostla na stole, jak Zahořík počítal, aby se nepřepočítal. Každý ten papírek žmolil mezi prsty, i proti světlu jej pozdvihl, aby se přesvědčil, nejsou-li snad dva k sobě splepené. Až jich šťastně vypočítal čtyřiadvacet, roztáhl prsty na obou rukách a položil je na peníze: »Tak, tu leží, vidíš, že je mám. íčko podepiš.« Skřivánek se usmál na penízky, jako na staré známé, znovu po starém zvyku olízl pero, namočil je, odstříkl a těžkou rukou, až pero skřípalo a vrzalo, napsal švabachem:

{ANTON SKRIVANEK.}

»Íčko jsou tvý,« oddychl si Zahořík a odtáhl ruce od peněz.

»Muším si pospíšit, dokajd je záložna vorevríná,« obrátil teď hlavu Skřivánek po hodinách, rozepjal si pod kožichem vestu, vytáhl ze spodní kapsy svoji knížku, srovnal do ní peníze a už se loučil.

»Tak jim pěkně děkuju, že míli s náma trpělivost,« podával ruku panu notáři, »ha co sem dlužen, hani se neptám, dyť tám v tý smlouvě stojí, že šhecko platí Zahořík.«

»Ovšem, ovšem,« usmívá se pan notář, »těšilo mě a navštivte mě zase brzy.«

»Nedyj Pánbů,« usmívá se i novopečený výměnkář, »huž nechci s pánama do smrti nic mít, hani s Pánem Bohem ne.«

»To snad přece, pane Skřivánku. Právě naopak! Teď teprve budete mít hodně času chodit do kostela a nahradit, ošidil-li jste Pána Boha někdy o nějaký otčenášek.«

»I ba ne, hani modlit se teď nemusím, takový časy buru mít.«

»A proč byste se nemusil modlit?«

»To voni nevedí ha huž sou tak staryj? Nemuším se modlit, protože za vyjminkáře se modlí mladyj sedlák se selkou, haby si ho Pánbů brzy k sobě vzal.«

»Hale, táto, cák to povídáte?« ozvala se hned na kanapíčku Markýta (digr v1). Oslovila po prvé Skřivánka tím sladkým jménem a výměnkáři to zřejmě polichotilo. Zadíval se na ni a když viděl, že má oči plné slzí, rázem změkl jako tvaroh, zakýval hlavou a stísněně se rozhovořil: »Mlč, divče zlatá. Já vím, co mluvím. Dyť se toho teky dočkáš. I naši Němci za lesem řkají: „Übergeben und nimmer leben.“«.

Schoulil se jaksi sám do sebe, přikrčil se, vyrazil ze dveří, proběhl kanceláři a utíraje si cestou slzy, jež se mu valily z očí, pelásil přes náměstí rovnou k domu, na jehož štítě z daleka se leskl nápis: »Záložna.«

Ponuré ticho zavládlo v pracovně. I sám pan notář podlehl té podivné náladě, kterou tu zanechal sedlák. Ujistil mladé, že sám obstará jim ještě knihovni zavtelení celé smlouvy i potřebné kolkování listin a až to všechno bude v úplném pořádku, pak teprve že jim odevzdá smlouvu i účet.

Na děkanské i klášterní věži právě zvonili poledne, když se vyhrnuli z notářské kanceláře a pocítili, že po tak perné práci mají žízeň i hlad. Zamířili proto jako domů do hostince »K Hadamovičom«, kam celé Borovno chodívalo, a našli tam už za stolem starého Skřivánka, skloněného nad kouřícím se talířem, plným horké dršťkové polévky.

Duha míru rozklenula se nad oběma rody, jakmile se usadili ke Skřivánkovi, a vypínala se výš a výš, čím déle seděli a čím více se množily čárky na porculánových talířích pod sklenicemi, které jim pan Adamovič ochotně nosil.

»Tý krávy je věčná škoda pod nůž,« z čista jasna rozkřikl se Zahořík a pěstí udeřil do stolu, až si sklenice leknutím poskočily.

»Tak nám jí dyj, dyjt nám patří,« vyjel hned Skřivánek.

»Moura vám patří, tu si Markýtko vychovála, hale straka je má, ta dostála v Praze prémium ha já jí muším prodát řezníkom, páni spolknou mý zvířátko milý – –« jako vosk měkl tvrdý Zahořík, dravá bolest mu rozežírала srdce. Skřivánek se zrovna pásl na té sžíravé bolesti a rozkoši i blahem jen zářil.

»Tytyty!« hrozil prstem Markýtě, nevšímaje si zdánlivě nářků Zahoříkových. »To tě máma špatně hlídala, hdyž náš Matouš si tě moh vzít před svarbou.«

»Ha vy tomu, táto, věříte?« usmála se naň Markýta čtverácky a oči jí v hlavě šelmovsky hrály jako myšce. »To byste mě špatně znal ha Matouše teky. Dyť my přece si tu hanbu nehuděláme, habysme šli bez rozmarýny ha bez muziky k

voltáři. To my sme vám museli jenom nahnát strachu, habyste se s našima snáz smluvili.« Div že mu při tom na prstu nestrouhala mrkvičku.

Skřivánek se hlaholně rozesmál. »Máte vy za hušma! Takle nás dostát! Hale ste za to hodný! Eště dnes musíte na faru, vohlášky mít třikrát najednou, huž habysme tě, dívče milá, míli doma.«

To řekl nahlas sice, přece však ho v nitru mrzelo, že takovým jednoduchým způsobem naběhl staré Zahořici, že se lekl pohružky soudem, nechá-li Matouš Markýtu v hanbě a že tak lehce přistoupil pak na notářův šalamounský rozsudek. Nějak se odškodnit musí, ale jak? Podrbal se v hlavě, napil se, vyklepal svoji dřevěnku, nacpal ji znovu tabákem, div že nepraskla, vyšel i před hospodu, aby vyvětral a tam mu jistě sám Pán Bůh seslal dobré vnuknutí. Pohovořil si důvěrně s panem Adamovičem a celý proměněný vrátil se za stůl, kde dosud Zahořík sám sobě naříkal nad smutným osudem milé jeho straky.

»Že tě není hamba!« pustil se teď do něho Skřivánek, »naříkat jako babal! Slovo dělá muže, neměls porpisovat, hdyž íčko lituješ!«

»Dybych haspoň neviděl, haž jí vod nás povedou! Dyť mi při tom podívání srdce lítostí pukne,« vedl si stále svou nešťastný Zahořík.

»Nenaříkejte, stryjčku, to je lefká pomoc,« počal ho těšit hned soucitně hostinský a řezník. »Prodejte mi tu krávu s telátkem, pošlu si pro ni tovaryše a než přijdete domů, už bude stání prázdné, už straku nespátříte a co oči nevidí, to srdce neželí, co sejde s očí, to sejde i s myslé.«

»Ty máš srdce na pravým místě, ty cítíš s nechčasným člověkem,« vděčně uznával Zahořík útěchu šenkýře. »Jinýmu bych ji neprodal za nic na sjetě, hale tobě jí dám za dvě stě zlatých – vyplať mi je, rozdělím se vo ně hned tudle s tím hladovým Křivanem, habych mil pokoj, habych už na to nemusel myslit.« Jak natáhl ruku, plácl mu do ní pan Adamovič, div že mu ji neurazil, šel do stolku, kde měl peníze, vysázal Zahoříkovi sto a Skřivánkovi sto zlatých a optal se nevinně: »Tak kohopak pošlete s tovaryšem, aby mu ta dobytčátka u vás doma vydali?«

»Já muším s mladýjma po vobědě rovnou na faru,« sbíral Zahořík peníze, »muším tám dát Markýtě svolení ke svarbě, protože je neplnoletá. Pan soudce jí huž zplnoletil, ale eště jí muší zplnoletit pan falář, třikrát najednou jí muší vohlásit ha potom v zlatým pluviálu voddat. Tudle naše máma vydá krávu, ta je srdce tvrdýho, ta pure s tovaryšem ha než se vrátím, zmizí má jediná radost, mý největší potěšení,« naříká opět hezky už podnapilý Zahořík. Přece však se zvedá s

ostatními k odchodu, neboť v zimě je den krátký jako píď a na faru nutno přece přijít za světla.

V Borovně zůstávali Skřivánek se Zahoříkem na opačných koncích protáhlého městečka. Výměnkář vesele si vykračoval po boku Zahoříkouc selky a statný tovaryš s velkým psem řeznickým, který měl na krku natočené provazy na koupený dobytek, brzy je dohonil. Cesty rychle ubývalo, neboť byla tvrdě ujetá a prošlapaná, a než se nadáli, už se černaly před nimi krajní domky borovenské a za nimi se rděly taškové střechy Skřivánkovic statku.

»Ty huž si doma ha my se mušíme klátit eště haž na druhuj konec,« s nádechem závisti loučila se Zahořice.

»Dyť teky dojdeš, tich pár kroků huž tě nestrhá,« mrzutě jí odsekl výměnkář a zmizel jako jezevec v díře ve vratech svého gruntu.

»Míl byste vect ten dobytek vokolo humen, habyste nepotkál našeho sedláka. Von se na faře jenom porepíše, hned bure hotov, mladý tám vostanou na katesismus, táta se poklání k domovu ha dyby mil straku potkát, jak jí vlečete na porážku, jistě by se mi z lítosti vopil, beztoho huž mu to dnes šecker stoupá do hlavy.«

»Také jsem si to myslil,« souhlasí hned tovaryš, »a přece nemusí každý vidět, že prodáváte před svatbou krávu, jako byste neměli ve stavení groše na svatbu.«

»Ba právě, lidi sou zlí ha na nás vobzvláště,« postěžovala si selka a za chvíli rychle otevírala zadní vrata, vedoucí do sadu, kudy vyváželi po saních zálež na trávníky a louky. Potřepala ještě ve vratech straku po zádech, pohladila telátko po hlavičce, přála tovaryši šťastnou cestu a už se jí zamžily oči. Zakryla si je zástěrou, zavřela vrata na řetěz a vrátila se do světnice.

Na mlatě v Skřivánkovic stodole už chvíli netrpělivě přešlapoval výměnkář. Roztrásla ho nejen zima, ale i nedočkavá touha, aby před samou hubou se mu plán nějak nezhatil, aby něco nepředvídaného nepopletlo mu jeho počet. Dychtivě vyhlížel vypadlým sukem v prkně jako okýnkem na cestu, která zadem podél stodol přetínala selské záhumenice, ale stále viděl na ní jenom popolétat vrány a vrabce, až teď náhle ozvalo se teskné zabučení.

»Huž to vede,« poposkočil si hned Skřivánek a tiše, opatrně, aby ani nezavrzla, otevíral teď on zadní vrata a kýval na tovaryše i beraničkou točil, aby si všiml a nespletl to nějak v poslední chvíli. Ale řeznický tovaryš přepašoval už ne jednu, ale nejméně jedno sto krav a ne od Zahoříků ke Skřivánkům, ale přes bavorské hranice přímo pod nosem naší i bavorské finanční stráže. Viděl už z

daleka otevřená vrata i výměnkáře přikrčeného k vrátnici, přetáhl straku holí a zamířil přímo s cesty ke stodole. Také straka ucítila seno a pospíšila si s telátkem, aby se dostala opět do tepla a pod střechu.

Ani pět minut to netrvalo a Zahoříkovic straka už stála uvázaná na řetěz u kamenného žlabu ve Skřivánkovic chlévě a telátko navazovalo nové známosti v ohradě, kde skotačilo asi pět kousků nadějného dorostu hovězího dobytka.

»Ha vyřid' mistru, že jakživ nevydělal ha do smrti huž nevydělá tak snadno rovnou stotku,« vzkazoval po tovaryši výměnkář.

»Zdrávi vzkazovali,« usmál se i tovaryš spokojeně, neboť i on si nesl celou desítku za to, že to tak dokonale provedl.

Borovno dostalo se teď do varu jako kotel nad ohněm. Nikdo u Zahoříků neměl času vzpomenouti si na straku, neboť všechněm hořela hlava starostí, aby vystrojili Markýtě takovou svatbu, jakou měly všechny její sestry a o které by se mluvilo po celém okolí na dvě míle daleko. Celé městečko pomáhalo radou i skutkem, mouka se podsívala, mák tloukl, rozinky přebíraly, máslo a tvaroh nosil se k Zahoříkům ze všech statků, kuchařka z fary oháněla se v kuchyni i světnici, koláče se mazaly a pekly do zásoby a sedlák schválně zapřáhl valacha do bryčky a zajel si do Domažlic k Hadamovičom pro maso.

»Cák mají mou straku snist jenom měšťáci? Ta musí mít maso chutný jako mandle ha křehký jako z másla, dyjť to bula prvnička ha vím, co sem s ní zkrmil. Hajť z ní haspoň eště něco máme vo svarbě.«

Řezník přivítal jej velice přátelsky, poliboval si, jak se mu straka krásně zabila, prodal mu ochotně celou zadní čtvrt hovězí i půl telete, ba nabídl se, že by poslal tovaryše porazit vepře a nadělat jitrniček. Ale to Zahořík s díky odmítl, že nesmí zahanbit starého ponocného, který u nich vždycky zabíjí a hrdě vrátil se se vzácnou kořistí domů.

»Přijíl sem v nejvyšší čas,« chlubil se doma pyšně. »Taktak že sem eště chytil poslední kousek. Hadamovič si náramně libuje, že mu šlo maso na chapačku, celý město se k němu hrne ha každýj chce aspoň liberku z naší straky.«

»Taktak! – To se podívejme! – Myslil sem si dycky maso jako maso ha von je v tom takovyj rozdíl,« potřásal hlavou Skřivánek, když i on vyslechl tu chloubu, ale jinak ani okem nemrkl.

Z komínu od Zahoříků dnem i nocí valil se dým jako z fabriky, pec ani nevyhasla, po chlebě hned se pekly koláče, po koláčích calty a po caltách pletence. Na kamnech v kamnovcích a kotlích blekotala voda, v troubách na

pekáčích jako hadi syčely jitřničky a vepřová pečeně. Ve sklepu válely se soudky piva a jeden s proboděným břichem ležel už na kantnýři a vraženou pípou točilo se pivo do ohromných džbánů, aby se nemusilo s každou holbičkou zvlášť běhat k objemnému sudu po schodech dolů...

Všichni už byli u Zahoříků nevyspalí, upachtění, skoro nemocní, když konečně nadešlo úterý po Třech králich a muziky počaly přivádět svatební hosty pod hostinný krov nevěstin. Po chvíli až okna zadrněla, když zahoukl na vsi první výstřel a po něm už sypaly se rány jako o Božím Těle. To Matouš se svými družby a svojí celou přízní šel si pro Markýtu i pro požeňnání nových rodičů, aby konečně po odstranění tolika překážek odvedl si ji z kostela jako svoji ženu. Plakala jako o funuse, neboť u nás každá pořádná nevěsta musí oplakat svůj panenský věneček, nemají-li jí zlé jazyky pomluvit. Hudba sice vyhrávala, družičky vesele zpívaly »Huž mou milou na voravky vedou«, družbové výskali, chasa střílela, ale Markýta skrápěla cestu slzami jako perlami, až jí bylo starému Skřivánkovi líto. Nahnul se k Darejskovi a řekl dojatě: »Jen se koukyj na tu divči, de, chudinka, jako vovčička na popravu.«

»To tak muší byjt,« ušpulil se Darejsek, »dyť vona se potěší! Ty neznáš žencký, ty mají šecko na krajíčku – pláč i smích.« A nemýlil se. Když se po oddavkách vraceli z kostela i hospody domů, zářila nevěsta jako to sluníčko nad hlavami svatebčanů. A když seděli za stolem, zase se nevěsta usmívala všem peprným vtípům a dvojsmyslným narážkám, kterými ji pozorní svatebčané zahrnovali. Ale i ti brzy ztichli, neboť každému dalo hodně práce, aby rozdrtil ve svých čelistech kus hověziny, polité křenovou omáčkou. Jenom Zahořík ještě dřív než píchl a řízl do své porce, prohlásil hrdě: »Tak habyste věděli, co jíte. Té maso z mý straky, z tý, co sem na ni dostál premium v Praze. Nechal sem ji sváně zabít, habyste si vo naší svarbě pochutnali.« Pak nabodl na vidličku pořádné soustvo, ještě cestou, jak je nesl k ústům, zavelebil: »Jako dort!« a už se do něho zakousl.

Skřivánek se na své židli ošíval, jako by blechy po něm jezdily, už myslil, že se neutrží, ale vypukne v nehorázný smích, přece však se opanoval a rozmyslil si vydati Zahoříka tak bezohledně všem na pospas, když stojí s ním teď v přízni. »Dobrý masíčko, jenom drobet tuhý,« řekl proto pichlavě a kousal, až mu v spánkách lupalo.

»Hani bych neřek, že je to z tříletý krávy, to tě mušel ten Hadamovič tuze napálit. Zabíli asi nákou starou rašku, strčil tě z ní maso ha myslil si, že pro sedláky

je šeccko dost dobrý,« svědčí hned sedlák Jalovec a hostitel skřípe zuby a zlost mu pomáhá rozkousat jako houžev nepodajné sousto.

»Lump je Hadamovič! Vošidil mě, nechál mou straku sníst měšťákom, takuvyj hanebnj konec ji připravil,« hubuje Zahořík v zarmouceném srdci a už se chystá, jak řezníku vytře zrak a co mu všecko vyčte.

Ale na štěstí další jídla bohatě nahradila nezdar prvního chodu, takže když nadešlo druhého dne čepení a plačtivé loučení nevěsty, když už se Markýta nemohla a nemohla od domova odtrhnout, uznal za vhodné potěšit ji Matouš: »Blázínku, jen tak nevyváděj, dyjž se hu nás túze potěšíš, nebureš tám sama, najdeš tám z domova milou známou.«

»Cák by tám tak milýho mohlo na mě čekát?« střelilo hned zarmoucenou myslí mladé ženy, zvědavost ji přemohla tak, že rázem ukončila bolestné loučení, skočila k Matoušovi na vůz a první řebříňák vyjel.

Jakmile u Skřivánek zavěsila kříž na skobu, položila bochník chleba na stůl a políbila novému tátovi ruku, přitočila se Markýta k Matoušovi, který se právě hmoždil s almarou, a zašeptala mu: »Tak mi vokaž, co tu milýho na mě čeká.«

»Di do mařtalí, tám to huvidíš,« zasmál se mladý sedlák a tlačil dál bytelnou skříň ke stěně.

»Cák jenom by to mohlo byjt,« vrtalo hlavou Markýtě, když jako vítr běžela po kamenné záspi do chlěva. Ale jak otevřela dveře a řekla: »Pámbů požehnej,« hned jedna z krav obrátila k ní hlavu. »Strako, de pa se tu bereš?« spráskla Markýta překvapením ruce. A tu se stal s ní rázem podivný převrat. Selka se v ní ozvala a zaradovala se čistou radostí, že Skřivánkové vyzráli na jejího otce a přece jen žádoucí kus dobytka dostali do svého chlěva. Přirostla v té chvíli k novému domovu a sobecká radost zalila jí srdce, když se nahnula přes ohradu a spatřila tam běhati strakaté telátko. Vrátila se celá rozradostněná do světnice a hned na prahu se vesele zasmála:

»Haž se tuto doví táta, nu, ten bure dovádět.«

Teď teprve rozesmál se starý Skřivánek na celé kolo a měl v hrudi hřejivý, hrdý jásoť vítěze, který i jemu velice zpříjemnil bolest loučení se statkem a odchod na výměnek.

IV.

»Cák furt děláte, stryjče?« zastavil se jednoho dne u novopečeného výměnkáře sám horovenský purkmistr Zhýralý.

»Dobrotu bych dělal, dybych bul cukrářem,« odsekl mu Skřivánek, »partyky bych dělal, dybych bul pŭlmistrem, ha dyž sem vyjminkářem, tak muším dělát sedla ha válce.«

»Ja pa to myslíte?«

»Ja pa jináč, než že sedím ha válím se po dvoře. Na nic šmáknout nesmím, jako bych mil ruce jedovatý. Dybych jenom stéblo přeložil, Markýta hned křičí: „Táto, nechte to! Vodpočnite si! Huž ste se dost nadříl! Já to za vás hudělám sama!“«

»Tak ste trefili na pracovitou ha hodnou ženu.«

»Náramně! Markýte se žádná druhá po celým Borovně nepostaví. Takovou skočnou ha tevernou ženu baby svíčkou pohledal. Čerstvá jako vítr ha při tom zdravá ha pěkná jako růže. Huž mi teky slíbila, habych si jenom nenařikal ha bul trpělivyj, že mi k vánocom jistojistě vopatří práci.«

»Jakou pa hasí?« optal se starosta.

»Si ty hale nedovtipa, škoda, žes pŭlmistrem! Jakou jinou, než že ze mně hudělá děrka ha buru kolíbat.«

»I hletehrodí! To se máte nač těšit.«

»Dyť se teky těšíme.«

»Ha tu pasnou krávu s telátkem taky máte. To se vám, stryjčku, zase jednou povedlo. Celý vŭkolí vo něčom jiným nemluví, než jak ste starýmu Zahoříkovi vytríl zrak,« lichotil starosta a výměnkář se jenjen olizoval, jako by mu mazal med kolem úst.

Teprve tuto chvíli uznala hlava obce za vhodnou sdělití Skřivánkovi nejnovější novinu.

»Eslí pak víte, stryjče, co je novýho?«

»Cák já se starám vo novinky! Kontrbucí huž neplatím, ha že ve vobci hospodaříte vod pěti k štyrem, to huž si povídají i brabci na třeše.«

»Bure se tu stavět dráha.«

»Cože povídáš? Dráha?« vyskočil hned výměnkář s lavičky před statkem a

očka se mu rozjiskřila jako mladíkovi. »Himoles, chlapče, esli tuto zmůžete, tak ste chlapíci, hale nevím, nevím. Já tomu nevěřím.«

A nebyl jediný, který nechtěl uvěřit, že byla povolena na říšské radě ve Vídni stavba dráhy naším zapadlým krajem pošumavským.

»Dyť to stojí v novinách černý na bílým,« krotil purkmistr nevěřící Tomáše po hostincích i na hyjtách, mávaje ožmoleným číslem nějakého denního listu pražského, jako vítězným praporem nad hlavou.

Ale celé městečko se jen útrpně usmívalo, krčilo rameny a souhlasilo se starým výměnkářem Antonínem Skřivánkem. Ten řekl purkmistrovi rovnou do očí: »Chlapše, jenom nekřič hop, než přescočíš. Největčí lháři sou novináři, pravdu i lež jedním loktem měří, ha proto jenom tlučhuba člověk jim věří.«

»Tak, tak,« svědčili všichni a rozpovídali se, kolikrát už v novinách psali, že tudy povedou železnici, ale po každé to bylo plané, jalové povídání. Tak snadno nesednou proto nikomu na lep.

Tentokrát však to noviny slavně vyhrály. Ani půl roku to netrvalo, a akciová společnost už počala vykupovat pozemky po dobrém i po zlém, podnikatel stavby z prken stloukl pod Borovnem v širých polích dřevěnou boudu jako stodolu velikou, pověsil na ni nápisy: »Stavební kancelář« »Skladiště« – »Kantina« – »Cizím vchod zakázán« a už se to kolem rojilo a hemžilo jako mraveniště.

»Mortete, lidičky, de to do živýho,« ošíval se Skřivánek. Schválně si vyšel na výzvědy tak asi na hodinku cesty od Borovna, a na vlastní oči viděl, jak se tam dělné ruce zavrtávají do stráně a navážejí kousek dál hned zase násep, vysoký jako hráz hraběcího rybníku. »Práce jim de vod ruky, radost se na ně dívat, co nevidět máme je tu,« nadšením si mnul ruce, očka mu svítila vesele, růžové tvářičky se usmívaly, ale teď zase purkmistr si smlsl na dědovi:

»Jen se, stryjče Křivánku, moc netěšte, ta dráha nám tu bure málo platná, protože se tu hani nezastaví.«

»Co to zas klábosíš? Proč by se nezastavila? To bych se na to podíval!« durdil se strýc.

»Nu, nezastaví – věřte si nebo ne – štacion sem páni nedají, ha budem běhat na nádraží hodinu cesty, haž támhle do Prachova.«

»Aha, trestají nás,« kajícně řeklo si městečko a svésilo hlavu u vědomí své viny. Stavební družstvo už dávno je vyzvalo, chtějí-li mítí nádraží pod Borovnem, že musí zakoupit nejméně za dvacet tisíc kmenových akcií. »To voni

nás jen tak straší,« usmáli se tomu připisu tenkrát na radnici, »dyť voni ten štacion tu rádi postaví sami. Kampa inam by ho mohli dát? Na copa vyházovat takovou ránu peněz, ha depa je hned vzít,« odložili proto přípis a ani naň neodpověděli.

»Prachovskij pan hrabě zaplatil, ha za to mu postaví štacion pod samou hubou, hned hu zámku.«

»Teky Kolečtí sehnali na hakcie, ha budou mít nádraží. My si budem moct vybrát – člapat do Prachova nebo do Kolče.«

»Cák nám tera bude dráha platná?«

»To burem pěkně na tom.«

Pověsti měly poplašně, městečko trnulo strachem a reptalo. »To ste na to pěkně vyzráli,« vinil teď kdekdo obecní výbor. Ale ten se nedal. Bránil se, že věc ještě není ztracena, ať seberou dvacet tisícovek a společnost si dá říct.

»Sami to nezmůžem, hu nás je vo kryjcar zle, hale ve sjetě máme přece rodáky, pište jim, hajť nám pomůžou zatlačit, sami se teky přičiníme, ha – dá-li Pámbě – snad ty tisíce dohromady stlučem,« radilo veřejné mínění a radnice ujala se tedy upisovací práce.

Obec se záložnou učinily slibný počátek tím, že slíbily složit po tisíci korunách, bohatší sousedé nutili se koupiti každý alespoň jednu akcii, znějící na sto korun, domkáři dva tři složili se také na jednu a sem tam od krajanů, roztroušených po světě v různém povolání, docházely přihlášky – ale dvacet tisíc je dvacet tisíc. Ty se tenkrátě před válkou nevytřepaly jen tak z rukávu...

S horečným napětím sledoval postup sbírek starý Skřivánek. Pečený vařený byl teď na radnici, počítal, poslouchal, přemýšlel i radil, kam ještě dopsat, komu ještě akcii nabídnout. Ani spát nemohl samou starostí, sežene-li se přece tak neúprosně žádaná suma peněz čili nic. Pomalu, pomalinku lezl obnos do výše, až teď na osmnáctém tisíci se zastavil a ne a ne se hnout. Dny, týdny prchaly, šibeniční lhůta, do které městečko mělo složit obnos, neodvratně se blížila a žádná nová přihláška odnikud už nepřicházela.

»Cák do Hameriky? Psali ste tám huž? Slyším, že z Hrdličkouc Matije stál se tám náramnyj boháč,« upozorňoval Skřivánek.

»Psali, stryjče, japa bysme nepsali! I Voříškouc dětom i Petráčkouc – šechnim sme psali.«

»Ha co pa tomu kanovnikovi, co tu byjval za mlada před mnoha lety kaplánkem?«

»I tomu sme psali, hale psaní se vrátilo, že huž humřil.«

»Chyba, chlapci, to nám nemíl dělát,« odplivl si po té odpovědi Skřivánek, ale hned zas dorážel: »Ha copa tím chlapcom po nebožtíkovi písari Pavelkovi? Byli tu loni na zdravým luftu, dělali náramný chlapáky. I na mě si vzpomíli, posláli pro mě, ha zaplatili za mě v hospodě holbičku piva.«

»Ti nám rovnou odřekli, že jim do dráhy nic není, protože tu nevostávají, ha nihdyž vostávat nebudou.«

»To sou krubijáni, do by to do nich řek?« rozhorlil se stařec a probíral dál ve své paměti všecy, kdo o Borovno kdy zavadili.

»Což, stryjče,« odvážil se konečně purkmistr, když. už mu ty výslechy dlouho trvaly, udeřit přímo na výměnkáře. »Dybyste chtíl, moh byste nám sám ty dvě tisícovky na dřevo vysadit ha tak nám vytrhnout trn z nohy. Dostál byste za to habadij akcií, zadarmo by to nebulo, hourok by vám ty papíry nesly i prodát byste je jednou moh.«

»Hm, moh bych, cák bych nemoh! Dyby to bula, řekněme, stotka, vem to nežť, hale tisicka, ha hned dvě, pane, to je co řect,« bránil se stařec, a odmlčel se. Jenom čepici přeshoupl od ucha k uchu, poškrábal se nad čelem a to bylo neomylné znamení, že se mu pod šedinami v hlavě líhne nějaká myšlenka a tvrdým čelem klove se na světlo boží...

Tu noc na svém výměnku vůbec ani oka nezamhouřil, snídat mu ráno nechutnalo, stání doma neměl, práce žádná ho netěšila, na každého se utrhoval, kusa rozumné řeči s dědoušem teď nebylo.

»Jenom jak to přece bude s tím štacionem?« na to ustavičně myslil i zaváděl řeč.

»Žádnyj v tý bídě hu nás nemůže, co vy,« doráželi teď na Skřivánka všude, kde se ukázal, v poli, v lese, v hospodě i na radnici. »Grunt ste předal, jedinýho syna máte teple zavopatřenýho, prachy v truhle, zazobanyj ste huž nadosmrti, nu tak hnite pytlíkem, cák vám to hudělá!«

»Táto, nebláznite,« napomíná ho však syn. »Koupili sme jednu hakcii, ha dost. Žádnyj z možnijších lidí v celým Borovně víc nekupoval. Řeknou: dostanete za to hakcie! Hale čert tomu věř! Zpomeňte si na cukrovár v městě [T. j. v Domažlicích] na pivovár v Staňkově, teky sme dostáli za peníze hakcie, kroše ouroků sme nespatrili, za pět let ste je dal šecy mámě pod koláče, ha říkal ste potom vo posvícení, dyž koláče přišly na stůl: „Tak si berte, lidičky, berte si – takuvý koláče ste ešce nejidli, každýj koštuje dvě stě zlatyjch“ hale tuze kysele ste se při tom husmíval! Nechte proto penízky hezky ve tmě, nerukujte s nima na

sjetlo, hajť si mluví hdo chce, co chce.« Tak mluví syn, prudce, naléhavě, neboť ví, že co otec dá, že dá vlastně z jeho – nebo čí to bude všechno jednou po otcově smrti? Proto se bojí, aby o groš marně nepřišel.

Purkmistr Oldřich Zhýralý však zná výměnkáře jako své boty a nosí kabát s liščí podšívkou. Vyzná se v lidech jako v kalendáři, umí jednat s pány jako s kmány a právě proto si jej v Borovně zvolili za svoji hlavu. To by bylo, aby nedotlačil Skřivánka tam, kde ho chce mít!

Vyčíhal jej, až seděl na lavičce před výměnkem a choval v peřince pečlivě zavinutého vnuka. Slunéčko už pěkně přihřívalo, lidé se pomalu trousili do polí a na louky rozhazovat sněhové závěje, aby jim pod nimi nevyhynuly ozimy a nemusili je zaorat. Každý, když se nemohl zastaviti na kus řeči, alespoň promluvil nějaké líbezná slovíčko. Také starosta jako by náhodou klátil se s rýčkem v ruce po silnici dolů.

»Kam pa to jenom zapsát, že teky půlmistr de na rozhůzku,« vítal jej z daleka Skřivánek, nečekaje ani, až bude sám osloven.

»Křídou do komínu se přece zapisujou takový pamětihodný hudálostě. Dyť vy se, stryjče, teky íčko zrovna neztrháte dílem.«

»I ty jeden mlaťhubo,« vyjel si hned zostra Skřivánek, »jenom tě posadit na mý místo ha nechát tě dělat chůvu, to bys viděl, zač je toho loket. Dyž se tuten rebelant v poruštičce rozkřičí, to je stokrát horší, než hdyž křičí na rathouze celý slavný výbor. Na tutoho neplatí, hudeřit rychtářským právem vo stůl ha poroučet: ticho! Toho mušíš pěkně převinout, nakrmit, pohoupat, zaspívat mu, než si něhdy něco dá řect ha husne.«

»Tak vám stála Markýta v slově ha vopatřila vám práci, haby se vám nestyjskalo. Přece mě toho chlapečka teky vokažtek

»Tak se podívej,« odkrýval výměnkář opatrně hedvábný šáteček, pod kterým se ukázala růžová tvářička dětská, olemovaná jako oheň červeným čepečkem.

»Řekni, pohane, haspoň: Pámbů požehnyj, hajť mi ho nehuřkneš,« musil napomenout pana purkmistra, který se nachýlil nad dětskou hlavičkou.

»Požehnyj Pámbů! Požehnyj Pámbů ha vobrod' Pámbů, haby bulo sporo jako Pána Krista slovo. Nu, stryjče, stafra! Rod Křivánkův v Borovně nevymře. Totě klouček jako souček. Celyj po vás. Ten se mladym poved.«

Sluníčko šimralo spící dětátko po tvářičkách, to nakřčilo nosíček,

pootevěřelo očička a usmálo se takovým nevinným, andělským úsměvem, jakým se jenom nemluvné dítě dovede usmát.

»Ha veselyj bude teky jako vy. Huž se íčko smije,« zavelebil Zhýralý.

»Dyk má přece po mně meno, tak se teky musí po mně trhnout,« hrdě odpovídal Skřivánek a rychle zas přetahoval hebký šáteček přes dětskou hlavičku, záře blahem a spokojeností.

»Esli pak huž ste slyšeli, že Zahořík hupsál za tisíc zlatyjh hakcií?«

»Kudličky, nože! Cože? Co to povídáš?« vybuchl hned výměnkář.

»Svatou pravdu povídám. Prozrazuju vám tu ouřední tajnost. Von Zahořík nechce, haby mladý doma vo tom věděli. Tak žádnýmu hani muk! A bujte tu s Pánem Bohem! Muším pospíšit. Mám na Byjčině nechčasnyj závijj – ten by tám ležil do sv. Jakuba, dybych mu nepomoh,« loučil se starosta a upaloval silnicí z městečka ven do polí.

»To se podívejme na Zahoříka! Hdo by to řek do něho? Tři cery vyvdát, podíly jim vyplatit ha eště házet tisíckama!« rozjímal si Skřivánek, když už po purkmistru tu nezbylo ani čoudu. »To mě chce přemyjtít. Což vo to! Von byl dycky vysokýho ducha ha dycky se nad nás vytahoval, dycky chtíl byjt šudýž prvni.« Výměnkář cítil, jak se mu hořkost rozlévá celým nitrem. »Míl bych mu srazit řebínek, vokázat mu, co můžeme my, Křivánkové z Borovna! Nemíl bych se nechát zahodit!« Štíra do hlavy mu nasadil pan purkmistr, takže teď musí Skřivánek opět myslet jen na ten štacion kudy chodí, vstáváje lehaje.

Jako mezi dvěma ohni stojí a kam utéci není. Na jedné straně drží mu ruku syn, ale na druhé tahá mu z kapsy nejméně tisíčku ten furiant Zahořík!

Mezitím trať nové dráhy blíží se k Borovnu. Už prohryzla stráň, zařízla se hezky hluboko do Darejskouc houvárku a tlačí se k městečku.

Dnes se vrátil s pole Matouš a oznamoval, že už dráha sahá po jeho Myjkosovec.

Déle to výměnkář nevydržel. Nasadil si beraničku a zapálil bradku, zabručel: »Muším dohlídnout, haby nám nevzeli víc, než zaplatili,« a vyběhl z dvírek.

Pod Borovnem prohánějí se vskutku inženýři s podivnými nástroji, papíry a plány, zatloukají tyče a kolíky do země sotva rozmrzlé a plno dětí i dospělých zvědavců chce viděti, »jak se staví dráha«.

Starý Skřivánek stojí mezi nimi. Kozíšek na sobě, na hlavě beraničku, v hubě bradku, dřeváky na noze, ruce v kapsách, dívá se, jak se natahují řetízky,

označují nové cíle, zasazují žulové, bílé, daleko viditelné mezníky a hraje mu to ve všech žilách. Hned by také skočil, popadl řetízek nebo šňůru, pomohl čáru naměřit, kůl zarazit, tyč podržet, jen aby mohl s těmi pány promluvit a něco jistého se od nich dozvědět, nesleví-li, nespokojí-li se tím, co Borovno má a nabízí. Uši natahuje, aby nějaké slůvko z řečí pánů pochytil, ale oni po německu drmolí a nikdo nic kloudného si nemůže z toho vybrat – nutno tudíž přímo se optat. Skřivánek ví, že na pány se musí zlehka i zchytra. Proto uctivě i pokorně vyndává z úst dýmku číhačku, smeká beraničku, dodává si kuráže v duchu: »Přes hubu tě nedají, vopty se,« a už se blíží k inženýrům, už se jich i ptá:

»Nerácejí se, vzácní pánové, horšit – chtěl bych rád vedět, de tu bude přece ten náš štacion stát?«

Nikdo si dědouše ani nevšiml, pouze mladičkový asistent obrátil se k němu, usmál se na něho vlídně a řekl:

»Ten zde, tatíku zlatý, stát nebude, protože městečko oň nestojí, nabízené akcie neodebralo a tak postavíme stanici u Kolče a pak teprve až u Prachova,« a jako by se nechumelilo, obrátil se zas a hleděl si svého.

Ale do Skřivánka v té chvíli vjela selská fúrie. Hle, jak se změnil! Beraničku na hlavu narazil a až do týla, do dolíčku pošoupl, bradku píchl do levého kouta sevřených úst, čelo svařtil, obočí naježil, v očích mu zahořelo i pěst' zařal a zahrozil: »I prachsetsafra – habych neklíl – tak vokolo samý huby nám ta slota dráha pomašíruje, pole ha louky nám překrájí, jako by to byly nudličky, klínů ha polojček nadělá, že na tom s plouhem se nevrátíš, ha zastavit že se tu nezastaví? Sakulentský kluci – na to bych se podíval pusťte mně.« Skřivánek prudce rozhrnul klubko diváků i posluchačů, a velice dopálen upaloval k Borovnu a rovnou domů do truhly.

»Půlmistře, tu sou ty dvě tisícky,« udeřil po chvíli na radnici na stůl, »ha íčko hned hýbaj dolů řect jim, aby v tu chvíli naměřili štacion, nebo že bude zle.«

»Naměří, stryjče, buďte bez starosti,« krotí i sliboval ochotně purkmistr a nelhal. U Borovna vskutku stojí dnes nádražíčko, malé sice, pouhé jakési »kapesní vydání« velkého nádraží, ale proti dřevěným boudám u Kolče anebo Prachova přece jenom je pán.

V.

Po Borovnu chodil Skřivánek s bradou vzhůru a s pocitem Mucia Scaevoly. Obětoval se! – Zachránil Borovno! Nebyt jeho, do nejdelší smrti neměli by rodáci nádraží!

»Stryjčku, jenom co je pravda, chlapík ste, vidět ste se dal,« chválil strýce kdekdo a to vydalo víc, než kdyby mu postavili pomník anebo ulici po něm pokřtili. Syn hospodář sice trochu morousil, ale konečně smířil se s hotovou událostí a slunil se i on v zásluhách otcových a hřál na výsluní jeho chvály.

Ani starý Zahořík už mu nedovedl nasypat utrýchu na ten chutný koláč. Pokusil se sice o to a optal se ho veřejně, když se sešli v neděli odpoledne v hospodě na hlt piva: »Cák to slyším, Antone, že pryj si se na starý kolena zbláznil ha vyhazuješ peníze voknem do větru?«

»Do pa tě zas něco nabulíkoval?« přimhouřil oči Skřivánek, nevěda hned, kam Markýtin otec bije.

»Vokrád si pryj vlastní děti ha koupil za dvě tisícky tich neřádskyjch papírků.«

»Jako hacie myslíš?« zasmál se hlaholně výměnkář a hned řal po svém soku nerozvážně: »Dyž můžou bláznit Zahořici, proč by nebláznili Křivaní?«

»Tak sem tě přece jednou zas chytil na špek,« před celou hospodou se teď vypjal Zahořík. »Tak habys věděl, na čom si. Já mám v truhle jedinou jednu haccii za sto zlatyjch,*&

ha ta mě mrzí.«

[Na Chodsku ještě dnes staří lidé počítají na zlaté, na lokte a na libry. Proto se v povídce užívá obojí měny, míry i váhy.]

»Půlmistře! Půlmistře!« rozkřikl se v prvním návalu zlosti výměnkář. Jeho hlas však na štěstí přehlušil hlučný smích a než se posluchači vysmáli, nabyl už zase Skřivánek ztracené duševní rovnováhy. Vypjal bradu do výše, odfoukl dým ze své staré kořenky a prohlásil slavně: »Dyž tě mrzí, tak ji sem dej, já ji vod tebe koupím.«

»Ty bys chtěl šecko naše. Máš huž naší Markýtu, naší premíjovou krávu s teletem ha íčko by si chtěl eště naší haccii. Nechme si každýj svý ha ty si myslí, žes ty dvě tisícky mušel přidát na naší straku. Tenkrát si na mě vyzrál, tak sem

tě mušel voplatit, cos mi pučil,« vyložil gruntovně Zahořík a Skřivánek spolkl tu hořkou pilulku jako sladkou rozinku.

»Tak sme si kvit,« přikývl kysele a víc na to nemyslil.

Život jej příliš těšil, než aby jej kazil nějakými darebnými, mstivými úmysly a plány a to tím více, že stojí s těmi Zahoříky přece jen v přízni a že Markýta je ženská, jakou by kraj světa nenašel, i kdyby ji svíčkou hledal, a za tátu nemůže. Chodil zase denně do kostelíčka si zazpívat i pomodlit, do lesa si vyšel poslechnout po jaře hvízdající kosy a drozdy, v polích postál a potěšil se písní svého jmenovce skřivana, procházel se po lukách a pestrým kvítkům se podívoval, ale nejraději a nejčastěji chodil k nádraží, na které hleděl s pýchou majitele. V truhle opatroval deset akcíí po dvou stokorunách a svým známým ze sousedních vesnic, když přicházeli podívat se na novou dráhu, neopominul se za řeči jako by mimochodem pochlubit: »To je naše dráha! Já sám mám na tomhle nádraží vtělený dvě tisícky.« Největší radost pak měl, »když to spustili«, když totiž počaly po trati jezdit pravidelné vlaky. Jezdily pomalu a rozvážně, jako všude po lokálkách jezdívají, skoro prázdné, jako by jen pro radost velkých i malých diváků, kteří se nemohli pohledu na ně nasytit. O ničem jiném se teď nemluvalo, než o nové dráze a látce k hovoru bylo stále hojně. Jak to po novu bývá, trať se teprve časem usazovala a sléhala. Tu a tam se drolil a sypal navezený násep, někde povolil můstek, pražce se bortily, vodička nechtěla téci, jak jí inženýři poručili a zaplavila při prvním přívalu kousek podniví – to všechno nejvíc a přede všemi rozčilovalo starého Skřivánka.

Jako by sám byl traťmistrem, chodil podél dráhy v celém katastru borovanském, a kde bylo třeba i ochotně ruku k dílu přiložil, sám vzal ryčku i motyčku, stoku proryl, břeh připlácl, kamínek s cesty odhodil, na vadu upozornil a tuze se »čilil« a zle huboval na nepořádky, když nepřijela hned parta dělníků a »naši dráhu« nespravila... Ba i na nádraží cítil se jako doma, kdekoho po něm prováděl a horlivě vykládal, co a nač je zařízeno. »Je v tom všom náramná vymyšlenost lidská – nevěřili byste hani, tudle tou páčkou se hne, ha támhle srazí se k sobě siny. Tudle s tím kolečkem se zatočí, ha haž támhle ty závory se položí přes cestu.« Věděl, proč jsou v lucernách červená, bílá i zelená skla, jak vagony lze s koleje na kolej až ke skladišti převést, ba i signálům s píšťalkou i praporkem už počínal rozumět. Všichni strýce obdivovali, ano i chválou ho zahrnovali, říkajíce mu do očí: »Stryjče, jenom tu modrou čepici vám nasadit, hned byste se moh' stát teky něčím hu dráhy...«

»To moh,« svědčil strýc hrdě, »hale rači bych hned něčím lepším, habych moh nosit řekněme – aspoň červenou čepici – ta se mi líbí.«

»I to se podívejme na stryjčka, jak vysoko myslí!« podivovali se všichni.

Ale jako děti hračky, tak konečně se u nás nabažili dráhy, zvykli jí a přestali se jí všímat. Jako by jí nebylo, starali se zas jen o svoje políčka, o dobytek a hospodářství a jako dřív, chodili i teď všude pěšky do Domažlic, do Kdyně i Hostouně na dobytčí trhy, na pouti i k soudům, na pohřby i veselky svých známých a příbuzných v okolí.

»Pročpak se nesvezete po dráze?« nutil je někdy pan farář anebo pan učitel, když je potkal vracející se z daleké cesty unavené a vysílené...

»Dyť nejsme takuví páni, habysme se mušeli vozit,« usmívali se v rozpacích nahlas, ale potichu v duši si říkali: »Dráha! Na copa dráha! Tůlik let sme tu buli bez ní burem ešče. Má dobrý meno – dráha – protože je drahá – dvacetník hned vyhodit, to nejde jen tak, peníze se nesbírají na slnici,« a aby ušetřili groše, plýtvali dál zdravím i časem... A tak jen velice pomalu vžívala se myšlenka, že ty vozy nejsou jen pro pány a pro parádu, ale pro potřebu a mezi prvními, který slast jízdy okusil, stál ovšem Skřivánek. I on sice chodil odjakživa všude pěšky, ale teď neodolal pokušení.

»Za tyjden máme v Hostouni Jakubskij trh, podívám se tám letos, jak to platí,« počal sebe i své okolí připravovat a geznamovat se svým úmyslem.

»Jen haby bulo hezky. Rádo na ten den přívá, bouřky chodívají!«

»Cák íčko je nám hej! Hajť si přší, můžem ject po železnici.«

»Jako páni, ne?« usmál se kdosi pichlavě.

»Ba právě, dyž můžou páni, proč bych já nemoh? Dráha je naše ha ne jejich – ha habyste věděli, zrovna pojedu, i dyby bul den jasnyj jako korálek.«

»Esli dobře prodám, tak se s váma svezu zpátky,« přihlašovali se i jiní, kteří se chystali hnát na proslulý dobytčí trh býčka nebo kravku na prodej.

Ale když potom nadešel den sv. Jakuba, přece jen se starý Skřivánek ráno tuze rozmýšlel, má-li s holí v ruce zaměřit k nádraží anebo pěšinou přes luka rovnou k Hostouni. »Děláš hloupost, Antone,« peskoval se v duchu, »nejsi huž přece žádnij mladík, tuto se pro tebe nehodí na starý kolena vozit se po železnici.« Ale slovo dělá muže. Rozhlásilo se už, že pojede, proto chtěj nechtěj teď musí. Posměchu neujde tak jako tak.

Pojede-li vlakem, budou říkat: »Koukyjte, lidičky, staryj Křivánek blázní, vyvádí jako pání!« Nepojede-li, budou si ho dobírat: »Nu – stryjče – japa se vám

to jelo? Dobře ste se svez?« Všechno stejné, pěšky jako za vozem! Pojede tudíž a uvidí alespoň, jak to chodí.

Pln rozpaků a červenaje se jako panenka, přešlapoval už dobrou hodinu v nádraží před okénkem s nápisem: »Výdej lístků.« Silně si přál, aby dnes nikdo nejel, nikomu aby se nemusil omlouvat, před nikým se stydět. Ale jako schválně právě dnes trousili se lidé. Pan farář přišel, pan řidič s paničkou, četník, kupec Ekštajn, dva finančníci, dál už to Skřivánek ani nepočítal, a každý hned rovnou na něho: »Strýčku, kampak? Snad také nepojedete vlakem?«

»Nu, chci to teky vokoštovat eště než humřu,« snažil se žertovat výměnkář plana ruměncem jako mák, »vím, že se to pro mě – starýho chlapa – huž nešikuje, hale bolí mi drobet noha, bota mi dře, puchyř mám na patě, ha tak sem si řek: svez se, dyž to může byjt,« zalhával svoje rozpaky. Ale všichni souhlasně mu to schvalovali, ba velebili ho, jak je moudrý, na botech ze ušetří, co projede, neutrmácí se, tělu pohoví, jen až to jednou zkusí, jistě se mil to zalíbí a krok zbytečně pěšky neudělá...

Konečně otevřelo se okénko a za sklem zjevila se hlava pana pokladníka. Skřivánek dal všem přednost a skoro poslední přistoupil ke kase.

»Tak bych prosil kartičku na Hostounckyj jarmark, cák to bure stát?« optal se uctivě.

»Zpáteční?« stručně se otázal pokladník.

»Ha to je mi prosím jedno, esli jim zbula z pátku nebo ze soboty.«

»Myslím, přejete-li si lístek tam i zpět.«

»Á tak! Nu dají mi tera tám i nazpátek.«

»To stojí korunu.«

Skřivánek vyklopil korunku, zastrčil lístek opatrně do kapsičky u vesty a nevrle odvrátil se od pokladny. Mrzelo ho, že pan pokladník ho tak chladně odbyl, ani ho nepřivítal, ba i peníze od něho vzal. Měl už přece kvůli lidským řečem z pouhé zdvořilosti říci: »I pěkně vítám, Skřivánku, to jsou k nám hosti, kampak pojedete? Do Hostouně? Tak tu je lísteček! Ó, prosím, prosím – to by bylo, abychom od vás brali peníze! Dyť jste dal dvě tisicky – bez vás by tu ten štacion nestál a já bych zde nesesedl, svezeme vás proto rádi a zadarmo, anebo to napíšem a odpočítá se to od ouroků.« A on – Skřivánek – by na to řekl: »I toto, dyť já si zaplatím jako jinýj, co sem hudělal, za řeč nestojí, ha rádo se stálo.« Všichni by hleděli, poslouchali a chválili a zatím nic. Ani si ho nevšimne! Jedná s ním – akcionářem – stejně jako s jinými. Uražen a pokořen

odchází proto Skřivánek, dýmku si zapaluje, zlostně hulí, nemluví a aby ukázal, že tu má přece nějaké právo, oklepává chvíli hůlkou prahy, schody i dveře, až najednou, podrážděn, hodně nahlas povídá: »Sotva sme to postavili, huž to tu něhdo vodříl,« a ukazuje přitom na odprýsklý nátěr dveří, »to je hospodářství! Z cizího holt krev neteče!« Prohlíží dál, na peron vyšel, plaňku u plotu vidí odtrženou, hned ji rovná a vadí se s nádražním zřízencem: »To si toho pěkně vážíte, pomoz Pámbů za rok, to habysme stavěli znova« a jde dál jako přísný inspektor, hledaje závady a nedostatky.

Ale na štěstí už se blíží vlak. Skřivánek zkontroluje a neznámá bázeň se ho zmocňuje. Lokomotiva hrozně oddychuje, parní píšťala pronikavě hvízdá, kola skřípají, až se země pod nohama chvěje. »Mám či nemám,« ještě v poslední chvíli rozhoduje se výměnkář. Ale když vidí, jak všichni bez bázně se hrnou do otevřeného vozu, poznamenal se čerstvě křížkem, zavřel oči a vyškrábal se takřka jen po hmatu do vozu.

»Tak semhle se posaďte, tuhle je ještě místo,« zvou ho uvnitř a Skřivánek znatelně rozčilen si usedá. Na samém krajíčku dřevěné lavice sedí, oběma rukama drží se sedadla, stále jako ke skoku přichystán. »Dyby bulo zle – voknem třeba vyrazím,« myslí si, když se dává vlak znovu do pohybu. Pomalu však s něho bázeň padá a on se osměluje rozhlédnout kolem. Tuze pěkně se veze. Netřese to, nedrká, jenom hrozně čerstva to s ním ujíždí. Když se oknem podívá, zrovna letí kolem pole, luka, stromy, ani počítat by je nestačil. »Prer, pomálu,« chce se mu zavolat, »dyť jedete jako splašený, máme přece času dost« – ale vtom vlak zastavil.

»Cák se stálo?« vyskočil hned poplašen.

»Co by se stalo,« – smáli se mu – »na zastávce jsme, v Kolči stojíme –«

»Cože? V Kolči? Za tu chvilčičku?« Svým očím věřit nemůže a přece opravdu, oknem vidí Koleč – celou vesnici rybník – kapličku – a než se vzpamatoval, trhl sebou vlak a znovu se rozjel.

»Lidičky, než bych se bul růženec pomodlil, stál jsem v Hostouni na rynku,« velebil pak první svoji jízdu vlakem, »totě mordsky šikovná věc, ta mašina! Za půl hodinky přeběhne lán světa, že byste ho za dvě hodiny nepřešli. Kůň v běhu, pták v letu se jí nevyrovná,« přeháněl silně, »jako vítr čerstvě běží, náklad za sebou necítí – totě ňáká síla!« – A zvláštní touha se probudila v staré jeho hlavě. Namlsal se tou jízdou, ochutnal ji a už se jí nemohl nabažit. Jako ptáku – jen letět, letět po dráze se mu chtělo. Dřív vyškrábal se občas na Výhledy nebo na

Haltrav, rozhlédl se po širém světě božím, přeletěl jenom zrakem spoustu lesů, kopců, údolí, měst a vesnic, pokýval si hlavičkou, řekl si radostně: »Je ten svět přece jenom saframentsky velký,« spokojeně se zas vrátil domů a jeho touha byla nasycena a umlčena. Ale teď zatoužil po tom světě širém, zatoužil podívat se do něho, poznat a na vlastní oči spatřit, o čem jen slýchal anebo čítal. Čas má, peníze má, dráhu má, všechno má – proč by si tedy občas nevyjel?

VI.

»Leden – za kamny zmrz jeden,« platí o tom krutém sice, ale jinak nejmilejším měsíci na Chodsku. Zima už se vybláznila a usadila, sněhovou peřinou přikryly se všechny cha? lupy – tak tak že jim nos a oči – totiž komín a jedno, nejvyš dvě okénka vykukují ze závějí, sníh utuhl, mrazy odehnaly kdekoho od práce a pravé prázdniny nastávají sedlákům.

V únoru už to takové nebývá. Sluníčko vystupuje po obloze výš a výše a dráždí lidi, že vylézají jako včely alespoň na česno, krev už jim v žilách hraje, tělo svědí, touží po jaru a po práci. Na každý leden se těšil Skřivánek odjakživa.

V komíně visí na kousky pěkné rozsekané prásko, hezky do růžova už prouzené, kadečka plná zelí šíří ze sklepu po celém stavení dráždivou vůni, v kamnech praskají a bouchají, jako by střílel, smolné pařezy, milo je ve světnici, takže ani nos ven vystrčit se nechce. Kdopak by teď bláznil a jezdil po světě! Ale dráha jezdí ustavičně! Skřivánek slyší ji pískat a vzdychat ve dne v noci, jako by léto bylo a nemusila se prodírat závějemi až po pás.

»Blázní ty páni,« povídá si nespokojeně, »tudle z nás si mají vzít příklad. Po Martině – konec dříně! Koním strháme podkovy, přestaneme krmit voves, voličky postavíme na stání, vozy a plouhy pod kolnu – drobet se ještě vokouníme v storole, než vymlátíme – hale v lednu jezdit, hdo ta hdy slyšel? – Inu bláznovství! Mají to huklidit někam pod střechu, mašinu i vozy, haby na to neválo ha nepršílo, ha v březnu po svatým Josefu zase s tím vyrukovat.« Zlostí se ani podívat nešel, jaký pluh jezdí před vlakem, jak rozorává závěje a uvolňuje trať, takže je holá, jako by ji zametl...

Ale všichni lidé nejsou takoví jezevci jako strýc Skřivánek. Když si jednou po obědě usedl ke kamnům, na nos vzal brýle a do ruky nebozítek s kouskem dřeva, nevěda ještě sám, co z toho urobí, otevřely se dveře dokořán a v nich stál – Trávníček. Výměnkář podíval se na něho přes brýle a očka mu radostí zahrála.

»Tisíc ha nic víc – de pa se tu berete! Ha zavíryjte přece, táhne to pod nohy jako prašivec,« vyskočil hned a srdečně potřásl hostovi rukou. »Nu tak, vítám vás! To bych se bul spíš smrti nadál, než že se tu v tý zimě vylíhnete.«

»Zastesklo se mi,« usmívá se Trávníček, »a tak si povídám, mají tam dráhu, zkus to, jak se po ní jezdí.«

Trávníček je šelma nabíjená. S ním se musí opatrně jako s liškou. Staví se někdy, jako by neuměl pět počítat, ale zatím žilý dobré v něm není.

»Tak, tak! To huž ty Pražáci nevědí dlouhou chvíli co dělat,« jako by se nechumelilo odpovídá Skřivánek, sám také všemi mastmi mazaný a žádnou dobrou – »ha japa ste se to, Trávníčku milýj, vystrojil? Dyť eště nemáme masopust, ha vy máte vobleč na sobě jako paňáca! Dyť děti z celýho Borovna poběhnou za váma jako za komediantem.«

Trávníček má na sobě lyžařský úbor, lyže i hole nechal v atelieru a zaskočil si tak, jak byl, i s bílou vlněnou čepicí na hlavě, navštívit svého nejmilejšího přítele a nejhezčí model z celého Chodska – Skřivánkovic děda. Ano, Trávníček je akademickým malířem a kolik roků už tráví jaro i léto v Borovně, pouze na podzim odjíždí do Prahy. Vystřídali se tu Jansa, Stapfr, Vele, Douba, Vlček, na mnohé už se výměnkář ani nepamatuje, ale to dobře ví, že všichni byli chlapi ostří jako břitva, hezcí jako panna, ohniví jako víno, bystří jako voda, ale srdce zlatého! Žádný však v Borovně tak nezdómácněl jako Pilař. Postavil si tu i atelier na trávnících a jako každý u nás má vedle vlastního příjmení i příslotek nějaký po chalupě, tak i malíři přezdělí »Trávníček« a brzy nikdo v širém okolí nic nevěděl o malíři Pilařovi, ale každé dítě znalo – Trávníčka. Přijali ho i za skutečného souseda do obce, dali číslo jeho chalupě, oslavili to velkolepou pitkou a jako svého měli veselého malíře. Splynul s nimi a porozuměl jim. Nosili mu oštařovat »pámbůčky«, malovat firmy, a když přišlo nařízení, že na každém voze, jakmile vyjede přes hranice obce, musí být tabulka se jménem majitele, a když četníci pak ukázali, »že to není žádnýj špás«, ale že to jde doopravdy, ba když i sám purkmistr Oldřich Zhýralý musil zaplatiti v Domažlicích celou zlatku pokuty za to, že na voze chyběla tabulka, měl Trávníček plné ruce práce. K jeho cti budiž řečeno, že se za to nestyděl, nepokládal to za urážku, ale ochotně maloval a na každé tabulce ovšem provedl nějaké čtveráctví. Stavěl písmena na hlavy, vlasové a stínové čárky obracel, secesním stylem i pravopisem psal, špatně a směšně rozdělval slova, takže nebylo daleko široko takových tabulek. Leč nejpodarenější byla Skřivánkova. Namaloval na ni ptáka skřivana jako živého, potom hnízdečko a pod hnízdem nápis: »Borovno č. 5.«

»Mordsky šikovně jste to vyved,« pochválil ho děd – tenkrát ještě hospodář, a nebyl by dal tabulku ani za milion...

Trávníček si už sedláka Skřivana zamiloval, ale přilnul k němu doopravdy, až se hospodář dostal na výměnek. Jako ke kováři anebo ke koláři chodili sice

všichni sedláci i k Trávníčkovi do ateliéru »na hyjtu« – leč nejčastějším hyjtákem byl tu Skřivánek. Měl na to nejvíce času a proto také nejčastěji seděl Trávníčkovi modelem. Povídali si s malířem o všem možném na světě, do krve se přeli, pohádali se, Skřivánek hrozil, že už do nejděší smrti práh té boudy nepřekročí – vyspal se však, hněv se mu vykouřil z hlavy, zastesklo se mu a nepřišel-li Trávníček, šel k němu Skřivánek. Bručel ještě chvíli, lenochů mu vyspílal, že nic nedělá a nic neumí. »Cák ste to zas namaloval,« prohlížel si načatý obraz, »tuto má byjt kosa? Aha! S tou byste toho usík! Ani vodu by neřezala!«

»Pročpak?«

»Dyť má špatný vostří, kosíř jí schází, je na kosištěti jako přilepená, ha ne naražená, já vám vokážu kosu,« a pelášil k domovu, přinesl kosu a celou přednášku o ní měl.

Trávníček si sedl, zlostně popadl štětec, namočil do barev, čmáral jimi sem tam, výměnkář hleděl mu přes rameno a chválil: »Tak, tak, dobře,« anebo haněl: »Chyba, špatně,« až konečně si oddychl: »Nu, přece ste to trefil, íčko je to, jak to má byjt.«

Nejvíce zkusil malíř, když maloval samého Skřivánka.

»Tuten vořklivej děrek nosatj to mám byjt já?« dopaloval se na svoji věrnou podobiznu, »takovj nos já nemám!«

Trávníček mu podal zrcadlo, ale takové potvorné zrcadlo nějaké, jaké strýček v ruce jaktěživ neměl. Viděl v něm svůj obličej pitvorně rozšířený, nos s bambulí, pysky jakoby oteklé, oči vyvalené, až se ošklivostí zatřásl, praštil zrcadlíčkem a ještě na ně kramflekem skočil. »Dycky sem si mysli, že to s kouzelným zrcátkem sou jenom povídačky – ha tu máš – najednou mi přídě do ruky.«

Malíř se smál, až se za boky popadal.

»Pořád myslíte, jaký jste krasavec, a teď se hněváte na zrcadlo, když vám ukazuje křivou hubu.«

»Trávníčku, prachelement, nezlobte mě, povídám, že takovj nos nemám. Namaloval ste mi ho klikatj, jako krumpolec. Hned to přemalujte nebo bure zle.«

Tak dráždil malíř strýce a strýc malíře, když však Trávníček sedl, třikrát, čtyřikrát dotkl se štětcem obrazu a nos byl rovný, jaký strýc vskutku měl, upokojil se a bručel spokojeně: »Chlapík ste, čistou práci svedete, hale po zlým se na vás muší.«

Proto i teď v duchu se sbírá Skřivánek a Trávníčka bere na mušku, aby mu nějakou čertovinu neprovedl.

»Tak se vám v tý vobleči nelíbím? A vidíte, v Praze v něm chodí i hrabata a knížata,« směje se malíř.

»I leda takoví hrabata, jako nám stojí támhle pod kolnou, co se v senosekách špacírujou po louce ha vo žních po strništi.«

»Zas mi nevěříte, pojd'te se se mnou podívat.«

»Kam?«

»Kam jinam než do Prahy! Vždyť máte teď dráhu, pouhý skok je to, doma se nasnídáte a obědvat už můžeme v Praze.«

Skřivánek zvažněl. »Vidíte, Trávníčku, ze srdce mi mluvíte,« zpovídá se pomalu. »Huž sem bul ve Kdýni, do Klatov na pouť k Panyncce Marii jsem si vyjel po dráze, ha přiznám se, tu zatrachtitou Prahu teky bych přece rád, než humra, viděl.«

Trávníček byl na koni. Mluvil do strýce jako šlajfíř, huba mu jela jako mlýn, krásy Prahy líčil, hory doly sliboval, až strýc závazně slíbil, že se po jaře do Prahy podívá. Sel s Trávníčkem i do ateliéru, lyže si prohlédl, podíval se, jak se po nich jezdí, podivil se – a když se asi za týden s malířem loučil, rukou dáním mu slíbil, že přijede do Prahy, děj se co děj.

»Jenom mi pište – jak jsem vám napsal adresu na lístek do toho spolku mi pište a přijedu vám naproti,« ještě z vlaku už už se rozjíždějícího volal veselý malíř, zval upřímně, neboť měl Skřivánka rád a těšil se na chvíle, které s ním v Praze zažije...

VII.

»Povídali, že mu hráli,« smál se výměnkář, cupaje z nádraží k domovu, »nic tě psát neburu, hale překvapím tě! Najednou se zjevím na práhu jako ty hu nás, ha řeknu „pozdrav Pámbů, Trávníčku, jedu se podívat na Prahu, jak sem slíbil“ – ha ten bure vyvalovat voči jako zajíc na první sněh.« Tak si umiňuje a na tu cestu ustavičně myslí. Nového brouka do hlavy a štíra do srdce mu malíř tou chválou Prahy nasadil. Představuje si tu Prahu jako nějaké město z pohádky. Kdo hubu má, každý ji velebí a chválou zrovna zahrnuje. Proč by on – Skřivánek – nesměl ji vidět? Nejen mnoho o ní slyšel, ale ještě více i četl. V kalendářích měl její obrázky, o kostelích, divadle, zámcích a palácích pražských zdávalo se mu teď i v noci.

Když potom jarní sluníčko počalo hřáti, hrálo mu to ve všech údech. »Haž zasíjem ječmen,« dával si lhůtu, potom »haž zasadíme brambůry,« pak říkal »haž na svatojánckou pouť se tám vydám!« Chuť sice měl, kuráž však mu scházela. Je to přece jen Praha – patnáct mil daleko, musí přes noc zůstat v cizině, známé tam, pravda, má. – Nejen ty chlapce – malíře, ale i Honzík Zahoříkouc a Kuba Boučkouc tam vojákujou... Tak se dlouho rozpakoval a rozmýšlel, chodil málomluvný, zamlklý, popudlivý, až to i doma na něm poznali a doléhali: »Táto, cák vám schází – nejste stunavýj? «

»Hleďte si svýho,« obořil se na ně nevrle a dál rozvažoval, má-li se pustit na tu cestu, čili nic... Vtom přiletělo od Trávníčka psaní. Špičatě psal a ptal se, zdali snad neumřel, nebo nohu nezlomil, že do Prahy nejede, jak přece slíbil. Chce-li Prahu a Trávníčka vidět, že musí přijet do konce června – to že na něho počká, ale dyl ani minutu, pak že odjede k moři – a on – Skřivánek – že může letět za ním.

To rozhodlo a výměnkář ještě toho dne počal s přípravami a stručně prohlásil: »Zijtra jedu do Prahy.«

»Kam že vy, táto, pojedete?« divili se mladí, vidouce, že se opravdu chystá na cestu.

»Ba huž pojedu, děti, ha do Prahy,« odpovídal Skřivánek.

»Hale, táto, mnijte přece rozum! Do takový dálky se pustíte, ha sám!«

»Dyť já se neztratím, nebujte se –«

»Ha v tý Praze, každou chvíli čteme, jak se tám náký nechčestí stálo, jak tám zabili nebo vokrádli člověka.«

»To se nedám, bujte bez starosti, na mě si Pražáci nepřidou, i dyby si přivstáli.«

»Táto, strachy tu humřu, než se vrátíte,« nabírala do pláče mladá selka.

»E, mlč« – zlostně už utrhl se na ni výměnkář, »ha di rači do stáda, vyber tám nákou pěknou mladou ha tlustou hus, zakruť jí krk, ha vypař – dáš mi ji do košíku – to dá rozum s holyjma rukama že tám ject nemůžu, něco přece přivést muším – ha já si skočím zatím na faru.«

Pan farář tuze Skřivánka potěšil. Dal mu ochotně členské lístky všech údů dědictví Svatojanského z celé osady, když se výměnkář nabídl, že by ty podíly z Prahy rád přivezl, aby měl přece před lidmi nějakou rozumnou příčinu, proč do té Prahy jel, a pak se rozpovídal o Praze. Jako mladý kněz si do té matičky českých měst také zajel, ale zapomenout na to nemůže. Žádný strach mít, ničeho se bát Skřivánek nemusí. V Praze jsou ochotní lidé, s radostí mu všude ukážou cestu, poradí i dovedou, jen má-li adresu, ví-li ulici a číslo domu.

»Tak, tak,« radostně kýval hlavou dědouš, »to rád slyším. Myslil jsem, že huž muším napsát Trávníčkovi, haby mi přišel naproti, ha tak všecku radost si zkazit. Hale nic mu nenapišu, překvapím ho! Dyť já ho tam najdu, ajnšpígla malířskýho, stoupnu si před něho ha řeknu: „To mrkáte, co? Staryj Skřivánek vás po slepě našel, nezabloudil! To toho naděláte s Prahou, ha vyznám se v ní snáz než v Čerchovskjch lesích.“«

»Dobře, dobře,« usmíval se farář a hned důtklivě prikazoval: »Pěkně ho pozdravujte ode mne, aby nezapomněl na toho koně, šiml že to musí být, grošovatý šiml, jinak že sv. Martina na oltář nepustíme.«

»Toť se ví, dyž huž tám budu, že to vokouknu, co ha jak maluje. Náš kostelíček vošidit nedám. Bez starosti! Šimla muší namalovat, ha hengsta! Svatyj Martin muší mít helmu ha šavli. Žádná starost, jak povídám, dyť tomu rozumím.«

Jinak po celém Borovnu se ani slůvkem nezmínil, kam se chystá. »Vy pálím jim rymík,« těšil se v duchu – »voči burou vodvírat i huby, vobzvláště Zahořík, haž jim řeknu: bul sem v Praze!« A dědouš se viděl, jak to řekne takovým lhostejným hlasem, jako když říká: »Bul sem za humny.«

Ráno se loučil. Hlas se mu zachvěl, oči zamžily, když říkal synovi, kdyby se mu mělo něco stát – a neměl se snad už – nedej Bože – vrátit, tak v truhle že

všecko najde. Tu aby hned přenesl z výměnku na statek, aby nemusil z dědictví platit zbytečné taxy, a v ní že najde celé pořízení, podle toho aby jednal. Oběma vnoučátkům pohladil hlavičky, a když se klouček optal: »Kam pa jede staryj táta« sám jim odpověděl: »Na pouť, dětičky, na pouť, přivezu vám perník, huvidíte.« Čížkovi v kleci zahvízdal na rozloučenou a zahrozil prstem a pak košíček s husou na jedné ruce a starou čakanu v druhé hrnul se zadem – okolo humen na nádraží.

V městě teprve – kde musil přesezat – koupil si lístek do Prahy. Štěstí mu přálo. Živé duše nepotkal, se žádným známým se nesešel.

Ve vlaku počínal si hned jako doma. Věděl už, jak okénko spustit i vytáhnout, kam košíček postavit, hůl položit, dýmečku si nacpal, zapálil a cesty mu ubývalo jako vody. Poslouchal, jak vyvolávají jména stanic, všímal si úrody, polí i luk podél trati, a než se nadál, vjížděl už do velikého města. »Aha, Plzeň – jistě Plzeň to bude. Sem patříme regimentem, kremenálem i blázincem. To si musím dobře prohlídnout,« bručel Skřivánek, a oči si mohl vykukat, jak pozoroval na kostele vysokou, jako jehla špičatou věž – tu věž totiž vídal za jasného počasí z Haltravu. Jako malinkou čárku v mlze ji vídával a hle – jaká je to mohutná věž, černý kostel při ní a tam to je jistě radnice a okolo náměstí, kde soudili a tu někde i utratili Kozinu...

Dlouho byl v ty myšlenky ponořen a teprve se vzpamatoval, když vyjeli zase v širý kraj. Až do Plzně cítil se stále jaksi doma, protože v Borovně mají na tabulce napsáno a na zdi přibito, že jsou v kraji Plzeňském. Tu v Plzni leží jejich pětaticátý regiment, tu je jejich krajský soud i kriminál na Borech i blázinec v Dobřanech.

Za Plzni však padla na něho starost.

Sjedeme huž ke Praze,« povzdychl si skoro hlasitě.

Vyklepal dýmku, naládoval ji znovu tabáčkem, zapálil, několik puků pustil a rozhlédl se vagonem. Neseděl už sám. Hned v Plzni trousili se do vozu lidé, ale Skřivánek si jich valně nevšímal. Město ho zajímalo s proslulým pivovarem, kanonkou a řadou novostaveb, na kterých i zedníci z Borovna pracovali a o nichž slýchal. Leč teď zahleděl se bystrýma očkama na své okolí.

»Esli pa šichni jedou teky do Prahy?« hádal v duchu. Ale to už se proti němu usmíval pán s vouskem pod nose a se zlatými brejlemi na nose, schválně se sem přestěhoval z jiného oddělení, když spatřil strýce ve žlutých praštěnkách, v soukenném lajblu a kazajce, s beraničkou na hlavě, a hned také zapřádal řeč.

»Tak do Prahy, pantáto, do Prahy?« ptal se důvěrně.

»Kamž jinam?« stručně odpověděl Skřivánek a nedůvěřivě změřil si pána. Ale tomu očka vesele hrála a ústa se dobrosrdečně usmívala.

»Vy jste asi z Chodska? Co?« počínal hned srdečně. »Poznávám to po kroji a hlavně po holi, po čakaně, tu už nikde po Čechách nenosí.«

»Ha cák vy jste zač?« zpřímá hned udeřil i výměnkář.

»Profesorem jsem, na gymnasiu i v Plzni profesorem.«

»Aha, co se tám chlupci hučí na kněze, harvokáty, doctory, ha jinčí pány.«

»Tak, tak!« kýval pan profesor a hned dokládal: »Jsem tomu velice povděčen, že vidím pravého Choda. Mnoho jsem o vašem kmenu slyšel i četl, ale ještě jsem si nemohl do vašeho kraje zajet.«

»Ha to jenom přijed'te k nám jako demů,« ochotně zval Skřivánek, »jezdí k nám vo vagacích plno všelijakyjch lidí, „luffáci“ jim říkáme. Krom tý drahý duši jako dobyteček nejrači se válí v lese nebo v trávě na trávníce, nebo ve vodě, ba i v písku.«

»Ovšem, ovšem, to je jim vzácné,« kýval profesor a stácel řeč na jiné pole otázkou: »Už jste byl někdy v Praze?«

»Nebul, jaktěživ nebul, ponyjprv to slavný město hulídám.«

»A máte-li pak známého, který by vás prováděl?«

»Toť že mám, žádná starost,« chlubně usmál se Skřivánek, »jenom to mi vrtá mozkiem, jak se k němu dostat.«

»Znáte jeho adresu?«

»Na mou tě! – že sem jí v tom kvaltu nechál doma,« udeřil se výměnkář do šedivé hlavy a rychle prohledával kapsy. Míšek tabáku vytáhl, nůž praskák, růženec, krajíc chleba, kousek provázku, několik hřelnků podkováků, hezká hromádka už toho byla na sedadle, když konečně rozepjal knoflíky u vesty a ze záňadří vylovil ohmatané knížky. Nasadil si pečlivě brýle na nos a prohlížel listy. Modraly a zelenaly se tam sice papírové pětky a desítky ale papírek s adresou malířovou nikde!

»Zatrachtílá komedie! Huž je to tak! Huž sem to doma zapomíl! Huž mám paměť díravou jako řešato! K malíři jedu, k Trávníčkovi, víme, hus mu tudle v košíku vezu, ha na to hlavní – na hadres, zapomenu! Pohlavek bych zasloužil,« vyhrklo ze strýce najednou.

Ale pan profesor je v jádru dobrý člověk. Těší hned strýce, nic aby se nebál, jen když zná jméno, to je to hlavní.

V Praze se nikdo neztratí. Sedne si na elektrickou dráhu, za pět krejčárků

dovezou ho až před samé policejní ředitelství, prstem mu je konduktér ukáže, tam už najdou malíře Trávníčka v knize, kde mají všechny Pražany zapsané, i posla mu zjednájí, který ho až k malíři dovede.

Kámen spadl Skřivánkovi se srdce. »Nu tak snad nebude tak zle,« myslí si a skládá znovu svoje věci pečlivě do kapes. Pan profesor ukazuje mu mezitím hrad Karlštejn, který se mihl kolem jako zjevení, až Skřivánek sepal ruce nad tou krásou. V dáli spatřil na kopcích i zříceniny Točnicku i Žebráku, potom Tetín, Zbraslav a už se blíží ke Smíchovu, kde Skřivánek musí vystoupit. Dál jeho lístek neplatí.

»Chyba, že nemůžete se mnou,« lituje Skřivánek, sbíraje košík a čakanu a chystaje se vystoupit. Zalíbil se mu ten pán a důvěru jeho si získal.

»Nemohu, opravdu nemohu,« litoval i profesor – »musím jeti dál – až na Vinohrady, kde na mě čeká přítel. Nebýti toho, hned bych šel s vámi.«

»Ha dyby vás vítr zanes něhdy do Borovna, tak jen se voptyjte, hde vostává starýj Křivánek, každý dítě vám vokáže cestu – ha s Pánem Bohem bujte,« – ještě mu rukou potřás a už opatrně slézal po schůdkách vozu na dlážděný peron...

VIII.

Všechno kvapem hrnulo se k východu. Dva, tři chodci vrazili do Skřivánka, až se na půl kola na patě otočil. Kdosi mu šlápl i na nohu. »Nununu,« zahuboval, »jen pomálu! Pomálu, neplašte se tak, dyť nehoří,« okřikl zlostně valící se zástup. – Nikdo si však starce nevšímal. Vlak se hnul, lidé se přehnali, peron se vyprázdnil, takže se teď Skřivánek pohodlně mohl rozhlédnout nádražím. »Cákryš,« povídal si, »todle je přece štacion, to si dám líbit.«

Nádražní zřízenec už zavíral dveře nádražního východu, když spatřil výměnkáře motat se u samých kolejí.

»Hej, strejce, kampak tam, tuhle je východ,« zavolal na něho ostře.

»I prohlížím si to tak z většího. V náramném pořádku to tu máte, jen co je pravda. My hu nás doma teky máme štacion, hale s tímhle tary –,« lichotí strýc, aby si udělal dobré oko.

»Dobře, dobře – nemám času – lístek mi čerstva odevzdejte musím zavřít.«

»To je nákyj nedůčka člověk,« myslí si strýc a sahá po kapsách. Ale lístek jako by se do vody propadl, ne a ne ho najít a toho chlapíka u dveří zrovna jako by na vidle brali!

»Človíčku zlatyj, nekvaltujte na mě, nebo to tepřiva nenajdu, « prosí ho Skřivánek. »Já tu kartičku jistojistě něhde mám. Nemůžu za to, že se nevozve, skovala se, ha hledat ji mušíme,« – a už staví košík na zem, chystaje se k nové, důkladné prohlídce kapes.

»I kdopak by tu čekal! Běžte, ať už mohu zavřít,« rozkřikl se zřízenec a bručel ještě něco o venkovských balících. Ale strýc na štěstí mu nerozuměl. Skleněné dveře za ním jen zapráskly, div mu paty neurazily, klíč zachrastil v zámku a nový obraz rozvínoval se teď za každým krokem. Ale dědouš myslil stále na jedinou věc.

»Kam pa jenom sem tu piletku zastrčil?« s důkladností a svědomitostí sobě vlastní ptal se sama sebe a nevšímaje si nikoho zastavil se hned na prvním schůdku nádraží a znova lovil po všech kapsách. »Dyť sem to věděl,« radostně vykřikl najednou, vytahuje z míšku na tabák jízdní lístek. »Zaplať Pámbů, že sem tě nevykouřil,« poliboval si a hrnul se zpět k nádražnímu východu. Ale tam už nebylo ani človíčka. »Eště by si mohli vo mně myslit, že sem jel na

slepo,« uvažuje strýc a hned rázně zaklepal kotníkem na zamčené dveře, až v nich zadrnčelo sklo. »Poctivost nare Šecko! Dyž to na mě chtíl, tak mu to dám,« přešlapoval netrpělivě a nahlížel dovnitř, brzo-li se zjeví vousatá hlava přísného zřízence. »Přece tu neburu stát haž do večera,« rozhněval se a zaklepal teď na dveře čakanou. To pomohlo. Za sklo přiběhla hned modrá čepice a pod ní se zjevilo naježené obočí a mohutný knír.

»Co se stalo? Kam se sem hrnete?«

»Nesu tu piletku,« ukazuje Skřivánek proštípnutý jízdní lístek.

»I jděte mi s tím ke všem čertům,« otočil se nevrle portýr.

»Hde pa tu vostávají?« dopálil se i výměnkář, zapíchl tuhý lístek růžkem do okenního rámu a nyní teprve nespokojeně odcházel bruče si cestou: »Moc zdvořile mě ta Praha zrovna nepřivítala.« Brzy však zapomněl na lístek, na dráhu, na profesora, na všecko minulé a přítomnost vyžádala si celou jeho pozornost. Ucítil tvrdou dlažbu pod nohama, rachot vozů ho ohlušil, kdosi prudce vzkřikl, těsně za jeho zády zazněl pronikavý úder na zvon, a než se strýc otočil a vzpamatoval, veliký vůz elektrické tramvaje projel těsně vedle něho... »Tfuj,« odplivl strýc, »to sem se lek ,to bude hasi ta bláznivá dráha heletrická. Frnká jako splašená, zaject by člověka mohla,« a klátil se k vozu, který opodál na kolejích zastavil.

»Ste vy ta heletrická dráha?« optal se pro jistotu konduktéra, který na zadní plošině prázdného vozu rozhlížel se ulicí, nespěchá-li odnikud nějaký pasažér.

»Toť,« odpověděl vesele. »Chcete se s námi svězt?«

»Nu, svez bych se, proč pa by ne,« svědčí Skřivánek.

»Tak se k tomu mějte – čerstva – čerstva.«

»Dyť snad nejdou Prajzí – to je tu spěchu nákýho,« hubuje opět strýc a škrábe se do vozu. Jedva dosedl, už konduktér hvízdal na malou píšťaličku a vůz se rozejel. Tenkrát na pražských elektrických drahách, zvláště na jejich konečných stanicích, panovaly vpravdě idylické poměry. Vozy bývaly jakž takž naplněny jen ráno a v poledne, přeplněny pak jenom tenkrát, když se smilovalo nad špínou, prachem a sazemi stovčatého města samo milosrdné nebe a prudkým lijavcem počalo splachovat její umouranou tvář. Za deset haléřů mohlo se projeti pět stanic a za dvacet vozila dráha pasažéra půl dne. Průvodčí bývali velice úslužní, ptávali se: »Račte si přát, malý? Velký? Rovně? Přes?«, brávali dva dvouhalěře zpropitného, cestujícím pomáhali při vstupu i výstupu, říkali jim »vašnosti« a uměli i po vojensku salutovat. Když se přihnal

na smíchovské nádraží odpoledne ve dvě hodiny vlak od Plzně a Domažlic, čekaly už venku před nádražím dva vagony »elektriky«, pobraly všechno, co vyšlo z vlaku a chtělo se dál kochat jízdou. Následující vozy pouliční dráhy pak vyjížděly od nádraží obyčejně prázdné. Teprve »U anděla«, někdy až »U mostu« počali se do nich opět trousit lidé.

Do takového »liduprázdného« vozu dostal se Skřivánek. Líbilo se mu v něm jak náleží. Postavil si košík na kolena a bystře se rozhlížel kolem. Vůz proti malinkému oddělení v dráze zdá se mu být velký jako chalupa, kočár trhanovského pana hraběte – ten zasklený – je proti tomuhle učiněný hadr, hotová skořápka, hračka pro děti. Skleněnými okny i dveřmi hledí Skřivánek na všechny strany a uvažuje: »Stafra, jedeme jako dyž hrom bije, ha přece žádný koně hani komín hani žádnou mašinu zapřaženou vodpředu nevidím. Jenom to bručí ha vrní jako v lítě hovádí. Rozbziká-li se to, žádnýj to nehudrží, hani vopratě to nemá, hani šlajf nihde na tom nevisí. Aha – ten první hasi ryjduje,« pomyslíl si a zadíval se na řidiče, jak pravou rukou otáčel volně malým litinovým kolečkem. »Ha cák ten vzadu s taškou na břiše? K čemu pa tu hasi stojí?« obrátil Skřivánek své oči na průvodčího. Ale ten už mířil k němu.

»Tak kampak jedeme, tatíku, co?« optal se ho bodře, otevíraje tašku a pohrávaje si hrstí papíru, jako by to byly hrací karty.

»Aha, bude si chtít se mnou hodit,« střelilo hlavou strýci, »sme tu tak sami za větrem – ale, holečku, mě nedostaneš! Já vím, jak humějí v Praze člověka voškubat,« a jako by ty karty neviděl, povídá lhotejně: »Ha jedu si do Prahy pro dědictví.«

Konduktér vyvalil oči: »Ták? Pro dědictví? A co? Mnoho zdědíte?«

»Hani sám eště nevím, jakyj podíl nám páni letos vyštípili. Slibujou ne jednu jako jindy, hale hned několik knížek že dostanem.«

»Spořitelných nebo záloženských?«

»Nu, neškodilo by – cák je vo to – zatím to sou knížky ke čtení –«

»0 jakém dědictví to vlastně mluvíte?«

»Nu, vo svatojánským přece.«

Vtom zastavil se vůz prudce, náhle, až to Skřivánkem hrklo. »Holt« – vykřikl hned a skočil na nohy. – »Stojíme! To se tý mašince hasi něco stalo!«

»I kdepak! Zde je zastávka, hned zas po jedeme,« tišil ho průvodčí, zatáhl za řemen a vůz se znovu rozejel.

»Ha to je mi vymyšlenost,« podívoval se strýc a rád by byl rozpředl hovor,

co a jak ten vůz žene. Konduktér však hned zase na něho hnal útokem. »A kde máte to dědictví? Kde je vydávají?«

»Tu v Praze přece.«

»Praha je veliká – musíte mi říci, v které čtvrti a ulici, abych vám podle toho mohl vydati lístek.«

»Ha cák já vím? To přece vy máte vědět. Dyť ste Pražák, ne? Přijďte k nám, ha na dvě hodiny cesty kolem dokola Borovna vám povím, hde co je, hdo co má, ha hde hdo vostává.«

»Dám vám tedy velký lístek a pak si vystupte, kde chcete,« ukončoval rozhovor konduktér, uškubl rychle papírek tak asi na dva prsty široký, propíchl jej, přeložil a podával Skřivánkovi. Ten se dal do hlasitého smíchu:

»Človíčku drahá, tomudle tu říkáte velkýj lístek? Dyť je to papírek jako motyjdíl ha měkyj jako hadříček, cák za to chcete?«

»Deset novyjh, pantáto.«

»I děte, děte! Dva nový je cena haž Bůh brání.«

»Tu se nesmlouvá, jen čerstva peníze sem.«

»Nununu – než vyhodím deset novyjh, muším si to přece jak se patří rozmyslit.«

»Jaké rozmyšlení?« durdil se konduktér. »Máte štěstí, že jedete sám! Kdyby byl nával, neměl bych času s vámi se bavit a zdržovat. Zde to máte vytištěné černé na bílém,« ukazoval mu prstem na lísteček.

Skřivánek vytáhl z kapsy pouzdro, z něho opatrně vyňal brejle, posadil je na nos a vskutku viděl, že ten papírek je tak drahý. Zabručel tedy nevrle: »Co je psáno, bude dáno« a bez dalších námitek zaplatil.

»Íčko si za to posedím,« pomyslí si, »hužiju tý jízdy,« protože se cítil teď ve voze jako doma. Dědictví nechá dědictvím a bude se nejdřív shánět po Trávníčkovi. Ten ho pak už všude provede a cestu mu ukáže. Sedí tedy strýc pohodlně, roztáhne se ve voze a poslouchá, jak ten vpředu zvoní skoro celou cestu, ten zadní zas píská na kostěnou píšťaličku, vůz jak si bzučí jako sršeň, a myslí si: »Hezká ta muzika zrovna není. To i Bosňáci, co chodí s nedvědama, svedou lepší. Nu – hale přece jenom jedu s muzikou!« Také už hodnou chvíli nesedí sám. Na každé stanici někdo přistoupí. Skřivánek si však nikoho nevšímá. Stále jenom na to hledí, jak se veze pěkně prostředkem ulice, s obou stran jak stojí domy až do nebe vysoké a jak před ním s kolejí všecho uctivě ustupuje na dvě strany, i vozy s těžkým nákladem i kočáry i lidé... A zase se zastavil vůz a

stojí jako přibitý. Skřivánka už to nerozčiluje, neboť ví, kdyby zatáhl za řemínek nad hlavou, že by se ta kára hned zase rozběhla. Nezatáhne však za ten řemínek. Naopak! Je rád, že vůz stojí, vždyť pozoruje teď pohodlněji než za jízdy pestrý život pouliční. Ani si nevšiml, že do vozu vstupuje vážný muž s úřední čepicí a že se hrne přímo k němu, ba rovnou sahá po košíčku.

»Ouha,« vzpamatoval se rychle výměnkář a udeřil chlapíka přes ruku, až zavýsk bolestí. »Já tě dám šahat po tom, co není tvýho,« ulevil si ještě a přitáhl košík s husou k sobě.

»Vy chlape jeden – dám vás zavřít,« rozkřikl se muž, házeje rukou a ohmatávaje si ji.

»Ohoho! Malý strachy! Hu nás zavírají zlodije ha ne poctivý lidi.«

»Já zloděj?«

»Ha nehnal ste se mi po košíku? Pane, já znám Pražáky! Doma mě hde hdo varoval: Stryče, hajť vás tám v tý Praze nevokradou! Hale trefil ste na kosal Holečku, já se nedám!«

»Já jsem od potravní daně.«

»Lež! Bulíka na nos mi nepověsíte! Já bul kopy let pŭlmistrem v Borovně. Znáám daně pozemkový, domovní, činžovní, vosobní – to šecko platíme. Hale potravní? To by eště scházelo, nákou novou daň si na nás vymyslit!«

»Co máte v tom koši?«

»Hádače.«

»Vystupte, pŭjdete se mnou!«

»Haž budu chtít! Já mám velký lístek, nehnu se s fleku, hale vy marš ven« – a strýc holí ukázal ke dveřím vozu. Ale jak hlavu otočil – lekl se a zbledl. Kolem vozu už kupilo se lidí jako much a konduktér se smál jizlivě jako sám ďábel. »Antone, vyved si hasi nákou hloupost,« kmitlo se Skřivánkovi mozkiem. Jediná spása by byla, praštit do koní a uject.

»Puste to! Puste z ruky tu kličku! Na celý kolo to puste, hajť to letí!« zavolal proto rychle do předku vozu i sám se tam rozběhl, když se řidič nehýbal, ale stál jako pařež se založenýma rukama a smál se strýci do tváře. »Ha to si forman, já tě nahučím,« kasal se strýc a dobýval se na přední plošinu. Ale ne a ne tu kliku zmáčknot a dveře otevřít. Za strýcem ve voze už stojí strážník jako hora veliký, revolver má i šavli, za ním do vozu leze druhý, venku na koni točí se třetí – lidí přibývá jako mraku před bouří, vozy tramvajové, kočáry i ruční vozíky se zastavují – strýci už se z toho dělá mlha před očima.

»To by v tom bul čerchmant, habysme neprojeli,« myslí si kurážně. »Jak se to hne, tak ty policajty vyházím ha bure dobře. Já huž přece vyjel z jiných tlačenic.« Znovu tedy zalomcoval dveřmi a rozkřikl se: »Povídám jed', chlape zatracenyj! Dostaneš na pivo!« Ale řidič za sklem se dál zubí, jako by byl hluchý.

»Pojďte se mnou,« položil vtom strýci ruku na rameno policajt. Strýc ví, že teď poslechnout musí. Sebral košík a vystoupil ochotně. Zavedl ho do kanceláře, kde mu vysvětlili, oč běží. Strýc otevřel košík a vytáhl husu. I nějakou pokutu zaplatil, ale jinak dobře mu to prošlo. Obrátil se a spatřil toho chlapíka, co mu sahal ve voze po koši. Stál tu a zle se mračil. Skřivánek podal mu ruku a povídá: »Nevědomost říchu nečiní. – Kozel dyby vzal tu novou řeč! Moh ste řect, že ste hakcizák, ha hned bych bul doma. Ha tu hus si tu nechte za bolest', jenom košík mi vraťte, haby mladá doma nehubovala, že sem jí připravil vo zánovní košík.«

Tak starý Skřivánek překročil hranici Prahy a octl se v srdci této matky českých měst.

IX.

Když strýček vyšel s prázdným košíkem na ruce z kanceláře potravní daně, první, co spatřil, byl opět vůz elektrické tramvaje, právě takový, ze kterého jej před chvílí vyvedli. »Jako by mu z voka vypadá,« pomyslně si, vida, že i konduktér s píšťalkou a taškou na zadní plošinu, i vpředu ten forman u kličky stejně jsou oblečení a že se na něho oba usmívají jako na starého známého.

»Aha, myslíte ha čekáte, že si zase sednu,« rozhněval se Skřivánek a rozkřikl se na průvodčího, vyklánějícího se ven přes pažení vozu. »Vykašlu se na vás, dyž ste mě necháli v bryndě! Jeďte si sami třebas do Tramtárie! Dybysme buli chčasně projeli, buli byste poznali, hdo je staryj Křivánek. Haž by se bula nachomejtla cestou ňáká šikovná hospůdka, bul bych křik: Holt! Zastavte íčko tu škatuli! Huděláme si, chlapci, bene, protože ste se dobře držili! Pár holbiček bych bul zaplatil ha nekouk na ňákyj šesták. Hale vy ste mně necháli v hambě, tak si íčko jeďte beze mne ha sušte zuby.«

Takovou srdečnou řečí rozloučil se tedy strýc s elektrickou drahou a obrátil se k ní zády. Hlučný potlesk s hláholným smíchem rozlehl se kolem. To shromážděný zástup vesele zatleskal i se zasmál. Jenom Skřivánek se nesmál. Změřil si shromážděné kosým pohledem a znovu se ozval: »Pro pět ran, tu je čumilů! Cák, lidičky, nemáte doma co dělat, že tu tak vokrádáte Pána Boha vo čas? Koukyjte na támdlety, jak se, chudáci, moří!« A hůlkou čakanou ukázal do ulice k mostu, kde na fasádě kterési novostavby pracovali zedníci. Dělalí akord, od metru, a oháněli se proto, až radost byla na ně se podívat.

Skřivánek držel odjakživa na řemeslo, rád si pohovořil s řemeslníky každé branže a zvláště stavby ho vždy velice zajímaly. Nechal tedy zástup zástupem a rovnou zamířil k zedníkům. Zastavil se a pohlédl vzhůru. Musil zvednout hlavu, až mu vzadu ve hřbetu luplo a div že mu mandle nespady. Pětipatrový činžák, obklopený dosud lešením jako klecí, tyčil se tu k nebesům.

»Pámbů poženýj, habych to nehuřk,« myslí si výměnkář, »to je chalupa, jaká v celým Borovnu není. Dyby se naše fara posadila na kostel, eště to nebude taková vyjška.«

Zedníků a přidavačů hemžilo se na lešení jako mravenců, ale lešeníčko samo

jen tak fórové, z dřivek, latí a všelijakých prkýnek stlučené, až hrůza obešla starce... Nedalo mu, aby nezavolal do výše:

»Pomahyj Pámbů! To bude, holečkové, pěkná chaloupka, vo to nic, hale to lešení se mi nelíbí. Pozor, haby to nehapalo!« – Vtom: »Plesk!« a lžíce mastné, bílé malty sjela mu těsně podle ruky, taktak, že se uhnul.

»Inu, zedníci sou vodjakživa krubijáni,« povídá si pro sebe Skřivánek. »Tudlety sou kor z ňáký hrubý sorty. Hale do práce jako kati. Ha to nebejvá! Nekouří, nezapalujou bulo by jich náramná škoda, dyby se míli potlouct. Nu varoval sem je.« Pospíchal raději dál než blíž od stavby. Zlobil se v duchu, že si ho nikdo ani nevšiml, do řeči se s ním nedal, neoptal se, odkud přichází, co v Praze dělá, nepozval ho dál, aby si stavbu prohlédl, nepověděl, nač a komu se ten dům staví. Chtěl by se rád optat, zač takový dům potom stojí, zač se tu platí stavební místa, co má zedník za den, co přidavač. Ťukal tudíž za chůze okutým koncem čakany do dlažby, až to zvonilo, a myslí si, prvního strážníka, kterého potká teď, že se optá na malíře, na Trávníčka, a ten že mu bude musit všecko důkladně vyložit. Ale sotva ušel kousek cesty, narazil na novou překážku.

Praha už proslula daleko široko tím, že její ulice jsou skoro ustavičně rozvrtnané.

V jedné dláždí, v druhé dlažbu trhají, ve třetí kladou koleje, někde spravují vodovod, jinde plynová roura praskla. Skřivánek však octl se u díla, jehož velikost a význam zůstal mu navždy utajen. Spatřil pražskou – kanalisaci.

Jako před chvílí ho ohromila výška, tak teď zase ho uděsila hloubka šachty, do které hleděl přes prkenné pažení.

»Aha, kopají stunci,« hádal v duchu, dívaje se, jak vyhazují i rumpálem vytahují z hloubky mokrý písek, šterk a bahno. »Ha nemůžou trefit asi na pramen, protože nalevo, napravo kopají, dělají hotovou šachtu.« Chtěl by jim poraditi, buď proutkem aby hledali, anebo v hluboké noci, v úplném tichu přiložili ucho k zemi a poslouchali dole na dně i po stěnách. Vodička je živá, ráda že se ozve, zaťuká, zabublá a tak sama poví, kde se skrývá.

»Pomahyj Pámbů, kopáte stunci?« navazuje proto znovu řeč a za řeči potom hodlá povědět, co a jak myslí. Ale nikdo ani muk! »Co tudleto je?« zlobí se už uražený strýc. »Přeslechli snad křesťanský pozdravení? Možný je to v tom rumrejchu.« Obrací se proto přímo a hodně nahlas na nejbližšího mladíka, který nabírá a kolečkem odváží vykopanou hlínu: »Povídám, pomahyj Pámbů.«

»Jdou vod krámu, plesnivej dědku, a nechají si jejich Pámbička, až se zas

vrátějí do Balíkova,« čistým žargonem velké Prahy odpověděl mu dělník. Chtěl ještě pokračovat, ale nemohl už.

»I ty kluku jeden hucucanej! Já tě srovnám, dyž nevíš, co se sluší ha patří. Pozdravit je zdvořilost, hale poděkovat povinnost« a pozdvihl čakanu. Leč jako by tou holí do vosího hnízda píchl, zarojilo se to kolem strýce. Lopaty se zdvíhaly, pěsti kmitaly – na štěstí však stál tu i strážník. Stál tu kvůli povozům a pořádku, když půl ulice bylo rozkopáno a pouze po druhé půlce mohlo se jezdit a chodit. Ten vyvedl strýce, chvějícího se rozčilením, jako anděl Lota z hořící Sodomy. Ještě za sebou slyšel Skřivánek, jak mu nadávají, jak se mu posmívají, ale za nic na světě nebyl by se ohlédl.

»Antone, huž si zase vyved hloupost! Nejsi doma, si v cizině, nesmíš byjt tak prchlyj,« plísnil a káral se v duchu a hlasitě děkoval strážníkovi: »Zaplať Pámbů, že ste se mě hujmul. Ty by mě tám buli zrychtovali! Hale vy ste chlapik! Jinyj než na tý heletrice před chvílí. To byla būta člověk! Bál se huject, v štychu mě nechál! Dybyste chtíl se mnou si něhde posedít, rád bych máz nebo dva –«

Strážník se usmál. Byl to dobrý hoch odkudsi z venkova, který snad také měl doma takového otce starého, a proto odvedl Skřivánka za roh a povídá mu:

»Pantáto, já s ;vámi nesmím ani na krok. Zde je mé stanoviště, chodí po nás revise, a kdyby mne tu nenašla, bručel bych v base. Ale radím vám, abyste po Praze sým nechodil. U kohopak jste tu?«

»A, človíčku zlatyj, dobře, že ste mi to připomíl, já huž bych bul zase zapomíl se voptát. Já jedu rovnou z domova, v Praze sem se eště hani nevořil. Hledám tu malíře. Trávníčka nákýho, neznáte ho?«

»Neznám, ale podívám se,« povídá strážník ochotně a rychle vytahuje černou knížečku. Hledá v ní, hledá, až konečně oznamuje, že v téhle čtvrti žádný malíř Trávníček, ba vůbec žádná taková firma není. Poradil, když nezná strýc ulici a číslo domu, aby se obrátil jen na komisařství. »Přejdete tuhleten most,« ukázal mu prstem, »naproti na druhém konci stojí nejen Národní divadlo, ale jistě i policajt jako já, toho se optejte na naše direkcí, ten vás odkáže jinému kolegovi a už máte vyhráno.«

»Tak mi teky radil ten pan profesor, co se mnou jel z Plzni,« vzpomíná si teď Skřivánek. Hned mu však myšlenky přeskočily jinam.

»Ha divadlo, povídáte, že tu něhde stojí – Národní divadlo?«

»Ano, kousek cesty k němu máte, jen přes most.«

»To si je vokouknu,« těší se Skřivánek, »ha vám to nezapomím, jak ste mi

pomoh z bryndy. Nescházejí se hory, hale lidi. Dybych něhdy moh, můžete se spolehnout, že vám službu voplatím. – Ták támdle je ten most?«

»Ano – tam.«

Zaměřil k němu rovnou cestou a dlouhými kroky a mohl na něm oči nechat. »Panečku, to si dám líbit, to je chlapáckyj most! To se náš most doma přes Čerchovku musí před tutim skovát. Ha šlaka! To je řeka! Jaktěživ sem něco takovýho neviděl,« zrakem pohlcoval Skřivánek vábný obraz, který skýtala mu hladina Vltavy s ostrovy, nábřežími a mosty, jež se nad ní zdvihaly.

»Hej, zaplatit – copak jste slepý?« popadl ho vtom kdosi za ruku.

Stařec procitl z překvapení, které ho opojilo, a teprve si všiml, že na kraji mostu stojí cosi jako kaplička s okénkem, před ním že se otáčí pěkně ošacený pán s plackou na hlavě, očima blýská jako Luciáš, natahuje ruku a že mu každý do ní bez říkání vloží krejcar.

»Chlapíku, ty si se trefil narodit,« závidí mu hned Skřivánek. »Stojíš si tu pěkně v chládku, měkkou ručičku natáhneš, ha kryj Cary tě do ní jenom prší.« Nerad sice, ale přece také vytáhl z měchuřiny krejcar a položil jej do nastavené dlaně a pak teprve bez závady vešel na vlastní chodník mostový. Sluněčko už stálo na západě nad Strahovem a v jeho světle i teple koupala se před očima starcovýma Praha. »Zlatá, zlatá Praha,« šeptal si Skřivánek a až zamrkal překvapením, když spatřil sluncem zalité ostrovy vltavské, Židovský, Střelecký a pak i Žofin, všechny zelené, listnatým stromovým posázené.

Nad jezem proti proudu dýmaly parničky, řetěz vorů vtahoval se pod mostní oblouky, lidé projížděli se na lodičkách, lovili ryby, vytahovali písek a voda sama dole v řečišti jako roztavené zlato, čerí se, třese, vlnky po ní běží, jinak však stojí, jako by to ne řeka, ale rybník byl. Teď se podíval před sebe a naráz podle obrázku v kalendářích poznal Národní divadlo. Pozlacená střecha jeho hořela ve slunečním světle a v oknech šlehalo jakoby plameny. Musy na cimbuří se usmívaly a bronzová triga, nedávno teprve postavená, vzpínala se jako k smělému skoku se závratné výše dolů do hlubiny na tvrdou dlažbu. Dojem byl tak silný a kouzlo uměleckého díla tak podmaňující, že prostické srdce Skřivánkovo zachvělo se mu v hrudi. Horško i mráz přeběhly mu tělem, slzy skočily mu do očí a on mimovolně ruce sepal i beraničku smekl. »Kaplička – kaplička nad stříbropěnnou Vltavou,« vyhoupla se mu v duši fráze, jak ji často slýchal i čítal. Vzpomněl si, jak se na tohle divadlo sbíralo, jak vylomili balvan do jeho základů na úpatí Čerchova, jak jej lipovými větvemi ozdobili, volky

vyšňořili a jak on – Skřivánek – tehdy mladý sedlák, jak jej vezl do města na nádraží.

Na všechno zapomněl, na policejní ředitelství, na strážníky, na malíře Trávníčka a rovnou spěchal k divadlu.

X.

»To se podiví Trávníček, haž mu řeknu, že huž sem i v divadle bul! Sám že sem do něho jako demů trefil, hani voptát sem se žádnýho nemušil, hned sem je poznál,« těšil se strýc nespouštěje očí s budovy a podivuje se, čím blíže přicházel, tím více jejím krásám. Celou dokola si ji obešel a viděl, jak se už páni a hlavně paničky trousí do divadla. Blížila se opravdu pomalu sedmá hodina, čas, kdy počínalo večerní představení.

»Jaký pa to hasi mají vevnitř,« napadlo Skřivánka a hned se i s košíkem přitlačil k nějakému zvlášť tlustému návštěvníku. Jako úhoř vklouzl za ním dost nesměle, skoro bojácně, a jako přimražen zastavil se těsně u dveří. Přitiskl se ke zdi a prudce zamžikal. Bzučelo a šumělo to tu jako v úle. U pokladen kupili se a tlačili lidé, a ačkoli byl venku ještě bílý den, tu už svítily veliké elektrické lampy. Mramorované, hlazené sloupy se leskly, příjemné teplo a směs různých voňavek šířila se kolem. Skřivánek ani nedýchal. »Pánečku, tu je jako na kráji v nebi,« poliboval si. »Hale jen co je pravda, svítit by tu eště nemuseli. To je plyjtvání. Dyjť máme sotva sedm hodin a den jako tele,« a hleděl dál na všecko zase, jako by se octl v Jiříkově vidění... Ale když viděl, že všichni vystupují po několika mramorových, širokých schodech a ztrácejí se naproti ve dveřích, dodal si kuráže a pustil se za nimi. Dostal se do dost úzké, okrouhlé chodbičky, kde asi dvěma nebo třem slečinkám starší paní nějaká právě otevřela dveře. Hrnul se rychle za nimi a chtěl se zase tak čerstva protáhnout. Leč ta paní byla nějaká přísná. Rychle natáhla ruku, zastavila Skřivánka, dveře před nosem samy se mu zavřely a jen bylo slyšet: »Prosím, lístek.«

»Zase lístek,« povzdychl si výměnkář. »V tý Praze sou na lístky zrovna posedlí.« Čerstvě postavil košíček na zem, čakanu zastrčil pod rameno a sáhl do kapsy. Chtěl sice říci:

»Já sem na tudleto divadlo vez kámen, mohli byste mě tám tera pustit zadarmo,« přece však vytáhl z měchuřiny korunku a podával ji té černé paní se slovy: »Rád bych někam, de bych dobře viděl, ha moh si sednout, huž nohy necítím.«

»Lístky se prodávají dole u pokladny. Ten košík s holí musíte odložit v šatně a pak sem teprve přijďte,« odpověděla mu panička s vlídným úsměvem a

Skřivánek teprve teď si všiml, jak každý, než mu otevře, podá jí lístek, ona si z každého kousek uškube a pak teprve ho pustí dál.

»Tak si tera, dyž to muší byjt, teky koupím lístek,« mrzutě povídá stařec a hrne se zpět. Zlost má, co tihle Pražáci nadělají řeči, pochůzek a zbytečnosti... Doma u nich v Borovně také bývá jednou, dvakrát v roce všelijaké divadlo, loutkoherci s Kašpárkem, pašijové hry, kejklíři nebo jiná podívaná. U dveří na židlička pěkně sedí paní ředitelová, na stolečku před sebou má dva talíře, usměje se na každého: »Pěkně vítám,« řekne, a když jí dědoušek cvrnkne na talíř dva šestáčky, hned mu pěkně rukou ukáže na sedačky v první řadě. Zná-li ji, optá se jí Skřivánek po zdraví, pozve ji, aby přišla zítra do gruntu na kousek řeči, košíček aby si s sebou vzala, že zabíjeli, nebo nové brambory že už kopají, nebo hrušky že očesali. Nezná-li ji, optá se, co je zač, odkud přichází, kam mají namířeno, a když je po představení spokojen, pochválí a taky pozve.

»Hale tu! To je nákyjch zbytečnosti! Ha dveří tu mají jako v blázinci, šecko se to vobráceně vorvirá, div člověku nos nehurazí,« huboval cestou, když se několikrát zmátl. Na všecku krásu zapomněl a žluč se mu zpěnila. »Hani postavit se jim tu člověk dobře nepostaví, i na ten košíček ha čakanu se vošklibají, šecko šudýž jim překáží,« zlobil se v duchu, když jej potom upozornil u pokladny divadelní sluha, že musí jít jen s levé strany, netlačit se, do řady se postavit a čekat, až na něho dojde...

A došlo! Za sklem stál pán jako v Borovně tabáčník. Nevážil však tabák, nýbrž z veliké knihy lístek po lístku trhal a prodával.

Také Skřivánek jako ostatní sklonil se k němu a povídá mu: »Dyž Pámbů chčasnyj dobryj večer! Čhtíl bych nákyj šikovnyj ha lacnyj plácek, de bych šecko dobře viděl, ha slyšel. Víme, sem zdaleka, habych moh potom doma gruntovně šecko povědět, co ha jak bure.«

Pán se usmál, sáhl do knihy, utrhl lístek a povídá: »Tu je vstupenka do přízemí, budete spokojen, stojí čtyři korunky.«

»Cákryš! Štyry korunky povídáte?« pro jistotu optal se Skřivánek, zdali se nepřeslechl, a podrbal se při tom za uchem.

»Ano, čtyři korunky.«

»Ha lacnějšího nemáte nic?«

»Také máme. Naproti u kasy místa k stání a na galeriích. Ale to jsou místa vesměš daleko a vysoko od jeviště.«

»Ha cák – neslevil byste něco?«

Hlasitý smích ozval se kolem.

»Zde se nesmlouvá,« usmál se i pokladník vesele, ale pak hned a dost ostře pokračoval: »Musíte se rychle rozhodnout a nezdržovat mne, hle, obecenstvo čeká.«

Skřivánek se ohlédl a vskutku viděl, jak za ním netrpělivě přešlapuje řádka lidí.

»Tak si to nechte,« furiantsky se rozhodl a odešel od kasy. Jak se otočil, spatřil tu zase policajta. Usmál se na něho jako na starého známého a dal se s ním hned do řeči.

»Dělá drahoty, dyž se mu sem lidi cpou, ha ty lístky dou zrovna na chapačku. Počkám, haž se to přežene. Esli nevyprodá, dyť von bude jináč zpívat,« chytře se usmíval dědouš.

Ale strážník zakroutil hlavou a povídá: »To se tuze mýlíte. Nechají raději místa neobsazená, než by s ceny halíř slevili.«

»Tak sou blázní,« vybuchl Skřivánek v spravedlivém hněvu, hned však zvažněl. Věřil strážníku, že nelže. Ale vyhodit lehkomyšlně čtyři korunky zdá se mu být tuze na pováženou.

Elektrický zvonek pronikavě se rozezvučel po chodbách.

»Cák to zvoní?«

»To spouštějí železnou oponu. Za čtvrt hodiny počnou hrát«

»Ták! Začínat budou – ha beze mně!« durdil se strýc. »Cák dělat? Mám či nemám?« bojuje v duchu a pošilhává po pokladně. Před ní je v tu chvíli prázdnou. Pokladník si tam něco rovná. Ano, korunky pořadá. Má tam peněz jako třísek.

»Dyť si snad přece dá řect – puđu na něho eště jednou,« rozhoduje se Skřivánek a už zdaleka volá k okénku: »Tak japa? Nerozmyslil ste se? Koukyjte, co eště tich lístků máte, ha žádnj huž pro ně nejde. Dám vám dvě korunky do slova – co? Myslím, že je to bratrský, tak žádný dlouhý handlování –«

Teď přikročil však k dědečkovi divadelní sluha, bere ho za ruku, odvádí od pokladny a povídá:

»Neobtěžujte pana pokladníka. Když nemáte na to peníze, nechodte do divadla –«

»Cože? Co ste to povídal?« vytrhl se mu Skřivánek a fúrie se ho celého zmocnila. Cítil se dotčena v nejslabším místě svého nitra. »Já že nemám–dvě zlatky? Abyste věděli, hdo sem. Já sem Křivánek z Borovna! Já postavil v Borovně celý štacion! – Sem s tim papírkem,« a už se rozepínal, už vytahoval

ze záandří modlitební knížky a už i papírovou stovku kladl na tvrdý mramor v okénku. Rozpálil se zlostí, až mu uši krví naběhly, div že celý ohněm nechytl. Přepočítal pozorně peníze, které mu pokladník vrátil, uložil je a nikoho si více nevsímaje, s hlavou vztyčenou kráčel jako král dovnitř.

Z ruky do ruky tam šel. Do šatny ho zavedli, ukázali mu plyšové sedadlo, ba i sklopili mu je, když jím dlouho lomcoval a už se chystal, že to popadne oběma rukama a vytrhne, aby se přece mohl posadit, když si zaplatil...

Nějaký kluk v bílé čepici a zástěře se tu také namanul a uctivě se optal: »Cukroví račte?« Ale strýc ho změřil opovržlivým pohledem a povídá: »Cák sem ňákej cucák šestiletýj, habych mlsal cukroví? Takle holbičku piva dybys míl, tu bych na tu zlost vytáhl.«

Usedl konečně a poliboval si. Cítil opravdu únavu. Natáhl nohy, ruce si založil, záda opřel o lenoch a rozhlédl se kolem. Hlava se mu při tom pohledu zatočila. Pohádka! Učiněná pohádka! Zlatem se všecko třeptí, světly a lampami až zrak přechází. Když se podíval ke stropu, do nebe jako by hleděl. Když před sebe se zahleděl, viděl oponu a na ní podivný obraz, ohromný, že by se ani Trávníčkovi do atelieru nevešel. A lidí všude – od hora až dolů – hlava na hlavě. »Heleme se! Totě hnedle jako hu nás vo pouti v kostele. I krucht tu mají, ha nad ní eště vyjš jako v storole vodr a hambalka,« rozjímá si strýc a rád by se na všecko důkladně vyptal, ale netroufal si. Dusí ho nezvyklé prostředí. Nikoho tu nezná, zdá se mu, že tu sedí zcela opuštěn, a proto rázem mizí všechna jeho odvaha. Sedí jako lapený ptáček mezi dvěma paničkama. Před ním zase samá ženská naparáděná, načesaná, navoněná, sem tam nějaký mužský, ale daleko od strýce, a než se pevně na něčem rozhodl, crnkkl kdesi zvonek, pohasla světla a spustila hudba. – Muzikanty sice neviděl, zato však slyšel muziku, až mu srdce plesalo. »V nebi lepší mít nemůžou,« pomyslně si a poslouchal. Jaktěživ tak hrát neslyšel. K tanci to není, do kroku to není, písnička to není, ale mordsky pěkné je to. Všecky nástroje slyší. Housličky zinzají, basa bručí, klarinet štěbetá, teď i bubny a trubky spustily, jako by k poslednímu soudu troubily, a hned zas to všecko šeptá a zpívá, až srdce v těle blahem usedá ...

Tiše letí malovaná opona nahoru, lidský hlas se ozval, lidmi zahemžilo se jevišť – opera počínala. Strýc nastavuje uši, poctivě se snaží pochopit, oč se jedná, porozumět ději – ale marně. Hraje se nějaká vlašská opera a všechna slova mu unikají. Skřivánek nerozumí zpěvákům, ba dostává i zlost na ně a ztrácí po chvíli všecken zájem. Při druhém jednání už se mu nelíbí ani muzika, a když

se tenorista škrtí vysokým »C« – docela se i durdí a bručí: »Nununu – jen se nepřetrhni – cák to tak mušš vytaňovat.« Zato hlásí se tělo úporně ke svým právům. Dědouš pojednou pociťuje hlad i žízeň. Sahá po kapsách, ale nahmátl jen míšek s tabákem a fajfčíčku. Uzel s chlebem má v košíku a košík s holí mu vzali a schovali. Rád by si teď ukrojil kousek a zahnal hlad i žízeň – ale ani pomyslení na to není, aby se zvedl a šel si pro košíček. Co dělat jiného, než ošdit hubu. Na chvíli to pomůže, a jak bude po divadle, jistě se dostane k chlebu i pivu, najde si nocleh a Trávníčka Trávníčkem už dnes nechá. Sahá opatrně do kapsy, aby se loktem té křehotinky vedle nedotkl a vytahuje dýmečku. Profoukl ji, troubel vytáhl, močku na zem vylil, hlavičku vyklepal, drátem ji pozorně protáhl a hledě na jeviště, po paměti pěkně teď ládoval do ní tabáček. Mezi tou prací rostla mu chuť na kouření. Už i škatulku zednických sirek vytáhl, už ji i otevřel, ba jednu sirku z ní vydobyl, ještě však neškrtl. Nějaký rušný výstup se právě odehrával na jevišti, zaujal ho na chvíli, i hudba svižněji se ozvala. To se končilo druhé jednání, opona se snesla dolů, světla zazářila, potlesk zaburácel divadlem a strýc vtom škrtl a nesl ohýnek k dýmce. Počkal chvíli, až fosfor a síra ohořely a pak teprve pěkný, jasný plamínek nasadil a zatáhl, až vesele si nad žlutým kováním poskočil.

Ale sotva dva, tři puky udělal, vstávalo hned všechno kolem něho. »Pst – pst,« syčely hlasy.

»Zde se nesmí kouřit,« volali – i hlučný smích se ozval a kdekdo v divadle ohlížel se po strýci. »A co bych – tento –« durdí se strýc – »já sem si zaplatil, do mi má co poroučet? Íčko je přestávka!«

Ale to už s balkonu divadla po schodech do přízemí letěl malíř Pilař. Když se strhl ten šum v parteru kolem strýce, i on namířil sem svoje kukátko a vykřikl překvapením. Spatřil Skřivánka rozkročeného s kouřící se dýmkou v napřažené ruce, pochopil rázem, co se děje, a klestě si lokty cestu, jako by vskutku hořelo – tři schody bral vždy jedním skokem a přihnál se právě k nejlepšímu.

»Trávníčku, chlapše zlatyj, dobře že dete,« jako svého spasitele vítal ho stařec skoro plačky. »Koukyjte, jako sršáni sou šichni na mě! Napřed košík, čakanu, šhecko mi voreberou, ha íčko se do mě pouštějí, dyž nic v ruce nemám, čím bych se moh vohnát.«

»Pane Skřivánku! Kdepak se tu berete? Kdypak jste přijel? A proč jste mi nepsal?« krotí hned těmi otázkami malíř pobouřeného strýce, usmívá se při

tom na něho, ruce mu tiskne a Skřivánek tichne a krotne, jako pravý ptáček skřivánek.

»Krubijáni,« ulevil si jenom ještě, když už šel z divadla po boku malíře zase s čakanou a košíčkem v ruce. »Míli by mi vrátit půl vstupného, dyž sem to celý neviděl.« A vypravoval Trávníčkovi, jak seděl trpělivě, muzika že se mu líbila, ale ten zpěv ho dopaloval, protože mu nerozuměl. Písničky neznal, cítil, že to celé zpívání je naučené, od srdce že nejde, jen od plic, a byla mu dlouhá chvíle. Hlad i žízeň se dostavily, kolem seděly samé ženské, každá jinak páchla, jedna jakoby fialkami, jiná resedou, jiná růžemi, ale všechno to byly takové zatuchlé vůně nějaké, které se strýci protivily, neboť se právě vůni fialčí nebo resedkové jen podobaly.

»Ha potom znáte mě, Trávníčku, devátá hodina večer ta je má. Dyž nejsem v hospodě, pa každý v devět hodin jako dyž to na mě hodí – husnu jako špalek. Sedím v tom divadle, lahodně hrajou, zpívají, světla zatáhnou, zrovna sem cítil, jak se v tom přitmní krade ha huž i na mě leze dřímota. I myslím si: Antone, esli jim tu husneš, budou mít s tebou kříž. Rád chrápeš i mluvíš ze spaní, trpíš na živý sny, ha dyby tě kanónem stříleli za hlavou, tak tě neprobudí. Víš ty co? Zakuř si ha zažeň dřímotu, na jídlo i pití zapomeneš, fajfčíčka přežene ty ženský vůně – dobře tě bure. – Vytáh sem tera bradku ha viděl ste, sotva sem dal pár puků, jaký lermo se strhlo.« Dopověděl to všechno v útulné plzeňské hospůdce, kde výborně povečeřel, pil i zakouřil si i zazpíval, až se hory zelenaly...

XI.

Když se druhého dne v Praze časně ráno probudil Skřivánek, nemohl se hned ani vzpamatovat, kde se octl. Nohy měl jako zpřerážené a hlavu těžkou, jakoby podebranou. Naslouchal chvíli, ale neslyšel ani svoje hodiny ťukati na zdi, ani skřípati pumpu pod oknem, husy neštěbetaly, v kleci čížek se neozýval – takové mrtvé ticho, dusné, těžké leželo na všem i na Skřivánkovi a tlačilo ho jako můra. »Cák se to děje?« Dyť se huž dělá den, čas stávat ha ve dvoře se hani noha nehne. Kohout nekokrhá, slepice nekokoráčí, holubi nevrkají,« myslí si, a naslouchá.

Vtom pod okny slyší »vzzz – cin – cin – vzzz«.

»Hrome, heletrika! – Dyť sem v Praze,« rozbřesko se mu v hlavě, jak zaslechl první tramvajový vůz, vyjíždějící z noční kůlny na svou trať. Rychle vstal, klekl, pomodlil se, umyl se a v domě pořád ticho jako v hrobě. »To sou lenoši, ty Pražáci! Večer to neví, dy mají jít na kutě, jako vyjři ponocujou, hale ráno nechce se jim z porušek. Dyť sem přece nepřijíl do Prahy se vyspát, muším tu něco vidět,« a už se hrnul ke dveřím, vedoucím do ateliéru, kde vyspával Pilař. Pustil totiž na noc Skřivánka do své postele a sám si ustlal na pohovce.

»Hola, Trávníčku! Vstávjte čerstva! Venku huž je bílyj den – Ha cák to tu malujete?« a rozhlédl se ateliérem. Jako šipka vyskočil malíř, neboť věděl, že bude zle!

»I vy nestydo jeden nestydatyj! Dyť je to tu šecko nahatý, jak to Pámbů stvořil.«

»Nevěděli, že přijdete. Měl jste psát, byli by se všichni oblékli,« smál se malíř.

Skřivánek teď sám také nevěděl, kam s očima. Zarděl se jako panna, sklopil zrak a odmlčel se. »Tuto se nesluší,« řekl jen krátce a obrátil se do pokojíčku, kde chvatně sbíral hůl a čakanu. Pilař rychle obrátil několik aktů malbou ke zdi, anebo ke štaflím a chlácholil hosta.

»Jak ste se vyspal napoprvé v Praze? Copak se vám zdálo? Mohli bychom vsadit do loterie.«

»Do lutryji nesázím. Vo cizí peníze nestojím. Hdo stojí vo cizí, přichází vo svý,« vrčel výměnkář nespokojeně a mířil ke dveřím.

»Kam byste šel tak časně? Není ani šest hodin ještě, všecko je zavřeno.«

» Kostel teky?«

»Kostel? Nevím. Snad taky.«

»Ha je tám daleko?«

»Do kterého chcete?«

»Tám, co je pochovanýj svatýj Václav, svatýj Vojtěch, svatýj Ján Nepomuckyj, co je při ňom založeno to dědictví. Habych se příznál, mám huž Prahy dost. Jenom ty knížky z toho dědictví dybych mil, rovnou bych šel na štacion, ha hujžděl k domovu.«

»A to byste to vyvedl! Vždyť jste ještě Prahu neviděl. Počkejte, ta se vám teprve zalíbí! Na Borovno si ani nevzpomenete!« hovořil Pilař, rychle se oblékaje.

»Puru napřed, dyť mě dochytíte.«

»Povídali! Myslíte, že je to jako u vás. Zahvízdnete, rukou kývnete a každý se zastaví a počká. Jak tu vystrčíte z domu nos, zmizíte za rohem a kde bych vás pak honil. Strejče, vždyť jste v Praze! Půl milionu lidí se tu hemží kolem, jako kapka vody v rybníce mizí tu člověk.« – To schválně hovořil, jen aby Skřivánka zdržel. Hlavu si při tom česal, kravatu rychle vázal a těšil strýce: »Už jsem hotov. Hned jdeme rovnou na Hradčany. Ukáží vám kostel, že ruce sprásknete podivem. Tak. – A ten košík byste tu mohl nechat, nač se s tím vláčet!«

»I toto! Ten musí se mnou. Do toho nastrkám ty podíly. Nemyslete, že sem přijel s prázdným. Husičku sem vám vez – mladou, pěknou – vypařenou huž – jenom ji položit na pekáč – hale hamba mluvit, jak mě vo ni připravili.« A tu vyprávěl stařec svůj výstup v tramvaji a na potravní čáře. Toť bylo něco pro Pilaře! Smál se ještě na celé kolo, když už kráčeli po schodech, i venku na ulici – i v kavárně potom, kam zavedl hosta na snídani.

»Tak co budete snídat? Kávu nebo čaj nebo čokoládu!« optal se hosta.

»Já vstanu při svém. Talíř z mlíka polívky hajť mi ten pán přinese ha víc nic. Chléb nadrobit mám sám –«

Číšník se usmál, ale v malíři hrklo. Věděl, jakmile se strýc špatně nasnídá, že se nálada jeho ještě zhorší.

»Musíte odpustit,« povídal proto zkroušeně, »kdybyste byl psal, byl bych na to pamatoval. Ale teď tu nedostanete zakudlenou polévku anebo vaši zamilovanou polévku s koťátky ani za milion.«

»Cože? Jakže? Ha to je potom Praha? Hani zakudlenou polívku tu nemají?«

»Ale víte co? Mléko! Snídejte mléko! Ano, přineste hrnek mléka,« navrhoval

Pilař, i sám vstal a odběhl, aby v kuchyni strýci opatřil snídani. To ho také usmířilo, když sám Trávníček postavil před něj žejdlíkový hrnek mléka a polívkovou lžici v něm. Mléko sice bylo všelijaké, ale domácí chléb, který si nakrájel, dodal mu chuti i vůně. Skřivánka přestala bolet hlava, žaludek se upokojil, a když vyšli, i nohy se pomalu rozkývaly, dostavila se i chuť na fajfčíčku a strýc byl ve své míře. Pilař ho vedl na Staroměstský rynek. Tam mu ukázal na radnici orloj, na dlažbě popravní místo českých pánů, pak i do Týnského kostela s ním musil, pak ještě k sv. Salvátoru i ke Křižovníkům, než dostal strýce šťastně na Karlův most. Těšil se na tu chvíli a nezklamal se. Skřivánek se opřel o zábradlí malého nábrežníčka a hleděl před sebe jako na zázrak. Hradčany tyčily se tu před ním. V modravé ranní páře jako v průsvitném závoji zvedaly se střechy, kopule, štíty a věže a nejvýše velechrám svatého Víta jako obr oježeným hřebenem chrámové lodi splýval přímo s oblaky.

Skřivánek zatahal Pilaře za rukáv: »Trávníčku, povězte!

Je to, co vidím vopravducký, nebo jenom namalovaný? Zdá se mi to jenom, nebo je to živý?«

»To je, strýce, skutečnost.«

Malíři není co věřit. Rád si z člověka udělá kašpara, Skřivánkovi však neuteče, nepustí ho z kleští!

»Tak mě k tomu doved'te, ha hned,« poručí a sám už zahýbá na most. Vítá jej tam alej světců, tlačence lidí, vozů, koní, jak na Karlově mostě po ránu bývalo, a znovu trne. Obraz přesahuje každou představu, kterou o Praze si dělal. Ohromuje, skličuje, přímo ničí prostou duši starcovu. Slova není schopen, krok udělat nemůže, váhá, bojí se pustit do té tlačence lidské. Neví, kam se dříve podívat, čeho nejdříve si všimnout.

Ale Pilař trpělivě stojí a čeká, až duše Skřivánkova nabude znovu rovnováhy, až si zvykne oko na velkolepost pohledu, ucho až se smíří s hučením řeky, rachotem vozů i šumem velkoměstského života.

»Ano, tuto je ten pravýj pražskýj most,« dojatě si povídá strýc, obě ruce při tom do výše zvedne a oči se mu radostí i nadšením rozhořely, když pokračoval: »Ičko huž vím, proč se hu nás vo pouti říká: dnes je tu jako na prazkým mostě! Hale tuto není pravda, že tu na ňom rozmarýnka roste. Neroste, ha nemůže v tom kamení rost, pošlapali by jí.«

»A přece tu roste,« usmál se malíř. Vzal strýce za ruku a vedl ho k pilíři, na němž tyčilo se ohromné sousoší sv. kříže. Světlo jako veliký rubín hořelo

tam v červené lucerně, živé květiny tam stály v květináčích, voněly, kvetly a mezi nimi zelenala se i v hrnku sazená rozmarýna. Skřivánek ji hned poznal a hned také ohnul koleno, spustil se na dřevěné klekátko, sundal beraničku a pozlacený Kristus s výše skláněl svoji korunovanou hlavu k šedinám starcovým. I Pilař přitiskl se k starci a nevšímaje si proudu lidí, který se valil těsně kolem nich po chodníku, obnažil hlavu a cítil silný dojem, kterým zachvívalo se srdce starcovo. Skřivánek po chvíli se pokřižoval, vytáhl pytlíček s penězi, vložil celou korunku do pokladničky a povídá: »Trávníčku, Pámbů vám zaplať, že ste mi tudleto vokázal! Huž včera, dyž sem koukal na divadlo, myslil sem si, že větší krása huž hani možná není. Ha zatím haž dech se v člověku tají, dyž tudleto vidí.« A malíř podléhaje nadšení té prosté duše, sám plane radostí jako svíce, o Švédech vykládá, ukazuje Staroměstské mlýny s obrazem, o roce osmačtyřicátém mluví, vede svého hosta k soše sv. Jana Nepomuckého, upozorňuje ho na Turka, o Bruncvíku vypravuje, až se ocítají na Malé Straně a kouzlo na ch vili mizí! Zmizely Hradčany, hrad, svatý Vít a jen zase domy a domy provázejí je cestou. Stoupají Ostruhovou ulicí, [Dnešní Nerudova] zahýbají ke hradu, a když se ocitli spolu až u sochy sv. Václava, povídá najednou Pilař: »Tak, strýče, podívejte se na Prahu, abyste ji přece viděl.«

Skřivánek až dosud hledí jen před sebe a mlčky zrakem pohlcuje palác Svarcenberský, arcibiskupský i vjezd do královského hradu. – Teď se poslušně zastavuje a pomalu jakoby nerad – otáčí hlavu a div že sám nez kameněl. Hrůza ho obešla, strach na něho padal. Proti slunci očima zamžikal, rukou si je přetřel – ale obraz nezmizel. Kam pohlédl, vyrůstaly věže, nadouvaly se kopule, ježily se komíny a střechy, svítla okna, bělaly se štíty a průčelí domů, k špinavé zakalené obloze mdlou září sluneční táhly se pruhy šedého dýmu. Přivíral oči, jako by se bál pustit je, aby se rozletěly po těch kostrbatých střechách a věžích. Ustrašený stál před tím mořem domů, jehož konce neviděl a které si jaktěživ nepředstavil. Ať se namáhal jak chtěl, nikde nespátřil, jak byl zvyklý, modravé hory šumavské, odnikud nesmály se na něho zelené louky, nevinila se metající žita, nemračily se černé, dumavé lesy. Jenom nesmírné moře kamenné, jak o něm slýchal a čítal, leželo pod ním.

»Muj ty smutku! Tak to je Praha!« povzdychl si nahlas a už i ucho jeho vnímalo zvláštní rachot a hukot, jako by vzdálené bouřky. To kola povozů drnčela po tvrdé, žulové dlažbě ulic, řeka padala přes jezy, elektrická dráha cinkala a skřípěla v prudkých zákrutech kolejí, vlaky železniční hučely, zvony

kdesi vyzváněly, jek parních píšťal a sirén, víření bubnů a trubek z kasáren – to všecko splývalo a mísilo se v jedinou, tajemnou řeč, ve velebnou píseň, která vystupovala sem k starci nahoru a kterou k němu mluvilo to kamenné moře, matka měst – Praha.

»Prchni, Antone!« znovu se ozval v něm bojácný hlas. »Prchni, dokajď čas! V tomhle Babylonu se nevyznáš! Jako mákový zrníčko se tu ztratíš. Zdráv vodtud paty nevytáhneš« – a proto nahlas povídá: »Prach sakulente, Trávníčku milýj, sem člověk srdnatýho srdce, hale tudle toho se bojím. Strach po mě šahá. Prosím vás, veďte mě rovnou na dráhu. Pojedu demů.«

»Vždyť nemáte ještě dědictví,« zasmál se Pilař.

»Pošlou je. Jako jindy je pošlou na faru.«

»Ale ta hanba! Vysmějou se vám, že jste přijel s prázdnou! A ujišťuji vás, dokud jsem s vámi, nic se nestane, vlásek na hlavě se vám nezkriví. Ten nejhlavnější kostel jste neviděl, už jenom pár kroků od něho máme,« mluví malíř a táhne Skřivánka do hradu.

XII.

Čtvrtý den už je z Prahy doma výměnkář Antonín Skřivánek. Hoví si ve své výměnici, nohy si maže arnikou, žaludek léčí česnečkou a teprve dnes v neděli se chystá ukázati se Borovnu a jít na ranní do kostela. Pozve všechny »oudy« dědictví, aby odpoledne po požehnání se u něho zastavili, že jim přivezl podíly. Měl ty knihy jako cihly narovnaný na polici, a kdykoliv na ně pohlédl, jen si vzdychl: »Ty mi daly! Do smrti bych si nebul pomyslíl, že papír je tak těžký.« Bylo těch podílů asi dvacet – pro celou koláturu – takže se do košíčku nevešly a musili strýci udělat v knihkupectví ještě důkladný balík.

Oudové se sešli odpoledne do jednoho, i sám pan farář přišel si pro svůj podíl a poptat se, jak se dědečkovi v Praze líbilo a jak je s obrazem sv. Martina.

Výměnkář seděl pyšně za stolem, zrovna zářil jako hrdina a vyprávěl, že to není jen tak lehké ject si do Prahy pro dědictví. Vzpomíná, co mu to dalo chození a vyptávání. Ani Trávníček to pořádně nevěděl, ačkoli mu ukázal členské lístky. Vedl ho na Hradčany a tam teprve je poslali zpět na Václavské náměstí do knihkupectví.

»Hale nelituju toho,« zahořel náhle Skřivánek svěží dosud vzpomínkou. »Zrovna na tý cestě svý divy sem spatřil. Karlovo most, Hradčany, Prahu – ba taky nechčestí málem by se mi bulo přitrefilo.«

»Není možná! Nechčestí?« vzpružovali svoji pozornost hned posluchači.

»Nic snazšího v Praze než to,« rozhovořoval se děd. »Trávníček mě sic hujštoval: nic se vám nestane – vlásek se vám nezkříví, hale potom koukal! To bulo tak. Vede mě s tich Hradčan po kamenných schodech delů zpátky pro ty podíly. Já huž chtíl bez nich demů, hale von nedopustil, haž sem mu povolil. Tabáček mi došel ha malíř teky měl chuť na cikárko. Povídám proto: „Cák v tý Praze není žádný tabáčník? Hindle je nákyj krám s vorlíčkem.“ „To je vrchní zemský soud“ – vysvětlil mi malíř, ha těšil: „Pár kroků dál v hulici je trafik. Stůjte tu, stryjče, ha hani se nehybjite, já tam zaskočím.“ Postavil mě k nějakému sloupu s lucernou, ha ztratil se mi, jako by se do zemí propad. Znáte Trávníčka. Než si cikárko vybere, celou krabici přehrabe. Chvilku stojím, dívám se, ha vidím krám s hračkama. „Ty si prohlídneš.“ – myslím si, ha něco šikovnýho

koupíš dětom demů.“ Du tera blíž, ha huž bulo zle. Jen se hnu – tfujsetsakulent – eště ičko se celyj leknutím třesu –«

»Cák se stálo? Cák bulo?« neopanovali se posluchači a nutili Skřivánka k rychlejšímu tempu.

Zatroubil mi vám ňákyj neřád zrovna za řibetem, že to žádnyj ponocnyj hu nás nesvede. Hut! Hut! Hut! Houká to jako zběsilý – ha než se vomrknu, zašustí něco, ha zrovna vokolo mě samýho přežene se takuvyj splašenj kočár bez koní, černyj, strachlivyj, ha v ňom sedí – nu – v první chvíli myslím – Pámbů s náma – sám ten rohatyj že je to. Chlupatyj bul ten forman, bryjle jako puklice mil na vočích, na hlavě čepici placku jako martinckyj koláč velkou, ha zakadil za sebou tak, haž sem se celyj rozkyjchal. Lidičky, jaktěživ sem takuvyj puch necítil. Vopatmě nose m nabírám, habych rozeznál, co to tak vohavně páchne. Hnilý vijce to nejsou, staryj syjra teky ne. Zdechlina to není hani plesnivina. Povídám si, toť puch nad každý pomyslení lidský – totě puch jistě pekelnj. Ha, co tak rozvažuju, vidím, jak takovj vůz zase letí ha zrovna proti mně. Zas takovj pekelník sedí na ňom, měří na mně ha troubí, haž se vokna cintujou. Nohy se pore mnou zatříšly, hnout sem se leknu-tím nemoh, ha tak sem jenom napříh čakanu, ha povídám: „Pánu Bohu poručeno. Jen řvi, potvoro pekelná, já se neleknu.“ Růženec mám v kabze, dotyjkanyj škapulír na krku, modlicí knížky na srdci, ha hlavní – čakanu v ruce. Než to domyslím, ha křížkem přežehnat se můžu, zrovna na chlup přede mnou zastaví se ďábelskyj povoz. Ten pekelník na předku vstane, rozkřikne se: „Chlape zatracenyj, chcete se dát přeject?“

„Přejeďte mě, esli můžete,“ vyzývám ho směle, hale více se mě nevšímá, ha jen „strážník“ křičí.

Strážník v Praze, to je víme tůlik jako hu nás policajt, jenom že je v Praze náramně váženýj. Jako hu nás dítě, dyž se mu něco stane, hned volá „mámo! mámo!“ tak Pražáci křičí „strážník! strážník!“ ha šecko mu žalujou. To je teky ten jedinj rozumnyj člověk v celým tom blázinci. Poradí každému, vokáže cestu, pořádek zjedná, vo všom ví, všeho si všimne, zkrátka nejmoudřejší člověk v zlatý Praze.«

»Dál, stryjče, dál vo tom voze,« nutí Skřivánka mladý Darejsek, který hoří zvědavostí, jak to se strýcem dopadlo.

»Chlapče, nebul to pekelnj vůz. Ten forman nebul sám ten rohatyj, myjll sem se. Trávníček příběh celyj bez dechu. Protlačil se zástupem lidí, co v minutce vokolo nás narost, vzal mě za ruku ha povídá: „Nic se vám nestálo?“

Myslí si, že mě zajeli. – „Chvála Bohu nic“ – těším ho, „sem živ ha zdráv.“ Tu se teprv rozhlídně ha zasmíje. Ve voze zezadu sedil nákyj pán, teky mil kožich s chlupatým na svrch i bryjle i placku, hale znál se s Trávníčkem. Hned mu podával ruku, jenom pár slov spolu promluvili, ha voba huž volají: „Stryče, pote si sednout!“

»Snad si nešel?« – vyjekla Markytina matka, stará Zahořice, které až mráz po zádech běžel.

»Nechtilo se mi. Hale Trávníček bouří: „Čerstva, čerstva, než přijde strážník, platil byste pokutu.“ Skočil sem tera za nim, ha huž sme jeli. Ba nejeli! Letíli zrovna! Tiše to jede jako po dmú, ha přece po dláždění jedem. Netřese to, nepáchne to, lepší je to, než každá dráha. Vosmělím se po chvíli, ha povídám: „Trávníčku, povězte, včom se vezu.“ Ha, co byste, lidičky, řekli? Mý meno má ten divnyj vůz!«

»Cák to jenom povídáte?« sepjala ruce překvapením selka Jalovcová.

»Svatou pravdu,« zahřměl na ni Skřivánek. »Nevytrhujte mě furt, mlčte ha jenom poslouchyjte. Tak tera povídá mi Trávníček: „Tuten vůz, co v ňom sedíte, má meno po vás antonobil se menuje.“

„Antone, tudleto si kup, ha přivez demů,“ zachce se mi hned, ha ptám se proto: „Cák to košťuje?“ V duchu si myslím i padesátka dyby na to míla prasknout, nepovolím.«

»Táto, snad byste to nekoupil?« děsí se mladá hospodyně.

»Ba bul bych to, divče, koupil,« prohlašuje výměnkář, »ale tu povídá ten cizí pán: – „Ten vůz mi stojí dnes třicet tisíc korunek.“ – Pomyslím si: Blázny si z tebe tropí, ha proto hned se vadím: „I vy člověče říšnyj, že vás huba tou lží nebolí. Hu nás je za pět desítek vůz jinyj než tuta vaše hračka. Prkeňák i řebříňák dá se z něho hudělat. Patnáct tisíc jednušek dybyste mil v kabze, moh byste se voptát, co stojí v Borovně grunt,“ – ha huž nic se mi ta jízda nelíbila. „Kampa vlastně jedem?“ hudeřím na Trávníčka. „Už sme tám,“ povídá, ha skutku. Vůz zaryjdoval k chodníku, vystoupli sme, ha stojíme na Václavským náměstí zrovna před krámem, de mi tuty podíly vydali,« a Skřivánek vážně rozdával teď knihy, vracel členské lístky a přijímal pětničky, které v knihkupectví za vydání podílů musil zaplatit. Všichni nějakou chvíli obírali se novými knihami, čtli názvy, hádali, jaké »říkání« v nich asi bude, ale brzy stočila se řeč opět na Prahu. Mnoho lidí z Borovna už v ní bylo, ale žádný tolik neviděl a tolik vyprávěti nedovedl jako strýc. O divadle, o museu, o obrazárně, kde i Trávníčkovy obrazy viděl.

»Ha tám sem se teky musel rozněvát,« nevěda ani jak, dostává se Skřivánek znova do proudu.

»V tý vobrazárně?«

»Zrovna tám.«

»Ha proč pa? Cák tě tám dopálilo?« vrtá do kamaráda starý Zahořík.

»Tebe by to teky dopálilo. Přivede tě mě Trávníček k vobrazu, co na ňom já sám sedím, babku mám zaraženou do špalku, ha klepám kosu.«

»To přece není nic zlýho.«

»Tuto by mě teky nemrzílo, hale von mě tám vymaloval i s bryjlema, haby celý svět věděl, že huž špatně vidím na blízko.«

»Tuto nemíl dělát.«

»Teky sem se s nim hned na místě vyvadil.«

Výměnkář si ulehčil a opět klidně líčí, jak viděl Staroměstskou radnici, na ní hodiny s apoštoly a Kristem, vyšehradský hřbitov, kde se modlil na hrobě Třebízského, toho, co napsal Trnovou korunu, pak na hrobech Boženy Němcové, Riegra a jiných vlastenců.

»Ha co pa hospody?« optal se sedlák Jalovec. Skřivánek podrbl se v šedivé hlavě a zkroušeně se přiznával: »To teky, chlapše, teky stojí za řeč. Pjivo jako malvazí, dyť mi z toho eště dnes palice brní. Takuvyj chumáč veselyjch malířů se sešel, já mil solo, ha celá hospoda nás poslouchala.«

»Esli pa ste jim přece zazpíval, vy, takuvyj vyhlášenjy zpěvák?«

»Toť že zazpíval. Pokoje mi nedali. „Haž purem ke Praze – tenkrát nám bure zle“, s tou sem to načíl – ha furt vo Praze zpíval, haž došlo na: „Já mám v Praze koupenjy dum“ – s tou písničkou sem přestál. Rukama třepali jako děti, haní nabažit se mně nemohli, nechtili mě pustit demů. Hale já řek: „Dost! Zjitra je zase den!“ Ha šel sem.«

»Hospody, to věřím, na to vy mužský ste. Hale vo kostel ste jistě ledva s Trávníčkem zavadili!« ozvala se teď mladá selka Skřivánkovic.

»Ty ha nepíchnout, to by nebulo celý,« pokáral ji výměnkář. »Habys věděla, ne v jednom, hale v kolika kostelích sem se pomodlil. Trávníček každý ráno chtij nechtij mušel se mnou. – Však si liboval, jak je íčko namodlenjy! Na kolik let pryj! Hale – velebnjy pane,« obrátil se k faráři, »nic nelžu, dyž povídám, v kostelích sem tám bul nejmíň spokojenjy. Sou ty kostely náramný halůzny. Šecko to tám na člověka padá. Řekněme třebaš tám, v tom nejprvnějším ha nejhlavnijším kostele hu svatýho Víta. Kostelníci tám zevlujou, lidi se špacírujou,

pár babiček se krčí v lavicích, na kruchtě hrajou, hale žádnýj hubu nevorevě, nezaspívá. Já sem přece zpěvák, i čížka tudle v kleci vízdat sem nahučil, hale v Praze v žádným kostele sem nemoh notu chytit. Ba jednou huž sem se na to ani dívat nemoh. Dyž při mši svatý chodili, voltáře si prohlíželi, povídali si, sám sem v lavici vstál, „pst“ zasyčel i potom čakanou zahrozil ha pomyslíl si: Dopa by se tudleto v Borovně v kostele vopovážil? To by ho pan falář vyprovodil.«

»A prošlo vám to?« optal se kněz.

»Ba prošlo. Zastydíli se ha přestáli. Sám Trávníček se tomu divil.«

»To je divný, že se tě tak báli,« pichlavě se usmál Zahořík.

»Divný? Tám v Praze jsou všichni lidi divný. Hutíkají, jako by jim paty hořtli, jako by po žhavý plotně bosí běžtli, jako by je něhdo zrovna honil. Myslíte si, jak mají na spěch! Najednou praskne kolo hu vozu, kůň se svalí, nebo fůra se zvrátí, věc, kerý se hu nás člověk sotva všimne. Hale v Praze šichní, co běžtli jako splašený, hned se zastaví, hned mají času dost. Čumí, dívají se, hale toto, haby něhdo ruky k dílu přiložil, koně zdvih, za kolo vzel, pomoh zatlačit do kopce. To jim hani nenapádne! Jenom tak stojí ha dívají se jako na komedíj! Tu si vykračujeme, kury Chceme, můžeme se dívat, kam chceme. Hale v Praze maštrujete hulicí, lecos je tám za vokny k vidění, zastavíte se ha hned něhdo do vás vrazí, nebo něhdo na vás křičí, nebo zvoní, hlava mi tám z toho rámusu brníla.«

»Dyť tu hu nás teky není jako po vymření – pastýř vytrubuje, bičem si zapraskáme, zavyskáme« –

»Pravda, teky tu hu nás je živo, ha není ticho jako v hrobě. Lesy nám tu hučí, vobilíčko šelestí, listí ha tráva šustí, vozy jezdí, dobyteček se vozve, hale solo tu má člověk. Rozkřiknu se ha všecko to hlasem přemůžu. Tám však vod božího rána do pozdní noci není ticha ha pokoje, rámus nad rámus. Hned ráno valí se po hulici fůra. Před ní běží chlapík, přes rameno řemen jako náš policajt, hale na řemenu místo šavle, co byste řekli? Zvonec se mu klátí!«

»Ajajaj!«

»Jak povídám, zvonec mosaznyj, vypucovanyj, jako zlatyj se blyská. Skočí do domu, zazvoní jako milistrantí v kostele, ha hned služky, hučedníci ha starý báby hrnou se ven, v rukách hrnce, truhlíky, šichní nesou popel ha sypou ho do vozu.«

»To tě divná věc.«

»Vůz přejede, ha za ním přijede jinyj. Zase zvoní. Kára s mlíkem se zastaví,

ha šhecko se znova hrne s hmečkama ha žbánečkama k vozu. Nyjsměšnější mi bulo, dyž přihrnul se sud na voze. Ve voze bul zapřaženýj šiml, mordsky pěknýj kůň. Kočí zapáchne bič, veme do ruky troubu ha zatroubí jako před Jerichem. Hned jako brabencí hrnou se k němu děti, starci, mužský, ženský, kočí vorevře kohout hu sudu ha něco čepuje.

„Trávníčku, cák to prodává?“ ptám se.

„Neprodává. Rozdává,“ povídá mi malíř, „chcete-li děte si teky pro drobet.“

„Dobrá, kapka nemůže škodit“ – myslím si ha du – co byste řekli, že v tom sudu míl?«

»Snad ne pivo!«

»Vodu! Cistou vodu, haž sem se votřís, dyž mi ta divče jedna dala napít.«

»I mlčte, vy nás asi bulíkujete.«

»Pravdu mluvím, jak je Pámbů nade mnou – i vo vodu tám mají nouzi.«

»Chudáci Pražáci,« lituje jich upřímně kdekdo.

Skřivánek také sám dojat na konec zahleděl »e na děti, které tu po zemi seděly a jako pěny poslouchaly, a přímo jim prikazoval: »Děti, važte si Borovna! Koho mně v tý Praze bulo nejlítijš, to byly právě děti. Mají tam teky pěkný zahrádky ha sady, hale plno hlídačů v nich. Tám chlapec nesmí na strom vylízt, v trávě se vyválet, hodit kamenem, po hnízdech slídit, pálit vohničky, tám nelze výpravy do sadů pořádat, hutrhnout si kytičku, smlsnout hrušku, švestku, jablátko, lusku sehnat, na jahody ha borovnice, na maliny ha houby, na bukvice ha voříšky do lesa si vyběhnout. Tám nespatriíte hani vokem slepici, hus, říbě nebo volka. Jen samyj kámen na kameni, toť Praha. Muj zdravýj rozum mi povídá, nyjvěčí chudáci že sou tám děti.«

»Přece se vám tám mušelo líbit, dyž celyj tyjden ste si tám pobul,« namítali posluchači.

»To je Trávníček vinen. Chtíl sem prchnout hned druhýj den, protože sem tám chodil skutku jako slepyj. Hale jak se mě ten náš malíř hujmoul, hned to šudýž chodilo, jako dy namaže. Má úcta sem, má úcta tam – naproti nám šudýž volali. „Koho pa nám to vedete,“ se šudýž ptáli. „Á, hosta z venkova,“ libovali si, ha jako fšpanoví se klaněli. Ha malíř je v Praze jinýj člověk než tu. Velebnýj pane, nechťijte vod něho z Prahy ten vobraz! Maluje tám tuze neřádnyj lidi – huž sem mu řek, tu v Borovně, před našima vočima že ho muší namalovat – jináč že vobraz na voltář nesmí.« Víc Skřivánek nepověděl, ale z toho, jak zvažněl, všichni poznali, jak doopravdy to myslí.

»Ešli pa se vám po nás přece zastesklo?« optal se sám syn hospodáře, aby převedl řeč jinam, když už všichni vstávali, chystající se k odchodu.

»Času napřed nebulo. V jednom kole honil mě Trávníček. Nový ha nový divy vokazoval, čas hutíkal – haž to na mě najednou sedlo, na vás na všechny sem si zpomíl, Borovno celý si představil, naše děti, čížka na zdi, svou sedničku tichou ha jako dyž to na mě hodí, povídám ráno:

„Trávníčku, huž tu nevostanu díl ani za milion. Hlavu mám nevyspalou, žaludek zkaženýj, nohy mě bolí na šlapadlech, jako bych po špendlící chodil. Humřu, budu-li tu eště den.“ Ha tuze zkroušeně sem ho prosil, haby mě vodved na nádraží. Nechtíl, chechtal se mi do vočí jako Ajšpíkl. Hale já sebral knížky ha povídám: „Já du, dyť mám hubu sebou, já se tám dostanu, hale, vy flišťíne, do smrti se ke mně nehlaste.“ To pomohlo. Sehnal hned antonobil, posadil mě, ha než byste napočítali tisíc, sedil sem na Smíchově v dráze, ha děkoval Pánu Bohu, že mi z toho Babylonu živýmu pomoh.«

»Tak už se na Prahu vícekrát nepodíváte?« usmál se farář, podávaje starci ruku.

»Huž nihdyž ne. Za nic na světě ha se žádným bych Borovno nevyměnil, ha nejmín s Prahou. Všudýž dobře, hale doma nejlíp.«

»Tak tak,« svědčili všichni a už se šíralo venku, když se rozcházeli do tichých domovů.

XIII.

Je-li na Chodsku měsíc leden nejmilejší, tu je červen zase nejkrásnější. A tento nejkrásnější měsíc v roce zavoněl v chodském kraji. Všechna sena, suchá jako troud, dostala se šťastně pod střechu a po polích vlnila se nadějná úroda žit a ječmenů. Na dvoře dýchala pryskyřicí veliká kupa peručí, špalků i polen, a Matouš vozil »hrabánku« z letošní paseky a shazoval ji pod kůlnou. Lesní trouch páchl zemí, hnilobou a plesnivinou po celém dvoře.

Starý Skřivánek se právě vrátil s ryčkou v ruce ze své obchůzky po pokosených lukách. Zavedl vodu především na trávník, pak na Žežulku a Kobylici a přes Suchou louku se vracel domů.

»Votavy, dá-li Pámbů, burou!« křikl na mladého. »Travička huž zase vyráží šudýž jako vlna na vostříhaným beránku.«

»To habych tera telátka rači vodstavil ha neprodával?« zabodl sedlák vidle do lesního stlaní a upřel tázavě oči na otce.

»Dělej, jak rozumíš,« usmál se výměnkář a kolébal se ke své světničce. Sebral tam noviny a brejle a zase hned vyšel před stavení, kde na zahrádce stál v plném rozkvětu starý, košatý keř stolisté růže. Právě pod něj na drnové sedátko usedl si Skřivánek a pustil se do čtení. Hned na první stránce píchla jej do očí zpráva, vytištěná palcovými literami: »Následník trůnu s chotí zastřeleni v Sarajevě!«

»Zatracení Turci,« odplivl si Skřivánek, který měl o celé Bosně a Hercegovině jenom mlhavou představu z dob, kdy ji slavně dobýval a obsazoval polní maršál Filipovič pětatřicátým plukem. Ještě dnes vypravuje o tom soused Vokřínek, a když se podnapije, zpívá si: »Osman paša hu Plevna dostál kulku do stehna.«

Čím dále však četl, tím větší světlo mu vzházelo, takže po několika dnech už mohl sám všechno vyložit starému Zahoříkovi, který si k němu zašel pro rozum na hyjtu. »Víme, dyť vono v tý Bosně je Turků jenom malá prahoušel. Náši je huž tenkrát vyhnáli. Většího dílu tám dnes vostávají Srbové, ha tím holt se nechce zrovna jako nám Němce poslouchat. Hale tuto dělat nemíli. Zastřelit člověka – to je dycky řích.«

»Takový hlaváče postřílet! Prince s princeznou!«

»Cák íčko z toho bure?« vyzvídal Zahořík.

»Cák by z toho mohlo byjt? Ty vrahy vověsí, nám vyberou jinýho korunního prince, ha do Bosny pošlou nákýho vostrýho jenerála, keryj je tám nahučí tancovat, jak budou ve Vídni pískat. Dyť víme, jak se nám vedlo v Čechách po vosmačtyrycátým roce,« rozkládal Skřivánek. Hrozně se však přepočítal!

Politický obzor zakaloval se čím dál tím černěji. Noviny už jasně mluvily, že válka je neodvratná, ba že už ji Vídeň vypověděla Srbsku. Výměnkář však stále jen kroutil hlavou a bezstarostně se usmíval.

»Nic z toho nebure! Huvidíte, že z tý mráky nebure pršít. Noviny to muší nafukovat, tomu se říká politika. Haž bure nyjhůř, vozve se Růs; vytáhne šavli, poručí: ticho! Rakousko hned coufne, zastrčí šavličku, ha bure pokoj. Růs nenechá Srbom hublížit.«

Ostatně nezbývalo mnoho času na vysokou politiku ani výměnkářům. Příroda neochabovala ve svém tvůrčím díle, nestarala se o mravenčí starosti lidské, jako by dávala Skřivánkovi za pravdu. Zita na stránkách položených proti slunci už valem bělela, také ječmeny ohýbaly vousaté klasy k zemi, červencové slunce pražilo a sotva si sedláci připravili zásobu dříví na zimu, vytáhla sv. Markýta stříbrný srp a hodila jej do žita. Proto každý sedlák ctí a miluje tuto světici, která zahajuje žně. Ale jejím obzvláštním ctitelem stal se výměnkář od té chvíle, co Zahoříkovic Markýta překročila práh jejich stavení, neboť v ní našel jakoby vlastní dceru.

»Selka má dnes svátek, muším do kostela,« přivstal si proto ráno, čistě se oholil a běžel rovnou k mladým.

»Habych nezmeškál,« usmíval se ve dveřích a natahoval k selce ruku, podáváje jí dřevěnou, pěkně malovanou krabičku. »Tak haby tě dal, divče zlatá, Pámbů chčestí ha zdraví ve všomvšudýž, ha tudle tě nesu kranáty po mý nebožce. Skovával sem si tu milou pomátku v truhle, ha nesu tě ji dnes, habych tě vokázal, jak tě mám rád.«

»Jejej! Táto! Ha cák já vám dám?« v milých rozpacích zazářila radostí selka.

»Huš si mi dala!« ušpuloval se Skřivánek radostí, že jeho dárek selku tak překvapil a potěšil.

»Cák bych vám já, chudá divče, mohla dát?« odmítala Markýta skromně chválu.

»Tuty Křivánky malí,« ukázal výminkář na vnuky. »Náš rod huž nevymře, jak sem se něhdy bával, dyž sme míli Matouše samotnýlio. Hale dybysi mně

chtěla hudělat eště nákou radost na tom sjetě, mohla bys mi k nim přidat ještě divčičku.«

»Vod srdce ráda,« usmála se selka, začervenala se jako ta růže pod okny a jako granátky, jejichž šňůrku si ovíjela kolem hrdla, aby je napoprvé vzala do kostela.

V Borovně na malém oltáři mají obraz čtrnácti pomocníků a mezi nimi podivnou, nadpozemskou krásou vyniká právě sv. Markéta. Ač si dal malíč záležet i na sv. panně Barboře a Kateřině, přece se mu žádná tak nepovedla, jako patronka Skřivánkovic selky. K té světici se dnes modlí výměnkář a obzvláštní důvěrou a prosí ji, aby svou přímluvou u Boha chránila i letos obilí před hromobitím a krupobitím a nechala sedláky tu zemskou úrodučku svézti v pokoji do stodol.

Starý Skřivánek ve svých nejvroucnějších modlitbách dával vůbec přednost světicím, a když zasvěcoval svého syna Matouše do tajů selské politiky, neopominul mu také svěřiti se se svým tajemstvím.

»Já se nemodlím k žádnýmu svatýmu tak často jako k sjeticím, ha dycky si vymodlím, co vod Pána Boha žádám.«

»Proč pa, táto, myslíte, že sjetice zmůžou v nebi víc než svatý?« moudře se na to tajemství optal syn.

»Dyž stojíš v kostele, v nášom nebo v cizím, to je šhecko jedno, jen se rozhlídni po voltářích ha pozoruj to,« přidušeným hlasem počal vykládat otec. »Stojí nebo visí tám svatý vymalovaný nebo ze dřeva vyřezaný na všelijakyj způsob. Byjvají to sami fousáci bradatý, polonahý, bosí, nebo jenom v hadru voblečený, taktak že kryjou hambu svýho těla, sou samá rána, samá krev, haž je jich člověku líto. Dyž takovyj chudák nákyj stoupne si Pánu Bohu před voči ha řekne: „Pane Bože, chtíl bych, habys hudělál to hanebo to,“ Pámbů si ho hani nevšimne, ha de si po svým. Takovyj muší prosit rok, dvě leta, něhdy eště dýl, než něco zmůže, než se Pámbů smiluje, ha řekne: „Tak habych huž mil s tebou pokoj, hajť se stane po tvým.“ Řekni, Matouši, není-li to pravda?«

»Po lidsku souzeno – svatá pravda,« musil přikývnout syn.

»Nu tak vidíš ha poslouchyj dál! Huž si viděl něhdy v nákyj kostele vořklivou sjetici?«

»Neviděl.«

»Já teky ne, ha sem huž hodně staryj. Vememe třebas Panynku Marii. Hajť je to svatohorská nebo boleslavská, vod Pocinouc nebo z Klatov, hu Boží

krvi nebo v Podsrpu, jedna pjejnější než druhá. Nyjlepší se mi líbí ta, co nám vymaloval Trávníček hu Dobrý Vody.«

»Dyť von teky pěkně trefil svatýho Martina na šimlu v našem kostele.«

»Pravda! Sám sem mu tenkrát radil, ha koně sem přived haž k němu před vokno. Teky se nám na tom vobrazu nyjlepší líbí šiml. Hale cák je to proti svatý Barboře nebo Kateřině? Di se podívat do Tranova na sv. Kunhůtu nebo huž kór na sv. Máří Majdalenu. Samý čistý žencký, krev ha mlíko! Dyž takuvá vo něco prosí, to se dá myslit, že se jí to rači splní. Ha dyby se hned nesplnilo – to by si sám Pámbů dal! Dyjť známe, co dovede ženckyj jazyk! Proto buj tak moudryj ha v každý houzkosti volij na popioc na prvním místě sjetice.«

Otcovy rady nejsou k zaplacení. Skrývá se v nich staletá zkušenost selská a proto si ji Matouš ukládá do paměti tak pozorně, jako zlaté dukáty do koženého váčku.

I dnes si vzpomněl na tu moudrost otcovskou a uznal za vhodné také se jí poklonit svaté panně Markétě. Žena jej za to pohladila obzvláště milým a slibným úsměvem. Vzali s sebou i děti a doma zůstala jenom děvečka.

Pěkně ten svátek selčín začal, ale právě v kostele se všem tak nějak zakalil. Pan farář se totiž po mši svaté modlil novou modlitbu. Nemodlil se jako jindy, jen aby Bůh úrodu zemskou dáti a zachovati ráčil, ale ještě přidal novou »za odvrácení války«.

Všemi to trhlo a obzvláště výměnkář stříhl ušima a hned si pomyslil: »Dyž huž kněží konají modlení, to huž nejde po dobrým.«

XIV.

Svátek sv. Anny připadl toho roku na neděli, a tuze to starého Skřivánka mrzelo. Nechával toho dne sloužit mši svatou za svoji nebožku ženu. »Té to jediný, co jí můžu dát eště za hrob vázanýho,« říkával, vzpomínaje si s vroucností, jak slavíval s ní její svátek a jak chodívala i v nejpilnějších žních do Horšova Týna na Portiunkuli.

V neděli však pan farář nebral od nikoho na mši sv.; vymlouval se, že ji ten den musí sloužit za všechny osadníky živé i mrtvé. Také se Skřivánkem nečinil žádné výjimky a přijal od něho pouze pětníček na modlení.

Už to rozladilo výměnkáře a ještě větší nespokojenost se ho zmocnila, když kněz nějako pospíchal a ve zřejmém rozčilení odříkával řádky modlení jen na půl huby. »Za nebožku Annu Skřivánkovou,« zaslechl sice vdovec, sedící v přední kostelní lavici, ostatní však to jistě přeslechli a mohou si myslit, že si na ženu ani nevzpomněl.

»Cák to, že ten náš farář je dnes celý nesvůj?« všimli si toho i jiní osadníci, brzy však na to zapomněli. V sousední vesnici měli kapličku, zasvěcenou sv. Jakubu a slavili tam pouť. Mládež se na ni těšila, starý Skřivánek však huboval veřejně: »Tuto jakživo nebyvalo ha nemá byjt, dovolit muziku, dyž sou mandele eště na poli.« Nikdo však ho neposlouchal.

»Dyť je tám pouť,« pokusil se omluvit to Matouš. Ale jen tím přilil oleje do ohně.

»Pouť, nepouť! Chléb náš vezdyjší je přednější než tancour,« vadil se výměnkář při obědě, když hlásila hospodyně, že děvečka běžela na pouť hned ráno, že ani neumyla nádobí po snídání.

Skřivánkovi dnes nechutnal ani nedělní oběd, ani si teď nemohl po něm zdřímnout v sadě pod hruškou. Stále se mu v hlavě převalovaly všelijaké myšlenky, ba i tajemné strachy jako by se na něj kradly. Venku bylo parno i ve stínu staleté plané hrušky, mouchy a komáři vrhali se lačně na dědouše, takže musil vytáhnout z kapsy šátek a přikrýt si jím obličej. Vstal konečně mrzutě a šel do stodoly, kde seděl mladý na špalku a dělal pilně povřísla.

»Cák sem jich eště málo navázal?« optal se nevrle, maje zlost, že se mu hospodář plete do výměnkářské práce.

»Rači hajť nám jich kopa zbyde, než haby jedno scházelo. Nemám zrovna nic chytřejšího na práci, tak sem si k tomu sed do chládku,« usmál se syn, hledě na otce, jak si sem nese z řezárny stoličku, na které naklepával kosy, aby mu pomohl.

Starý Skřivánek však neupletl ani mandel povřísel, když se celým Borovnem ozvalo víření obecního bubnu a hned za ním zmatené výkřiky: »Huž je to tu!« – »Bude vojna, bude!« – »Mobilisací.«

Oba Skřivánkové vyskočili a pádili přes dvůr rovnou k vratům. Tam už stála Markýta s nejmladším kloučkem na ruce, jeden se jí držel za sukni a dva vyběhli sami až před stavení.

Obecní strážník zastavil se právě před nimi, kde vždycky počínal ohlašovat všesky úřední rozkazy a nařízení, ale nestál tam však sám. Stál tam i pan purkmistr a při něm neznámý pán, který sotvaže ztichl buben, mohutným hlasem přečetl zdrcující zprávu, že Rakousko vypovědělo Srbsku válku a všichni záložníci aby se dostavili během osmačtyřiceti hodin k svému pluku.

Pod starým Skřivánkem po prvé v životě se roztráslы nohy, takže se musil opřít o pilíř mohutných vrat. Markýta se dala do pláče, děti – nevědouce proč – plakaly s ní a Matouš stál tu bledý jako křída, neboť on ještě plný rok patřil do svazu rakouské armády jako rezervista plzeňského pluku.

»Tutoho sem se nenadál,« vzpamatoval se první Skřivánek. »Nestujme tu ha počme se poradit do sencí.«

Tam zasedl do rohu za starý javorový stůl, nohy opřel o dubovou trnož a chvíli se díval do prázdna. Jeho vlastní vojna v roce šestašedesátém, bitva u Vysokova a Náchoda, smrt jeho otce i matky, úmrtí drahé ženy, nejtěžší rány táhly mu hlavou, žádná však nezdála se mu tak těžkou jako náhlý odchod Matoušův. Mozkem se mu kmitaly jako blesky různé nápady, jak a čím zachrániti syna. Má mu poraditi, aby utekl? Ale kam? Má mu říci, aby se vyplatil? Ale kde a jak? Má mu říci, aby se raději hned zmrzačil? Na to už je pozdě. Potrestali by jej hůř, než ho potrestá vojna sama.

»Dyť tám nejdu sám! Mušíme tám šichni! Pláčem se nic nespraví,« slyší výměnkář jako ve snu a jako v mlze vidí Matouše, jak drží ženu v náručí a těší ji: »Dyť tu nebureš vopuštěná. Máš tu přece tátu.«

To slovo hnulo Skřivánkem.

»Pravdu máš, Matouši. Nesmíme íčko ztratit hlavu. Rukovat mušíš, žádná

pomoc není. Já teky rukoval ha chčasně se vrátil demů. Hani vlásek se mi tám nezkrivil.«

»Vy ste bul svobodnyj, hale von má tudle štyry děti,« rozplakala se znovu Markýta.

»Právě proto se vrátí! Ty děti s tebou si musí vymodlit, haby ho na vojně nezabili,« přísně, tvrdě řekl výměnkář a pokračoval: »Vo nás neměj žádnou starost! My to bez tebe potlačíme, jak to pure. Svezem hourodu, zasijem ha zatím se vrátíš. Dyjt v šestašedesátým roce za štrnáct dní bulo po vojně. Dyl to hani nemůže trvat, protože dnes mají eště víc kanónů ha zbraní všelijakych, než míli tenkrát. Dokajť nehuzavrou mír, to eště musí stát vojsko ve zbraní. Tak to může trvat, řekněme moc, do vánoc!«

»Ježíš Marjá! Až do vánoc!« zalomila rukama mladá žena.

»Na vánoce se k nám vrátíš, bureš-li moudryj, na sebe vopatrnij ha nepotlačíš se sám, kam tě žádnij neposílá. Pomatuj si, že každá kulka netrefí ha že oficíři sou první, co se skovají.«

Po chvíli už přiběhl starý Zahořík a jako vždy pustil se do Skřivánka: »Ha ty jeren mudrlante! Íčko to máme! Vojna je tu ha ty si si furt lhal, že nebure.«

»Dyť eště v poslední chvíli se můžou humoudřit,« vytahoval se z pasti výměnkář. »Tuto šecko eště není vojna. To sou jenom přípravy na ni. Eště se nestřílí! Eště neteče krev!« –

Z Jakubské pouti vraceli se domů mladí i staří. Strach se jim díval z očí a vyprávěli, jak musila muzika přestat hrát a v hospodě vyhlásili vojnu s kruchticky, jak už visí o tom veliká provolání na radnici, na kostele a na škole.

Tu noc nespal nikdo po celém Borovně. Četníci procházeli městečkem a nařizovali, že všichni povolání do zbraně musí vyjeti z Borovna ranním vlakem do Plzně.

Ženské skládaly do černých kufříků jako do rakviček svým mužům a synům šaty i prádlo, zadělávaly na buchty, pekly jim na cestu kousek masa a solily to jídlo víc slzami než solí.

Ve výměnici seděl sedlák Matouš proti svému otci, ukazoval mu kontribuční knížky, účty, zpovídal se mu, kde je Co dlužen a u koho co má, kdy se otelí moura a kdy plavka, komu zaprodal ječmen a kde objednal »moučku« na pole a louky. »Naposled vám vorevzdávám, co mi na světě nejmilijšího, ženu s dětma –« ukončoval mladý sedlák. Tu se mu zlomil hlas a dále nemohl. Zaťal

hořejší zuby do dolejšího pysku, ramena se mu zatřásla a oběma rukama podepřel si hlavu. Škubal jím pláč.

Večerní šero tlačilo se oknem do světničky.

Výměnkář zakýval hlavou a namáhavě vstal. Jako by mu nalil olova do nohou, šoural se ke své truhle. Otevřel ji a podepřel těžké víko přítruhším. Sáhl do ní až na dno a vytáhl z ní malý balíček, který položil na stůl a počal jej pomalu rozbalovati. Prsty se mu znatelně chvěly, když rozvazoval cípy starého, hedvábného, hodně už otřípeného šátku, jaký nosivali naši muži kolem krku.

»Tu vopatruju pomátku na mýho tátu ha tvýho děrka,« řekl rozvázně, když povolily uzly. Zatřepal šátkem a z něho vypadly dva kusy přetrženého řetězu klaničnicku. »Tuto sem tě eště nevokázal ha nepověděl, co tě íčko povím. Vidíš ten řetěz?«

»Vidím, táto. Je to houviník.«

»Není to houviník, ten je kráčí. Klaničnick je to.«

»Já viděl jenom půlku.«

»Vobě půlky tvořily jeren řetěz. Tu s tím řetězem svázali husaři nebožtíka tátu, dyž tu jednou ležili na exekuci. Bul sem chlapec jako palec, hale pomatuju si to, jako by to dnes bulo. Svázali ho ha sáпали se na mámu. Ha tu táta trh rukama, haž tuten řetěz přetrh, popád ho ha byl by s nim snad voba husary humlátíl, hdyby nebuli hutekli. Soudnyj den se tenkrát hu nás strh. Husaři se vrátili s pomoci ha chtíli tátu rozsekat. Táta se jim postavil se sekyrou v ruce, křik: „Pojte, esli chcete!“ ha žádnýj se hani nehnoul. Takovou silu mají Křivánkové, dyž jim de vo život. Ty jí teky máš. Ale to tě chci řect, habys jí nevydával nihdyž ha něhdež za stát, keryj na nás posílá husary, keryj nás Čechy tlačí ke zdi ha z naší zemi i z nás ždímá jenom daně ha platy. Povedou tě proti Srbom, možná že i proti Rúsom, ha to sou naší bratří. Ruka by tě musela hupadnout hu samýho ramena, dyby si po nich třílel. Ty třílej Pánu Bohu do voken ha koukyj se dostat pryč vod našich, na slovanskou stranu ha tám jim potom pomahyj, jak bureš moct. Slib mi to, Matouši!«

»Slibuju,« vstal teď mladý hospodář a stiskl otci ruku.

»Kámen se mně spád,« rozhovořil se znovu výměnkář. »Tu mi něco povídá,« ukázal si rukou na srdce, »že se vrátíš tak, jako se tvůj děrek vrátil z Netálie ha jako já sem se vrátil vod Královýho Hradce.«

Více spolu nepromluvíli. Matouš ráno odejel, žena ho vyprovodila, otec

však s kosou na rameni kráčel na Pežoutku sekat ječmen. Musil si na něčem vyliti všechnu bolest i hořkost, která mu zaplavovala celé nitro.

XV.

Čtvrté vánoce válečné už dávno minuly a výměnkář Skřivánek se vyhýbal starému Zahoříkovi jak čert kříži.

»Hdy pa huž ta vojna veme konec?« vzdychali lidé na setkání a Zahořík nikdy neopominul na to říci: »To se musíte voptát Křivánkouc stryjčka. Nad toho proroka není!«

»Cák vo ní prorokuje?«

»Hned jak začla, předpoveděl, že do vánoc skončí. Jenom že zapomíl řect, do kerych.«

Tak si to Skřivánek opravdu nepředstavoval. Chodil už jako zmámený, ačkoli před Markýtou dělal hrdinu. »Nununu!« těšil ji, když to na ni občas sedlo a počala vyvádět. »Ty jedna, ty! Cák nevíš, že naši předkové přežili třicítiletou vojnu. Tak dlouho tuta přece nepotrvá.«

»Pro Boha, táto! Třicet let dyby to mílo trvát, rači se nechci vidět na sjetě.«

»Což vo to!« usmál se stařec. »Ty nebožtíci se mají íčko vopravdu lepší než my. Hale cák by tomu říkaly tvý děti? Ha Mátouš, haž se vrátí? Nevíš, že ste mi slíbili eště divčičku? Japa bys mohla humřit ha nesplnit, cos mi slíbila?« Výměnkář těšil, mluvil, žertoval, sám však dobře cítil, jak mu ubývá ohně, všecko že zní jaksi mdle, nejasně a když se octl sám a sám ve své světničce, sepjál ruce a zcela malomyslně šeptal: »Pane Bože, japa to s náma se všema skončí?«

Že má syna v ruském zajetí, vyřídili mu sami četníci a zle se na něho od té doby mračili. Tři leta už jim Matouš nenapsal ani řádky, a psal-li, jistě nějaká surová ruka -jeho psaní i lístky zachycuje. Borovno se hemží válečnými uprchlíky až odněkud z Polska, před kterými se všecko třese. Ukradnou, nač přijdou, zvláště slepice. S nevidanou drzostí vymáhají na selkách mléko, máslo, vajíčka, do lesa na dříví si chodí jako do svého, jenom práce jim nevoní.

»Našli v ní chlup ha zvořklivili si ji,« trpce se usmívá Skřivánek a sám se dře za dva. Už nemůže dělat »sedla ha válce« ani on, ani žádný jiný výměnkář po celém městečku, neboť zbyli tu na všecko jenom děti, starci a mrzáci. Což Skřivánek by rád dřel, jen kdyby si mohl alespoň večer poslat pro holbičku piva a nacpat si svoji kořenku po libosti krájeným tabáčkem. Na to však není ani pomyslení. Čemu se dnes říká pivo, to jsou bídné patoky, které chmel a slad ani

neviděly. A než by kouřil bukové listí, raději schoval »věrnou družku života«, jak říkal teď své zamilované bradce, do truhly a zamkl ji na dva západy, aby ji ani neměl na očích.

»Huba má utrum! Nemůže pít hani kouřit,« vzdychl si bolestně před starým Zahoříkem, když si k němu zašel.

»Dyť ty ji zahálet nenecháš,« dopaloval jej věrný kamarád, »jazyk tě – chvála Pánu Bohu – dobře slouží ha dovedeš se s nim vohánět.«

»Cák sem dub, habych ke všemu mlčíl? Ba i ten dub se vozve, dyž mu fouká na hlavu.«

»Což vo to, za větrem má lecdos kuráž. Hale mil by si se vozvát na patričným místě.«

»Ha na kerým?«

»Na radnici třebaš. Náš mladyj, jak víš, sedí v radě. Přišel před chvílí demů ha povídá, že huž zas je zle. Vohnů na třeše že by rači viděl než zijtříšj den.«

»Cák se bure dít?«

»Přijede sem na nás z města sám pan hyjtman.«

»Hm! To je toho!« mávl nedbale rukou Skřivánek. »Sám císař dyby přijel, nelek bych se ho.«

»Tak to dokaz! Povídál náš mladyj, že bys mil jít zijtra do sezení ha povědět to hyjtmanu jaksepatří.«

»Teky že puru, hubu vemu sebou ha nedám si ji na zámek,« rozhodl se Skřivánek a dostál taky slavně svému slovu.

Schůze byla svolána na desátou dopoledne, ale starý Skřivánek už od devíti přešlapoval před radnicí. Měl by sice kráčet za ploužkem a priorávat brambory na Křižanovci; měl by uválet jařiny; měl by jeti do lesa, kde zima zle hospodařila a nadělala polomu, že na dvě leta bude čím topit; měl by zapřáhnout kobylu do žentouru a nařezat řezanky; plné ruce práce by měl a přece chodí před radnicí jako pán a jen si odplivuje.

Svátečně se na to oblekl, i vlasy si namázl olejčkem a přičísl, jenom rukama neví, co si počít. Sahá stále po starém zvyku do kapes, hledá pytlík s tabákem a dýmečku, po každé však vytáhne prázdnou ruku a to jej zřejmě rozčiluje. »Jak by se mi tu íčko pěkně kouřilo ha jak by mi tu pěkně čas hušel,« představuje si v duchu. Sliny se mu chutí sbíhají na jazyku a volky nevolky musí si znovu odplivnout.

Pomalou trouší se »páni radové«, kteří tu zbyli jako »nepostradatelní« při

vymáhání válečných půjček, daní a jiných dávek. Konají svůj úřad horlivě, neboť poučila je trpce nabytá zkušenost od jejich předchůdců, že dost malá liknavost trestá se povoláním do fronty. Všichni děkují panu hejtmanu za své osvobození a poslouchají jej tudíž jako hodiny.

»Dobře, stryjčku, že ste tu,« chválí jej hned sám půlmistr. Vede teď ten úřad sedlák Jalovec, neboť Oldřich Zhýralý se už dávno uchytil někde na vojně a domů se mu nechce. »Pan hyjtman si přeje, habysme pozváli do schůzi i šecky váženější vobčany, že k nim chce promluvit,« pokračuje hlava obce, »tak sme zkázali přede všímá jinyma vám, potom Zahoříkouc stryjčkovi, Daryjskovi, starýmu Vokřínkovi ha Moučkovi.«

»Samým vyjminkářom,« broukl Skřivánek.

»Cák si máme počít?« vzdychl si ustrašený Jalovec. »Vám se nemůže nic stát, hale my tudle stojíme tak říkajíc jednou nohou v hrobě. Zpítíme se hyjtmanu ha pošle nás šecky do fronty jako na porážku.«

»Huž jich tám poslal hodnou řadu, náš mladý mušel mezi prvniha,« vzpomněl si Skřivánek a cítil, jak se mu krev vzpěnila.

»Von si, pan hyjtman, teky pomozt nemůže. Na něho dynujou zeshora zase vyšší hlaváči, tak holt je to zlý,« omlouval starosta svého představeného; leč výměnkář jej neposlouchal. Naklonil hlavičku k levému rameni a zlostně zavrčel: »Šecker se mi zdá, že hrčí kočár.«

»Huž jede! Čerstva každyj na svý místo,« přiběhl vtom mladý Zahořík, který stál pod radnicí a upjatě hleděl po bílé silnici k městu.

»Hm! Jede! Ha párem!« ohlédl se ještě ve dveřích Skřivánek a spatřil kočár uhánět právě kolem jejich gruntu. »Nám vemou poslední koňskou nohu, ha voni si jezdí párem.« syčel zlostně. A ta zlost ho neopustila ani, když už pan hejtman v uniformě a s mečem po boku seděl mezi nimi za stolem. Před ním ležely seťové výkazy obilní, katastrální archy a jiné papíry, ve kterých se chvíli přehrabával, až pak si odkašlal, povzdychl si a unaveným hlasem se klidně rozhovořil: »Pozval jsem si vás, pánové, abychom se v dobrotě dohovořili a nemusel jsem vás nutit k vašim vlasteneckým povinnostem tresty a pokutami. Našemu okresu se vytyká, že je nejliknavějším v celých Čechách. Upsalo se prý v něm nejméně válečných půjček a při rekvisicích nesešlo se ani půl obilního kontingentu, který vám byl předepsán. Dnes máte zaseto, brambory zasázené a proto musíte odevzdat státu zbytky obilních semen a bramborů, což činí pro vaši obec« – tu si pan hejtman nasadil skřípec, rozbalil arch, nahlédl do něho, pro větší

jistotu přešel jeden řádek i prstem a dopověděl: »vagon ova, vagon ječmene a tři vagony bramborů.« Sundal skřípec a rozhlédl se po shromážděných sedlácích. Všichni seděli přikrčeně a dívali se pod stůl na špinavou podlahu radniční síně. Jenom proti hejtmanu seděl stařec zpřímá, jako by jej ze žuly vytesal. Na čele se mu varhanily asi tři rovnoběžné, nad kořenem nosu hlubokou rýhou kolmo přeřaté vrásky, a pod hustým, šedivým obočím svítily se dvě oči, ostré jako jehly. Mimovolně musil se dívat pan hejtman právě na něho, když pokračoval: »Nevyhovíte-li proti všemu očekávání tomuto mírnému požadavku dobrovolně, nemohu si pak pomoci. Musím si opět vyžádat vojenskou asistenci a zrekvírovat to násilím. Doufám vsak, že k tomu nenecháte dojít.«

»I ba, necháme! Jen hať zas přijdou vojáčkové!« neudržel se děle Skřivánek, vybuchl a řezavě se přitom zasmál. Hejtman zbledl.

»Kdopak jste?« optal se přísně.

»Křivánek, staryj Křivánek mi říkají, ha Hanton se menuju.«

»Máte hospodářství?«

»Toť že mám, ha nyjvětčí v celým Borovnu.«

»A odpíráte státu nutnou pomoc, a to veřejně? Přede mnou? Víte, že je to velezrada?«

»Velezráda?« opakoval Skřivánek, opřel se oběma dlaněmi o stůl a bylo viděti, jak jej to slovo zvedá do výše. »Velezráda?« šlehl se tím slovíčkem ještě jednou a už stál za stolem jako rozžatá svíce. »Hde nic není, hani čert nebere,« napřáhl ruku přímo proti hejtmanu, který rychle přivřel oči a teď mu sypal na hlavu, co celá čtyři léta v jeho duši rostlo, zrálo, sráželo se, až utvrdlo jako kamení.

»Vzeli nám syny, vzeli nám dobytek, vobilí, vajíčka, máslo, seno, slámu, pivo, tabák, hde co nám pobrali, hani se nás neptáli. Vožebračili nás, ha ičko se nás najednou ptají, esli chcem eště něco dát, ha dyž nic nemáme, tak je to velezráda? Mortete!« udeřil dědouš rukou na stůl, až si lejstra na něm poskočila do výšky. »Povídám, to není vojna, to je drak, keryj leží v běhně, ha dívá se zelenyjma vočma po nás. Vidí, že se eště vlečem, eště se hyjbáme, eště pleteme nohama ha rukama. Vidí, že sme kost a kůže, hale že si eště skováváme brambůry, pytlíček mouky, kousek vomasku, bráníme se smrti jak můžem, ha tu ten drak vorvrívá tlamu, ha křičí: „To patří mně, ha vy pochcíte v Čechách hladem, za víc nestojíte.“ Ha tuto není velezrada? Tuto stát nevidí ha neslyší?

Hdo pa je to stát? Stát sme my tak dobře jako vy. Ha esli ten stát nás chce humořit, tak za víc nestojí, než abysme se na něn šichni s vodpuštěním –«

»Zadržte!« rozkřikl se hejtman a také vyskočil. »Musím vás nechat ihned zatknout.«

»S Pánem Bohem! Aspoň si v kremenálu vodpočnu. Hale já eště nejsem se všim hotov. Eště vám chci řect, že naši Němci se nafukujou, ha říkají nám: „Počkyjte, jenom haž vyhrajem! Před plouhy vás Čechy zapříhmem, ha burem s váma vorát!“ Mylpour, Sustfranc, Honskirk, šichni nám tak hrozí. Můžem to dokázat svědkama – ha tuto se smí? To není veležráda? Ty nenecháte zatknout?«

Hejtman nasadil si prudce čepici, neohlédl se ani vpravo, ani vlevo, skoro vyběhl z radnice a než se shromáždění vzpamatovalo, už opět hrčel kočár po silnici k městu. Jenom Skřivánek stál dál vzpřímený za stolem, oči mu hořely a hlas jeho burácel: »Hale jak vo tom čteme v bibli, tak se najde Daníjel, hodí tomu draku do chrstálu šišku, drak pukne, zvíhne nohy do vyjšky, zatřepá s nima, há pojde. Potom si, lidičky, voddychnem. Potom tepřive poznáme, že každý zlý je pro něco dobrý, ha že tuta bída, pláč, krev, kletby i prosby, ha šecko trápení naše nebulo marný, to že bula právě ta šiška, kerá draka zabjila. Dyjť se vorvážili vokráct i samýho Pána Boha vo zvony ha vo písťaly z varhan! Japa by jim mohlo projít, co je eště stokrát horšího než veležráda? Japa by jim moli Pámbů vorpustit svatokrádež? Proto se nic nebujte, ha trpte!«

»Humiráček nám na věži přece nechali,« připomněl starý Zahořík.

»Ano, necháli, habysme mohli tý bestýji vodzvonit, haž dodělá,« divoce vykřikl stařec.

»Myslíte, strýče?« zdvihl hlavu Jalovec a za ním ostatní. Slzy se jim leskly v očích a chtělo se jim strýčka poslouchati do večera.

»Nemyslím, chlapše, hale vím. Ten drak mele jistě z posledního,« zasmál se Skřivánek, »peníze nemá, šaty nemá, vobutí mu schází, co do huby dát není, jak sem řek, muší pojít, huž je s ním nadycky hamen!«

»Dýžž to nebeskyj Pámbů,« jako po kázání v kostele odpověděli kolem stolu.

Jenom purkmistr seděl dál zamyšleně. Pro strýce přijdou určitě četníci, vyžádají si jeho doprovod a jak by je mohl vésti ke Skřivánkům? Jak by se mohl dívat na to, až tohoto šedého starce povlekou do žaláře? Do městečka pošle hejtman jistě setninu vojáků, kteří obsadí Borovno a vyplení je huř než Švédové. A zase on, purkmistr to bude, který s nimi musí dům od domu. Ani se mu

nechtělo z radnice domů a ani nepozoroval, že už všichni odešli a že tu sedí sám a sám.

XVI.

Dny se úmorně vlekly. V Borovně počali sekat a čekali na hromobití, které jim viselo nad hlavou. Hejtmanství urputně mlčelo, leč právě z toho mlčení šel největší strach. Jenom ten, kdo zavinil to celé nové nebezpečí, starý Skřivánek, ten chodil opět s hlavou vztyčenou jako tenkrát; když vymohl před lety městečku nádraží.

Jezdil si k němu až z Prahy nějaký pan rada pro mléko a brambory, přinášel mu za ně nejen tabáček, ale i noviny. Ty noviny tiskli někde až ve Francii a přece byly české, a jaké! A pan rada to ještě večer výměnkáři v jeho světničce mezi čtyřma očima všecko jak náleží vysvětlil, osolil a opepřil, takže se Skřivánek při těch zprávách jen olizoval.

Pak už i naše denní listy se jaksi osmělily a psaly tak průhledně, že nebyli čtenář zrovna pytle praštěný, musil si vypočítat, že to s Rakouskem a jeho spojenci jde od pěti k čtyřem. I vojáčkové, co se vraceli na dovolenou, zpívali o válce podivné písničky, schovávali se, četníci je sice hledali, ale také jejich horlivost velice polevila.

Všichni pojednou cítili, že nadešel začátek konce. V pyšné státní budově počalo to podezřele prskat, objevily se i v základech pod ní trhliny jako pavučina, nikdo si jich dlouho nevěšimal, teď však se rychle šířily i dloužily, otrocké ruce snažily se sice ještě podchytit zdivo, podepřít a kleštěmi stáhnout, ale už marně.

Kdo mohl, hleděl se spasit útekem, aby nenašel v zříceninách předčasný hrob. Vojáci prchali z italské i německé fronty a vyprávěli o zkáze, která se tam šíří. Borovnem projely dva vojenské automobily plné dělostřelců. Ujízděli z německé armády přes Bavorsko do Čech. Zastavili před hospodou a za bochník chleba tam prodávali pušky, řemení, bodla a vedli řeči, až vlasy na hlavě vstávaly. Přiběhl k nim i starý Skřivánek, prohlížel si ohromné vozy, proti nimž byl »antonobil«, ve kterém jej Trávníček vozil Prahou, dětským vozíčkem, prohlížel si i vojáky, poslouchal, mlčel však a nekupoval. Ležela mu na srdci ohromná starost a tlačilo jej jako balvan. »Matouš! Esli pa se vrátí íčko náš Matouš!« ta otázka seděla mu na rtech, vstávala s ním i lehala.

A události valily se překotnou rychlostí. V Praze vypukla revoluce a rozlila

se jako povodeň až k pohraničním horám. I u nás strhávali dvouhlavé orlíčky se zdí trafik a cestářům s čepic, zpívalo se, muziky hrály, výskalo se a tančilo, jenom výměnkář vzdychal: »Matouš! Esli pa se vrátí náš Matouš? Hde pa hasi vězí Matouš?«

Dech se mu v těle zatajil, když noviny hlásaly, že se k nám vracejí z Francie naši legionáři.

Sychravý, kalný den listopadový vstal nad Borovnem. Martinské posvícení stálo skoro za dveřmi a selka se dosud ani nezmínila o koláčích. Markýta běhala jen po vsi, ba i přes pole se pouštěla a ptala se vojáků: »Neviděli ste tām něhde nášeho Matouše?« Vracela se uplakaná a upírala své smutné oči na výměnkáře čím dál, tím vyčítavěji.

»Pořád ste sliboval, že se jistě vrátí ha von se nevrací,« mluvily ty její němé oči a jen aby jim ušel, zapráhl si Skřivánek hned ráno starou klisnu, která jej ještě pamatovala jako sedláka, a vyjel přeorávat brambořiště. Oral od silnice, co by kamenem dohodil a přece ani nespatrič černé kostry stromů, které lemovaly silnici a teď se topily v mlze.

Oral od meze k mezi, na práci však nemyslíl. Matouš mu nešel z hlavy. »Nechčasnyj chlapec! Aspoň lísteček dyby poslal! Aspoň slovíčkem se vozval, člověku by se tudle husnažilo. Mil by jistotu ha netrápil by se. – Ha hou, stará! Eště ty mě zlob!« rozhněval se na kobyly, která vyjela z brázdy, a prudce trhl opratí. Kobyly zafrkala, ohlídl se a zastavila.

»Tak vokažte, táto, já to za vás dovořu,« ozval se za Skřivánkem hlas. Mezi tisíci by poznal – Matoušův hlas. Ví, že stojí za ním a přece nemá odvahy se obrátit. »Snad se mi to jenom zdá! Snad se myjlím! Kolikrát sem ho slyšel ve spaní i bdění ha dycky to bul klam.«

»Cák mě, táto, neznáte?« ozval se znovu hlas a těžká ruka v hrubém rukávu vojenského pláště ovinula se mu kolem krku.

Skřivánek se opřel o tihle pluhu a pomalu otáčel hlavu dozadu. První, co mu padlo do oka, byla hnědá čepice bez štítku, zvláštního tvaru, jež těsně objímala hlavu a vzadu jako pytlík splývala po krku dolů. Pod čepicí smály se dvě ohnivé oči, zasazené do bronzové tváře, bílé zuby leskly se v pootevřených rtech, ale s obou stran úst táhly se dvě hluboké rýhy, které Matouš nikdy neměl.

»Matouši! Chlapše muj zlatyj! Si to vopravdu ty!« rozpráhl otec ruce.

»Nihdo jinyj než já,« vykřikl voják a přivinul se v tu rozpraženou náruč. Chvilí mlčeli. Slzy jim stály oběma v očích. Ale pak, jako když puknou ledy a

spodní proud prodere se na povrch, promluvili oba současně: »Vyhráli sme!« A chtělo se jim smát, zpívat a výskat jako dětem. »Demů! Demů! Markýta čeká! Dočkáť se nemůžet!«

»Což děti?«

»Vyrostly, šak huvidíš.«

»Táto, nechte mně haspoň jednu brázdou vyvorát, pomazlit se přede vším s mou drahou, rodnou zemí, po kerý se mi tůlik styjskalo,« zaprosil Matouš a už stál za pluhem.

»Tak, chlapše, tak!« svědčil výměnkář, polykaje slzy. »Jen se hujmi vlády ha pověs to válečný řemeslo na řebíček! Já tě pohoním. Bijů, stará! Koukyj, hospodář se vrátit!« klepl otěží výměnkář klisnu, která se stále ohlížela.

»Ha ty si teky eště na sjetě,« popošel k ní Matouš, potřepal jí po krku a pohladil po hlavě. »Jen hdyž sme se šichni zas sešli!«

»Čerstva, čerstva!« nutil Skřivánek, přešlapuje jako na trní. Matouš poslušně se vrátil k pluhu, starý jenom mlaskl jazykem, kobyla zafrkala, sehnula hlavu a jako šroub táhla pluh k protějššímu konci, kde stál u silnice vůz s branami. Černá prst hrnula se od lesklé radlice, voněla vlhce, kořeny plevele praskaly a mizely pod překlopující se brázdou a Matouš ve vojenských šatech kráčel tiše za pluhem. Slova nepromluvil, jenom kleče pluhu svíral v rukou místo pušky a bodla, mačkal je, jako by je chtěl rozdrtit, rozkračoval se široce na nohách, ovinutých vojenskými holínkami, jako by oral pětiletý úhor a ne letošní brambořiště.

Otec ho nechal, nenapomenul jej, že oře příliš hluboko, ale myslil si:

»Jen si pochutnyj! Dyž's to nemíl tak dlouho v ruce, pochutnyj si! Závorej hluboko šecker, co si zkusil sám ha my doma s tebou. Hluboko to zaklop ha vyvorej ven lepší časy.«

Když dojeli ke kraji, chtělo se mladému obrátit. Výměnkář však už vypřahal koně a vedl jej k vozu. Matouš naložil pluh a hned se chopil biče jako žezla.

Skřivánkové ujížděli domů. Starý nespouštěl oka s mladého a žvatlal radostně jako dítě: »Na mou věru, Matouši, potkáť tě venku, nepoznáť bych tě, tak si se změnil.«

»Dyť vy ste se, táto, teky vohnoul ha vlasy se vám vybilily i lícátka scvrkly. Nevím, nevím, esli bych se bul k vám hlásil. Vlak mě přivez do města, tám se mi nechtilo čekát na lokálku. Šecker ve mně zrovna křičilo: Demů! Demů! Tak sem se rozběh pěšky. Hupaluju po slnici ve mhle, hale říkám si: támdle leží naše louka Žezulka, támdle Pežoutka, Mezloučky, Srnovatky, tak si to menuju haž přídu na

Křížanovec ha pár kroků vod slnici slyším, jak se vadíte s kobyloou. Poznál sem váš hlas ha hned mi bulo jako v nebi. Hale, táto, cák to, že nekouříte? Nestůněte snad?« lekal se Matouš, hledě starostlivě na otce.

»Já ne, hale má fajfka stůně, má souchotiny,« smál se radostně otec.

Doma v té chvíli sedí Markýta, škrabe starou lžící plechovou brambory, ale sama neví, co z nich uvaří, budou-li to knedlíky nebo šklubánek, nebo jen »dřevěnyj toč«. Nemyslí na to. Na muže myslí a svět ji přestává těšit. Až dosud sílila ji naděje na návrat mužův, ta však den po dni hasne. Skoro všichni se vrátili aneb alespoň píšou, jenom Matouš nic. Táta ji, pravda, těší, ale ta těšínská jablíčka už se jí také přejídají. Podivná omrzelost a únava se jí zmocňuje a všecko ji rozčiluje. Hlava ji pobolívá a děti hrají si u okna za stolem, smějí se a křičí bezstarostně.

»Mlčte drobet,« okřikla je nevrle. »Jen haž se vrátí táta, buru mu žalovat, co ste se mi nazlobily,« hrozí jim už ze zvyku a vroucně si přeje: »Dyby se vrátil třebas jednoruky jako Barta Holíkouc, nebo slepyj jako Kuba Vokřínkouc, jen dyby se vrátil ha nevostál tám něhde ležít zabityj ha cizí zemí přikrytyj!« Děti na chvíli ztichly.

»Mámo, staryj táta huž jede s pole demů,« hlásí najednou malý Matoušek.

Selka otočila hlavu k hodinám. »Dyť je teprive deset. Cák se mu hasi stálo?« myslí si, škrabe však mlčky dál.

»Staryj táta nejede, hale sedí s nim na voze ňákyj voják, ten má v ruce bjič ha jede,« hlásí dětský hlásek od okna znovu.

»To zas bure ňáký nový hexekucí, ňákyj novýj kříž,« povzdychla si Markýta. »Eště nám naposled vemou poslední kobyly z mařtalí!« Těžce vstala s nízké stoličky, setřásla slupky s fěrtuchu do dížky a šla k oknu. Skřivánkovic statek stojí na kraji Borovna, oknem je vidět na silnici. Tam se před zavřenými vraty zastavila klisna, voják skočil s vozu a jako by se tu narodil, jde dvířky na dvůr otevřít bránu. Co je to za vojáka? Jaktěživa neviděla vojáka s takovou podivnou čepicí na hlavě! A výměnkáři se asi něco stalo, proto jej veze! »Bůh milyj ví, jaký kříže eště na nás čekají!« sepjala ruce selka a vtom si všimla, jak voják vytáhl kolík z oka, otevřel jenom jednu vráteň a podepřel ji kamenem.

»Ták, zrovna tak to dělával Matouš. Ten doved project s holým vozem polojí vrat. Celý vorvívával jenom dyž svážel seno nebo mandele,« vplula jí do duše vzpomínka, až slastí zatrnula.

»Dokořán voreví! Dokořán!« slyší křičet výměnkáře až do světnice a vtom

jako když mečem tne, rozbřesko se jí v hlavě. Vykřikla: »Děti, buj Pámbů pochválen, táta se nám vrátil!« vyběhla na dvůr a děti za ní.

Samo nebe usmálo se nad tím lidským štěstím. Mlha k polednímu zřídla a teď ji sluníčko rozplašovalo do všech koutů po horách i dolínách.

Dny se úmorně vlekly. V Borovně počali sekat a čekali na hromobití, které jim viselo nad hlavou. Hejtmanství urputně mlčelo, leč právě z toho mlčení šel největší strach. Jenom ten, kdo zavinil to celé nové nebezpečí, starý Skřivánek, ten chodil opět s hlavou vztyčenou jako tenkrát; když vymohl před lety městečku nádraží.

Jezdil si k němu až z Prahy nějaký pan rada pro mléko a brambory, přinášel mu za ně nejen tabáček, ale i noviny. Ty noviny tiskli někde až ve Francii a přece byly české, a jaké! A pan rada to ještě večer výměnkáři v jeho světničce mezi čtyřma očima všecko jak náležitě vysvětlil, osolil a opepřil, takže se Skřivánek při těch zprávách jen olizoval.

Pak už i naše denní listy se jaksi osmělily a psaly tak průhledně, že nebyli čtenář zrovna pytle praštěný, musil si vypočítat, že to s Rakouskem a jeho spojenci jde od pěti k čtyřem. I vojáčkové, co se vraceli na dovolenou, zpívali o válce podivné písničky, schovávali se, četníci je sice hledali, ale také jejich horlivost velice polevila.

Všichni pojednou cítili, že nadešel začátek konce. V pyšné státní budově počalo to podezřele prskat, objevily se i v základech pod ní trhliny jako pavučina, nikdo si jich dlouho nevíšimal, teď však se rychle šířily i dloužily, otrocké ruce snažily se sice ještě podchytit zdivo, podepřít a kleštěmi stáhnout, ale už marně.

Kdo mohl, hleděl se spasit útekem, aby nenašel v zříceninách předčasný hrob. Vojáci prchali z italské i německé fronty a vyprávěli o zkáze, která se tam šíří. Borovnem projely dva vojenské automobily plné dělostřelců. Ujížděli z německé armády přes Bavorsko do Čech. Zastavili před hospodou a za bochník chleba tam prodávali pušky, řemení, bodla a vedli řeči, až vlasy na hlavě vstávaly. Přiběhl k nim i starý Skřivánek, prohlížel si ohromné vozy, proti nimž byl »antonobil«, ve kterém jej Trávníček vozil Prahou, dětským vozíčkem, prohlížel si i vojáky, poslouchal, mlčel však a nekupoval. Ležela mu na srdci ohromná starost a tlačilo jej jako balvan. »Matouš! Esli pa se vrátí íčko náš Matouš!« ta otázka seděla mu na rtech, vstávala s ním i lehala.

A události valily se překotnou rychlostí. V Praze vypukla revoluce a rozlila

se jako povodeň až k pohraničním horám. I u nás strhávali dvouhlavé orlíčky se zdí trafik a cestářům s čepic, zpívalo se, muziky hrály, výskalo se a tančilo, jenom výměnkář vzdychal: »Matouš! Esli pa se vrátí náš Matouš? Hde pa hasi vězí Matouš?«

Dech se mu v těle zatajil, když noviny hlásaly, že se k nám vracejí z Francie naši legionáři.

Sychravý, kalný den listopadový vstal nad Borovnem. Martinské posvícení stálo skoro za dveřmi a selka se dosud ani nezmínila o koláčích. Markýta běhala jen po vsi, ba i přes pole se pouštěla a ptala se vojáků: »Neviděli ste tām něhde nášeho Matouše?« Vracela se uplakaná a upírala své smutné oči na výměnkáře čím dál, tím vyčítavěji.

»Pořád ste sliboval, že se jistě vrátí ha von se nevrací,« mluvily ty její němé oči a jen aby jim ušel, zapráhl si Skřivánek hned ráno starou klisnu, která jej ještě pamatovala jako sedláka, a vyjel přeorávat brambořiště. Oral od silnice, co by kamenem dohodil a přece ani nespatrič černé kostry stromů, které lemovaly silnici a teď se topily v mlze.

Oral od meze k mezi, na práci však nemyslel. Matouš mu nešel z hlavy. »Nechčasnyj chlapec! Aspoň lísteček dyby poslal! Aspoň slovíčkem se vozval, člověku by se tudle husnažilo. Mil by jistotu ha netrápil by se. – Ha hou, stará! Eště ty mě zlob!« rozhněval se na kobyly, která vyjela z brázdy, a prudce trhl opratí. Kobyly zafrkala, ohlídlá se a zastavila.

»Tak vokažte, táto, já to za vás dovořu,« ozval se za Skřivánkem hlas. Mezi tisíci by poznal – Matoušův hlas. Ví, že stojí za ním a přece nemá odvahy se obrátit. »Snad se mi to jenom zdá! Snad se myjlím! Kolikrát sem ho slyšel ve spaní i bdění ha dycky to bul klam.«

»Cák mě, táto, neznáte?« ozval se znovu hlas a těžká ruka v hrubém rukávu vojenského pláště ovinula se mu kolem krku.

Skřivánek se opřel o tihle pluhu a pomalu otáčel hlavu dozadu. První, co mu padlo do oka, byla hnědá čepice bez štítku, zvláštního tvaru, jež těsně objímala hlavu a vzadu jako pytlík splývala po krku dolů. Pod čepicí smály se dvě ohnivé oči, zasazené do bronzové tváře, bílé zuby leskly se v pootevřených rtech, ale s obou stran úst táhly se dvě hluboké rýhy, které Matouš nikdy neměl.

»Matouši! Chlapše muj zlatyj! Si to vopravdu ty!« rozpráhl otec ruce.

»Nihdo jinyj než já,« vykřikl voják a přivinul se v tu rozpraženou náruč. Chvilí mlčeli. Slzy jim stály oběma v očích. Ale pak, jako když puknou ledy a

spodní proud prodere se na povrch, promluvili oba současně: »Vyhráli sme!« A chtělo se jim smát, zpívat a výskat jako dětem. »Demů! Demů! Markýta čeká! Dočkáť se nemůžel!«

»Což děti?«

»Vyrostly, šak huvidíš.«

»Táto, nechte mně haspoň jednu brázdou vyvorát, pomazlit se přede vším s mou drahou, rodnou zemí, po kerý se mi tůlik styjskalo,« zaprosil Matouš a už stál za pluhem.

»Tak, chlapše, tak!« svědčil výměnkář, polykaje slzy. »Jen se hujmi vlády ha pověs to válečný řemeslo na řebíček! Já tě pohoním. Bijů, stará! Koukyj, hospodář se vrátit!« klepl otěží výměnkář klisnu, která se stále ohlížela.

»Ha ty si teky eště na sjetě,« popošel k ní Matouš, potřepal jí po krku a pohladil po hlavě. »Jen hdyž sme se šichni zas sešli!«

»Čerstva, čerstva!« nutil Skřivánek, přešlapuje jako na trní. Matouš poslušně se vrátil k pluhu, starý jenom mlaskl jazykem, kobyla zafrkala, sehnula hlavu a jako šroub táhla pluh k protějščímu konci, kde stál u silnice vůz s branami. Černá prst hrnula se od lesklé radlice, voněla vlhce, kořeny plevele praskaly a mizely pod překlopující se brázdou a Matouš ve vojenských šatech kráčel tiše za pluhem. Slova nepromluvil, jenom kleče pluhu svíral v rukou místo pušky a bodla, mačkal je, jako by je chtěl rozdrtit, rozkračoval se široce na nohách, ovinutých vojenskými holínkami, jako by oral pětiletý úhor a ne letošní brambořiště.

Otec ho nechal, nenapomenul jej, že oře příliš hluboko, ale myslil si:

»Jen si pochutnyj! Dyž's to nemíl tak dlouho v ruce, pochutnyj si! Závorej hluboko šecko, co si zkusil sám ha my doma s tebou. Hluboko to zaklop ha vyvorej ven lepší časy.«

Když dojeli ke kraji, chtělo se mladému obrátit. Výměnkář však už vypřahal koně a vedl jej k vozu. Matouš naložil pluh a hned se chopil biče jako žezla.

Skřivánkové ujížděli domů. Starý nespouštěl oka s mladého a žvatlal radostně jako dítě: »Na mou věru, Matouši, potkáť tě venku, nepoznáť bych tě, tak si se změnil.«

»Dyť vy ste se, táto, teky vohnoul ha vlasy se vám vybilily i lícátka scvrkly. Nevím, nevím, esli bych se bul k vám hlásil. Vlak mě přivez do města, tám se mi nechtilo čekát na lokálku. Šecko ve mně zrovna křičilo: Demů! Demů! Tak sem se rozběh pěšky. Hupaluju po slnici ve mhle, hale říkám si: támdle leží naše louka Žezulka, támdle Pežoutka, Mezloučky, Srnovatky, tak si to menuju haž přídu na

Křížanovec ha pár kroků vod slnici slyším, jak se vadíte s kobyloou. Poznál sem váš hlas ha hned mi bulo jako v nebi. Hale, táto, cák to, že nekouříte? Nestůněte snad?« lekal se Matouš, hledě starostlivě na otce.

»Já ne, hale má fajfka stůně, má souchotiny,« smál se radostně otec.

Doma v té chvíli sedí Markýta, škrabe starou lžící plechovou brambory, ale sama neví, co z nich uvaří, budou-li to knedlíky nebo šklubánek, nebo jen »dřevěnyj toč«. Nemyslí na to. Na muže myslí a svět ji přestává těšit. Až dosud sílila ji naděje na návrat mužův, ta však den po dni hasne. Skoro všichni se vrátili aneb alespoň píšou, jenom Matouš nic. Táta ji, pravda, těší, ale ta těšínská jablíčka už se jí také přejídají. Podivná omrzelost a únava se jí zmocňuje a všecko ji rozčiluje. Hlava ji pobolívá a děti hrají si u okna za stolem, smějí se a křičí bezstarostně.

»Mlčte drobet,« okřikla je nevrle. »Jen haž se vrátí táta, buru mu žalovat, co ste se mi nazlobily,« hrozí jim už ze zvyku a vroucně si přeje: »Dyby se vrátil třebaš jednoruky jako Barta Holíkouc, nebo slepyj jako Kuba Vokřínkouc, jen dyby se vrátil ha nevostál tám něhde ležít zabityj ha cizí zemí přikrytyj!« Děti na chvíli ztichly.

»Mámo, staryj táta huž jede s pole demů,« hlásí najednou malý Matoušek.

Selka otočila hlavu k hodinám. »Dyť je teprive deset. Cák se mu hasi stálo?« myslí si, škrabe však mlčky dál.

»Staryj táta nejede, hale sedí s nim na voze ňákyj voják, ten má v ruce bjič ha jede,« hlásí dětský hlásek od okna znovu.

»To zas bure ňákyj nový hexekucí, ňákyj novy kříž,« povzdychla si Markýta. »Eště nám naposled vemou poslední kobyly z mařtalí!« Těžce vstala s nízké stoličky, setřásla slupky s fěrtuchu do dížky a šla k oknu. Skřivánkovic statek stojí na kraji Borovna, oknem je vidět na silnici. Tam se před zavřenými vraty zastavila klisna, voják skočil s vozu a jako by se tu narodil, jde dvířky na dvůr otevřít bránu. Co je to za vojáka? Jaktěživa neviděla vojáka s takovou podivnou čepicí na hlavě! A výměnkáři se asi něco stalo, proto jej veze! »Bůh mily ví, jaký kříže eště na nás čekají!« sepjala ruce selka a vtom si všimla, jak voják vytáhl kolík z oka, otevřel jenom jednu vráteň a podepřel ji kamenem.

»Ták, zrovna tak to dělával Matouš. Ten doved project s holým vozem polojí vrat. Celý vorvírával jenom dyž svážel seno nebo mandele,« vplula jí do duše vzpomínka, až slastí zatrnula.

»Dokořán vorevřil! Dokořán!« slyší křičet výměnkáře až do světnice a vtom

jako když mečem tne, rozbřesko se jí v hlavě. Vykřikla: »Děti, buj Pámbů pochválen, táta se nám vrátil!« vyběhla na dvůr a děti za ní.

Samo nebe usmálo se nad tím lidským štěstím. Mlha k polednímu zřídla a teď ji sluníčko rozplašovalo do všech koutů po horách i dolinách.

XVII.

»Proč pa se, táto, stěhujete?« optala se Markýta, zářic štěstím starého výměnkáře, když si odnášel ze světnice na výměnek svoje šaty i boty.

»Dyjť tu můžete s náma dost byjt v jedný senci.«

»Nemůžu,« zavrčel výměnkář zlostně.

»Ha proč pa ne? Cák sme vám hudělali?« lekla se selka.

»Protože spolu vyvádíte hůř než po svarbě. Moh bych se eště vor vás nakazit ha chtít se eště jednou voženit.« Selka se začervenala a Skřivánek zmizel s náručím šatů ve své komůrce.

»Tak holt zase burem dělat sedla ha války, než si mladý koupí tu divčičku, co mi dávno slibujou. Myslím, že to dlouho trvat nebure,« bručel si spokojeně a vytahoval z přítruhlí modlicí knížky své nebožky ženy. Nasadil si brýle a chystal se ke psaní. Trvalo to hezkou chvílí, než sehnal inkoust a péro, pak si zasedl za stůl, otevřel knížky a četl na desce rodinnou kroniku. Byla chudá. Nebožka si tam zapsala jen den svatby a narození Matoušovo a pak už on sám pokračoval. Přečetl si zápis o úmrtí své ženy a velice se nad ním zarmoutil. »Škoda, že se nedočkala tutý radostí!« povzdychl si vroucně a četl dál: »Tuten masopust přivdala se k nám Zahoříkouc Markýta s krávou ha telátkem.« Tu se šibalsky zasmál, neboť si vzpomněl, jak to tenkrát šikovně zařídil. »Zrovna Duch svatýj mě vosvítíl, ha dal mi to vnuknutí,« pohládl si šediny na temeni hlavy. »Dyjť ta kráva není vopravdu penězi k zaplacení! Žerná je, dojí dost, ha telát huž sme vod ní vodstavili hani nepamatuju! I spolčata míla jednou!« To už však slinil špičky rezavého péra a namáčel do hustého inkoustu a pomalu, vážně psal:

Ten Tyjden před nássim poswicením ivrátil se náss Matauss z Wojny ha vydobyli sme si znowa Samostatnost.

Nechal to pěkně uschnout, pak si ten zápis ještě jednou přečetl, spokojeně se naň usmál a zase uložil knížky k ostatním pokladům do přítruhlí.

Hlavní starost teď měl, aby za synem přišla šťastně i bedna, co o ní stále mluvil. Záleželo mu na ní velice, neboť Matouš mu hned prvního dne řekl: »Jen počkyjte, táto, haž mi přídou mý věce. Potom si ten púst nahradíte, ha kořenka se bure mít dobře. Vezu tabáčku, že ho hani za rok nevykouříte, ha jakýho! Z Růska, Francie i z Hameriky.«

»Jen aby! Jen aby!« kýval hlavou otec. »Ty to tu, chlapše, ještě neznáš! Tu se íčko na dráze i na poště tuze krade. Než se votočíš, hukradnou tě třebaš nos mezi vočma.«

Běhal tedy Skřivánek denně na nádraží a skoro ke každému vlaku, aby mu ten poklad nikdo nevybral.

»Huž sem tim čekáním celyj jako belivyj. Eště se z toho rozstůňu.« Naříkal si, že i špatně spí, ba ani jíst mu nechutnalo jako jindy a kde koho už podezříval, že si zásilku nechal.

V sobotu před posvícením poprosila jej Markýta, aby jí vybral-na připal k peci smolné louče. »Tak tomu žádnýj nerozumí, co žádá pec, jako vy,« polichotila mu a výměnkář hned místo na nádraží se hrnul pod kůlnu. Vybíral právě smolná polena, řezal je a kálal, když se přihrnul nádražní zřízenec s »avisem«.

»Cák je to tak velký?« podivil se Skřivánek, vida, že Matouš zaprahá do kolísku.

»My dva bysme to spolou nehunesli,« usmál se hospodář.

»Ha to muším ject s tebou, pomoct tě to naložit,« vyskočil si dědouš hned na vozík, jsa rád, že se mu nahodila tak pěkná zástěrka jeho neukrotitelné zvědavosti.

Koláče by se byly málem v peci připálily, kdyby sám Matouš nebyl řekl: »Dost. To druhý si necháme na ziztra.« Sklepl víko, odstrčil bednu ke zdi a šel po svém. Tátovi však především vytáhl takový balík tabáku, spleteného ve věnci, že to Skřivánek jaktěživ neviděl. Běžel s ním na výměnek, utrl kousíček, na drobno hned rozkrájel a střídmě, jaksi bojácně nacpával si dýmečku.

»Antone, pozor!« napomínal se v duchu. »Není tabák jako tabák! Po některým třeští hlava, jinyj padá na jazyk; mušíš ho napřed vychutnat.«

Ukázalo se však, že Matouš přivezl takový tabáček, že by jej mohl kouřit pan biskup. »To si ziztra na svůj svátek polibuje staryj Zahořík!« vzpomněl si hned výměnkář a umiňoval si, že mu ještě dnes odnese hodnou prahoušel. »Ha nacpát dám ziztra každýmu, hdo k nám přídě – hale potom dál nie! Nevíme, jak to bure! Náš mladý šrát má tabákový fabriky, bale tabák muší kupovat z Uher nebo ze Srbska. Ha to může dlouho trvat, než se v tich kraválech k nám dostane. Čeho máš nyjvíc, vopatři nyjlíp!« Napomínal se tak výměnkář v duchu, když večer při lampičce krájel nožem tabákové listy, až mu naskočil na prstu krvavý puchýř.

U Skřivánků slavili snad nejradostnější posvícení v celém Borovnu. Rozkřiklo se, že se mladý nejen vrátil živ a zdrav, ale že se vrátil i pokryt slávou! Plno vyznamenání že si přivezl a jako francouzský legionář že přijel přímo z Francie. Po posvícení že bude musit ještě na pár dní odjeti, ale pak že už se vrátí nadobro. Proto se sešla dnes celá přízeň a po obědě zašli sem i Markytini příbuzní.

Starý Skřivánek seděl za stolem s bradou opět furiantsky vypjatou, jako by on byl prošel Ruskem, objel celý svět a bojoval v Champagni. »Dyť sem to říkal, že se vrátí,« rozkládal hrdě. »My, Křivánkové, vyjedem z každý tlačeni.«

»Jenom tenkrát na tý heletrice v Praze si neprojel,« uznal za vhodné zkritičili jej trochu Zahořík.

»Protože mě nepustili na kozlík,« zakohoutil se hned dědouš a Zahořík už mlčel. Vzpomněl si, že kouří jeho tabák a že mu slíbil Skřivánek: »Haž vykouříš, smíš přijít zas, i dyž zrovna nebure tvůj svátek. Tobě dám k vůli

Markýtě. Musíš však držít jazyk za zuby, haby se ke mně netrousily zechtěný huby jako do trafiky.« Nesmí si ho tudíž rozhněvat.

»Dyť já sem teky z toho nevyhliz bez šrámu,« usmál se teď Matouš, který až dosud vykládal jen o cizích zemích a o poměrech, které tam viděl. Zřejmě se vyhýbal líčení krvavých bitev a nedal se svěsti žádnou otázkou, aby se rozpovídal o svém hrdinství. Teď však přistoupil až k otci, vyhrnul rukáv a ukázal mu na své pravici ohromnou, dosud rudou jizvu, která mu zbyla po ráně, patrně nedávno teprve zhojené.

»I tfujtajksl,« lekl se Skřivánek. »Chlapše, hdepa si si to hulovil? Dopa se popovážil tak tě seknout? Dyť tě moh tu ruku přerazit ha nadosmrti zmrzačit!«

Ani Markýta o tom nevěděla. Slzičky jí skočily do očí a celá zatmula při pouhém pohledu na tu ránu, jako by jí mravenci tělem lezli.

Tu se Matouš rozpovídal. Mluvil klidně, pravdivě, ale suše a střízlivě o hrůzách, jež viděl a prodělal na úseku francouzské fronty kolem Verdunu. Ve světnici bylo ticho jako v hrobě, jenom starého Skřivánka bylo slyšet, jak rozčileně oddychuje a jak hlučně vypouští z kořenky puky modravého dýmu. Sotva že vykouřil jednu hlavičku, hned vyklepal, znovu ji naládoval, zapálil a poslouchal, aby mu ani slůvko neušlo. Chvillemi však to nemohl déle vydržeti, a tu si ulevoval výkřiky: »Tak! Dobře tak! Eště víc ste jim míli naložit na řibet.«

»Tu přilít granát, zaryji se do zemí, vybouch, ha víc nevím. Probudil sem se haž ve špitále. Bul sem zasypanyj zemí jako v hrobě ha votrávenyj plynem.

Mušeli mě vytáhnout, položit na nosítka ha vornest. Na chčestí mě střep z toho granátu jenom škráb. Zkřísili mě, zavázali ruku ha hned druhýj den huž sem chodil ha dělal zas lehčí práce.«

Všichni mlčeli a živě cítili, jak smrt šla tak těsně kolem Matouše, že se ho dotkla křídlem.

V světnici už bylo sice dávno jako v udírně, ale teď to nějak obzvláště páchlo, jako by se nějaké dřevo na kamnech připalovalo. Selka zatáhla nosem a otočila hlavu ke kamnům, kde sušivala loučky, aby snáze rozdělala oheň. Kamna však už vychládala a přece takový podivný čoud ji štípá i do očí.

»Pro pět ran! Táto! Dyť vám hoří fajfka! Vorhodťe ji čerstva,« vykřikla vtom na výměnkáře.

»Fajfka muší hořit,« usmál se klidně Skřivánek; ale přece odtrhl zraky od syna a zahleděl se na dřevěnku, a hle – lavička jeho milé kořenky celá žhavá, řěřavá už, jen jen vyšlehnout z ní plamen. Vyskočil rychle a běžel k popelníku. Taktak že ji tam donesl a nerozpadla se mu už cestou. Nezbylo mu z ní nic než páchnoucí troubel s kostěnou špičkou v ústech.

»Nu, lidičky, tuto sem eště neslyšel, ha dybych to na vlastní voči neviděl, nihdýž bych tomu nevěřil, že se může vykourit celá fajfka,« zasmál se s chutí Zahořík, jsa rád, že má nový proutek na Skřivánka. Ten však se nesmál a povídá: »Čert vem fajfku! Chlapše zlatýj, jak si to povídal, sám sem cítil takuvyj voheň v sobě, že i fajfka vore mně chytila a shořila.«

»Vezu vám na štěstí novou,« usmál se Matouš. Vstal a otevřel bednu. Přivezl plno drobností, různých peněz kovových i papírových, mořských mušlí, skleněných perlí, prstýnků pletených ze žíní, každému něco podal, co však otci přivezl, to budilo obdiv všech. V pevné krabici ležela dýmka z mořské pěny se stříbrným kovááním a jantarovou špičkou.

»To na památku, táto, jak se znova hospodařili místo mě, ha muším řect, dobře hospodařili.«

Starému Skřivánkovi pohnutím zachvěla se ruka, když sahal po svém dárku. Ne tak kvůli dárku, ale že Matouš tak veřejně, přede všemi uznal jeho práci a pochválil ji.

XVIII.

Památný převrat, který nám po dnech smutku přinesl dny plné slávy a radosti, smetl také do prachu všechny staré sliby a přísahy, roztrhal staré smlouvy potupné a zpřetínal otrocká pouta, ve kterých úpěl národ skoro tři sta let. Výměnkář Skřivánek se sice také zapřísáhl před lety, že už do nejdelsí smrti nechce Prahu viděti, že už se z Borovna nehne, kdyby ho třemi páry koní tahali, ale právě takový odříkaný chléb chutnává nejlépe. Když kdo jen hubu měl, každý hlásal, jak teď ta matička Praha se zvelebuje, jak zrovna před očima kyne jako dobrá buchta z výraje, jak v ní zase zůstává po dlouhých staletích nejvyšší hlava našeho státu, že v ní máme asi půl druhého tuctu ministerstev, plno generálů a feldmaršálů, že nad Prahou létají éroplány jako nad Borovnem holubi a že královský hrad na velebných Hradčanech znovu ožil, procitl ze starého spánku – tu se Skřivánek poškrábal za uchem, pošoupl si beraničku s čela do týla, pocítil takové zvláštní trhání v celém těle, že po dlouhém zápase podlehl pokušení a řekl si: »Nic plátno, Antone, ty tám mušíš. Dřív nebureš mít pokoje, dokajd' to šecko na svý vlastní voči nehuvidíš ha vo šechnom se nepřesvědčíš, co ha jak to tám ti Pražáci íčko vedou. Mušíš si tu svobodu vokouknout.«

Chodil opět s tou myšlenkou v hlavě celý nespív, jako by měl třísku zadřenou pod kůží a ta jako by se mu podebírala. Věděl, že mu to nepřejde, dokud třísku nevytáhne a hnis z rány nevymačká.

»Neblázní na starý kolena,« vadil se s ním hlas rozumu, »nevyhazuj zas marně peníze do povětrí! Jezdit na výlety huž není pro takový starý děrky jako jsi ty; pro ty je růženec ha teplý místečko hu kamen.«

»Ha co by tento – to sou eště starší ha plesnivější dědové, než si ty. – Tuhle sem čtál, jak se jeren takovyj nahnilyj parýzek ženil ha bral si dvacítleťou,« ozval se hned hlas žádosti. »Teky pryj si vymyslili pro starý báby novyj tanec, „šiml“ se menuje. Ha tancujou ho, i co mají v kloubech pokosnice, ha to já přece nemám.«

»Nu, dyž chceš, tak si teky lízni, huvidíš, zač je takový mlsnoty loket,« posmíval se mu vlastní rozum.

»To já nihdýž nehudělám, to já jenom proto povídám, že sou na sjetě eště stokrát věcí blázní než já.«

»Je to dost, že to huznáš.«

»Hale do Prahy pojedu ha pojedu,« dupal se stařeckou tvrdošijností Skřivánek, jako by se s ním někdo opravdu hádal.«

»Dráhy si íčko trefily na meno, sou vopravdu drahý,« připomenul mu ještě vnitřní hlas a řízl do živého.

»Zlodijí, vokrádají nás, naslibovali houroků, ha dávají nechci řect co. Za dva tisíce hakií mi leží tudle v truhle, štacion huž máme celý špinavyj ha vopadanyj, hdehdo jezdí po dráze zadarmo, jenom my habysme šecker platili. Napřed stála cesta do města dvoušesták, dnes chtějí na nás pět korunek,« odplivl si zlostně Skřivánek, neboť ta trpká vzpomínka mu hnula žlučí.

»Stotku, ne-li víc, tou cestou promlsáš.«

»Něco zase za to hužiju, provětrám drobet ha co huvidím, to stojí za víc než za ten papírek,« rozkřikl se výměnkář. Před očima mihla se mu Praha, jak mu ji malíř Trávníček s Hradčan ukázal, Staroměstský rynek, Karlův most, královský hrad, velechrám sv. Víta, v něm Svatováclavská kaple a stříbrný hrob sv. Jana Nepomuckého, české srdce se v něm zachvělo, probudilo a promluvilo...

»Dyť si se zapřísaš, že huž do Prahy nevkročíš, co živ bureš. Zrušit slovo – jaká hanba pro muže!« pokouší se ještě rozum zvrátit předsevzetí Skřivánkovo.

»To se tyjkalo starý Prahy ha ne tutý nový. My íčko znova žijem ha co bulo, neplatí. Šecky přísahy služebný, vojenský i páterský se zrušily, tak nedrží hani má.«

»I jed' mi třebaš do Trantáryje,« vykřikl ještě rozum a odmíchl se. Dal už Skřivánkovi pokoj, neboť poznal, že nad srdcem nevyhraje.

Výměnkář opravdu jako by měl boty ušité z kůže toulavého telete. Nikdy teď nescházal na žádné pouti v celém okolí, chodil rád na pohřby i svatby celého bohatě rozvětveného příbuzenstva, musil navštívit kdejakou slavnost, tábor nebo schůzi lidu, kde se řečnilo, zpívalo a hrály muziky. Znal tu svoji starou slabost, která po Matoušově návratu znovu u něho propukla a rád se jí poddával. Čerti s ním zrovna šili, a říkával sám o sobě: »Haž humřu, budu jistě vod sv. Petra vaděnyj, hde sem se toulal, že tak dlouho nejdu.«

»Ha ja pa se potom vymluvíte?« škádlili ho mladí sedláci i chalupníci.

»Tám žádný vyjmluvy neplatí, svatyj Petr si nenechá pověsit žádnýho bulíka na nos jako vy, tomu se muší řect božská pravda.«

»Tak cák mu řeknete?«

»Huž to mám v hlavě sesumírovaný, co ha jak řeknu.«

»Povězte nám to.«

»Povím, dyž to chcete vědět. Řeknu mu: svatyj Petře, nehněvij se, že tak dlouho nejdu. My máme íčko republiku ha ta sláva stoupla v Borovně sedlákom ha chalupníkom do hlavy. Prodávají vajíčko po dvou, žijdlík mlíka po štyrech a libru putříčku [čerstvě tlučené máslo] po dvacítí korunkách. Byjvalo tám patnáct švestek za kryjcar ha za dva čepice hrušek muškatelek. Íčko tám jezdí Pražáci ha Plzeňáci na zdravýj luft, říká se jim „výleťáci“, válí se hu nás po hospodách, chodí polonahý, haž hanba mluvit, nadávají nám hloupyjch vornátů, hale peněz mají plný kabzy. Kupujou šecker, co meno má, i šátky, pleny, šerky, fěrtuchy ha koženky. Vozí za to moderní hadříčky ha naše lidi jako blázní se slíkají ha prodávají. Tak tě íčko du prosit, habys v tom ňákyj pořádek hudělal, sic bure z Borovna Sodoma i s Komorou ha nebure stát za víc, než je polyjt sírou ha zapálit.

»Sakulijši, stryjče, tuto přece neřeknete,« škřábou se v rozpacích posluchači za ušima.

»Ha cobych – tento – neřek. Eště víc řeknu. Prozradím na vás, že huž tu nemáte jenom hospodu ha kořalnu, hale i cukrárnu ha vinárnu, pijokraf, kařirnu i pucifousa. [Holiče]

Kořalně že říkáte „Polsko“ ha vinárně „Paříš“, i co se tam díje mu pošeptám ha jistě se svatyj Petr zlostí i studem začervenám

»Cákryš, stryjče, to byste nám to nadrobil, tu hanbu Borovnu přece nehuděláte.«

»Tak se zpomatujte ha polepšíte. Já íčko pojedu do Prahy. „Eště jednou dřív než humřu, chtíl bych Prahu viděti, tám po tom kamenným mostě eště jednou kráčeti.“ Haž se vrátím ha bude-li tu takuvyj blázinec ha Babylou, na mou věru, že vod vás huteču rovnou za Soutky, [Hřbitov] habych se na tu spoušť nemusel dál dívat.«

Všichni věděli, že to jde do živého a největší strach o dědečka měla mladá selka Markýta.

»Táto,« příběhla na výměnek celá ustrašená a volala hned ve dveřích: »cák to slyším? Že pryj se vám zase zachtílo Prahy? Celá se třesu ha leknutím se mi dělají kola před vočma.«

Skřivánek po ní střelil vočkem a jako by se nechumelilo, povídá klidně: »Jenom, prosím tě, nelži ha nepřetvářij se! Ja pa se tě můžou dělát před vočma kola, hdyž Matouš není kolářem.«

»Vy huž jinyj do smrti neburete. Hdyž si nedáte řect, tak ši tera do tý Prahy jeďte, hale to vám povídám, díl tam hebujte než tyjden.«

»Cák mi ty bureš předpisovat? Dyž se mi tám zalíbí, tak si tám koupím dum,« štířil se Skřivánek a hleděl zálibně na mladou hospodyní, kterou měl raději než svého vlastního syna hospodáře.

»To byste mi moh hudělát?« začla nabírat selka. »Nevíte v čom sem? Šecky naše děti ste držíl při křtu svatým na rukou ha tutoho nyjmenšího červíčka byste nechtíl vodnest do kostela?«

»Mlč, hloupá,« obrátil hned výměnkář, kterému se nejvíc protivily ženské slzy. »To já říkám jen tak! Toť víš, že se tám zbytečně nezdržím ha dyby bořilo, tak jen klepnite na drát ha delegrafujte pro mě. Hned se vrátím ha vodnesu tě vokřtit třebaš dvočata.«

»Esli vás tam jenom najdou?«

»Vo to se nestaryj. To bure jejich starost,« usmál se Skřivánek, ale pro jistotu nechal selce podrobnou adresu pana rady, kterému už ve válce posílali v bedničce mouku, vajíčka, máslo, ba výměnkář mu už asi po tři léta postupoval svoji světničku, když trávil v Borovně se svojí paničkou měsíční dovolenou. Litoval v duchu, že už Trávníček v Praze nežije, že se musí léčit v nějakém ústavě a Bůh ví, jak to s ním skončí... Zesmutněl celý, když si vzpomněl, jak ho provázal Prahou a jak se oň staral, mezi malíře ho zavedl, celou Prahu mu ukázal, v »antonobilu« ho provezl.

»To pan rada sotva dokáže,« povzdychl si, ukládaje do řezanky v košíčku opatrně a pečlivě rovnou kopu vajíček. Znovu se mu vybavilo v hlavě, jak ho na »akcízu« připravili o husu, jak se mu vedlo na elektrické dráze i v divadle. »Antone, teď huž bureš chytříjší,« říkal si v duchu a těšil se, jak Pražákům vytře zrak, jak se tam bude pohybovat jako doma.

XIX.

Skřivánek se tedy rozjel za krásného májového dne do Prahy na pouť. Jízdné na dráze bylo o celou třetinu levnější, pořádala se tam právě hospodářská výstava. Na tu se však výměnkář podívá, až zbude-li mu čas. Sedlačiny má ještě plnou hlavu ze zlých dob válečných. Starého Zahořika už zem tlačí, nemůže jej ošidit o žádnou »premirovanou jalojci« a tak se těší, že si zajde na Hradčany, vykoná napřed pobožnost na hrobech našich svatých patronů, prohlédne si celý hrad, podívá se na naše vojáčky, ba možná že uvidí i pana presidenta nebo alespoň některého ministra, aby mohl říci, až bude Matouš čisti noviny: »Toho já znám! Toho sem viděl na svý vlastní voči!«

Starý výměnkář měl za ušima. Toto všecko říkal veřejně, před lidmi. Hluboko v srdci však skrýval vlastní příčinu, proč se rozhodl navštívit Prahu. Nepovolí panu radovi, až ho zavede k tomu panu ministrovi, co má na starosti naše železnice, a toho se pak hezky ostře zeptá: »Čím pa to je, že naše dráha v Borovně neplatí nám hourocky z dluhu, i hdyž máme vlastní stát!« Uvidí, co mu na to odpoví. Odbýt se tak lehce nedá. Roční úrok ze dvou tisíc jenom po čtyřech ze sta dělá osmdesát korunek. Za patnáct let, co dráha jezdí Borovnem, dluhuje jenom jemu – Skřivánkovi – dvanáct stovek, a počítá-li se úrok z úroků, je těch stovíček už skoro patnáct.

»Hupomenout je muším,« rozvažuje si starostlivý výměnkář, »haby se to nepromlčilo. Mladý huž mají plnou senci dětí, každýj groš, co po mně zbure, bure jim dobryj. Vošidit je nesmím, habych mil v hrobě pokoj ha žádnyj na mě nenaříkal, že sem ho vokrád.«

Skřivánek se nedá opít rohlíkem. Slíbí-li mu ministr, že zaplatí, jen aby ještě počkal, dobrá, spokojí se, ale řekne:

»Dyjte mi vod sebe pár řádek, habych mil něco v ruce.«

Nedá-li mu úpis na nových patnáct set, hned bude vědět, že je v tom podvod nějaký a hned mu také řekne: »Nehrajte si se mnou, já vás zažaluju, zabavím vám třeba štacion ha v licitaci ho prodám. Zním zákony, protože jsem dvacet let ved' v Borovně vobecní ouřad ha vím, že dluhy se platit musej šudýž i v republice.«

Nebude-li mít toho pan ministr ještě dost a dopálí-li starého Skřivánka, tak mu řekne do očí, co mu ještě jakživ nikdo neřekl:

»Hdyž s tím nedovedete zacházet ha hdyž se vám to nevyplácí, tak to, hloupí chlapi, prodyjte, dokajd je čas. Dyjť se do toho běhna propadáte čím dál tím víc. Ja pa mi zaplatíte stotku, hdyž nemáte v kabze hani šesták. Dluh jí s člověkem z jedný mísy. Ten se muší splácet, jináč je zle. Nedbalyj hospodář přídě vo grunt ha vyhodí ho na smetiště. To se vám teky stane, esli se nezpamatujete.«

Potom už se jistě pan ministr zamyslí a řekne: »Jenom nám, milij pane Skřivánku, eště nějakyj časek sečkyjte. My sme íčko zrovna v tom nejhorším. Mušeli jsme zaplatit uhlí, teky sem tam na trati bula náká správka, toť víte, po vojně máme šecko šudýž na hadry. Člověk má starostí, haž neví, hde mu hlava stojí, hale na zimu huž začnem splácet houroky ha teky kapitál.«

Tak nějak to řekne pan ministr, umluví a uchlácholí výměnkáře, ten si dá říci, slíbí počkat tedy ještě do Martina, ale tentokrát už jistě naposled.

Běda však ministru, kdyby platit nechtěl. Tu má Skřivánek ve své paměti takové trumfy, že jimi přebije všecko.

»Ha vy kunti,« rozkřikne se, »nic dělát ha dobře se mít, chtít velký platy ha žádnou práci, to je mi čistý hospodářství! Hde dřív stál jeren člověk, tám se íčko válí tří ha eště nemůžou byjt s ničím hotovi. Hdyž míli zasadit na nášom štacionu rozbitou dláždičku, tak tám na to přijel pan inžinýr, pan traťmistr, pan přednosta, jeren dělník ha jeren zedník. Než tu puklou vytrhli ha jinou zasadili, trvalo to tři hodiny. Já se na tu práci díval ha eště íčko je mi špatně, dyž si na to zpomenu. To se pravda nemůže dráha vypláset ha muší z nás mačkat korunky. Hdo pa by po ní jezdil, hdyž huž je to pomálu dražší než v panským kočáře. Vy se vozíte pravda zadarmo, na výlety si po ní jezdíte, na houby ha jahody, pro mlíko ha pro máslo dyjť já se na to koukám, hale pořádný lidi běhají pěšky. Tak víte vy co? My tu dráhu nechceme. My jsme ji stavěli pro hužitek ha ne pro lenochy. Zijtra podám na vás žalobu.«

A kdyby pan ministr potom před Skřivánkem ruce sepjál a na kolena klekl, obrátí se k němu zády, odejde a provede svou. Už dlouho se na to dívá, jak dráhu okrádá kdekdo. On si poctivě zaplatí a ani sednout si nemůže. Jeho stojí cesta do Prahy i se slevou dvacet korunek, jindy by jich musil vyklopit dvaatřicet a tamhle ta ženská jezdí za šesták. Dvě bandy pětilitrové s mlékem má pod lavicí,

koš s vejci na zemi před sebou, tašku s máslem na policiče nad hlavou, roztahuje se tu jako kvočna na hnízdi – jakpak se může dráha vyplácet?

Tak od stanice k stanici roste v stařecké duši Skřivánkové zlost. Nohy ho bolí čím dál tím víc, lidí ve vagonu přibývá, tlačí se na výměnkáře, rýpají do něho košíky a ranci, takže umírá strachy, aby mu někdo neporazil nebo nepromáčkl jeho košíček s vajíčky. Musí jej opatrovat jako oko v hlavě a držet skoro ustavičně na ruce, až už mu pomalu dřevění.

»To je jízda, tfujsetsajraj,« plivá Skřivánek a už už začíná litovat, že se na tu cestu vydal. Maluje si, jak by teď seděl doma pod kvetoucí panenskou jabloní v sadu, pásl by stádo housátek, kouřil by si pěkně a povídal si s malým Toníčkem, vnoučkem, který má po dědovi nejen jméno, ale i podobu a všechny »talenty«.

Nic netrvá na světě věčně – ani jízda do Prahy ne, a co nás dlouho trápilo, končíva obyčejně dobře.

»Pane Skřivánku! Pane Skřivánku! Nazdar!« slyší výměnkář, sotva že slezl s vozu a udělal pár kroků po peronu smíchovského nádraží. Vzvednutá vlna lidská nesla ho takřka přímo do vroucího objetí pana rady, který se už dědouše nemohl dočkat a toužil se jím pochlubit v kruhu svých přátel u stolu ministerských radů ve známé plzeňské restauraci.

»Už se na vás všichni těší! Povídám jim ustavičně o Borovnu a o vás. I paničky se dnes sešly a moje stará si oblekla na vás ty krátké šaty s výstřihem, co jste řekl, že by se v nich mohla postavit do zelí a strašit zajíce. Myslím, že vám dá hubičku.«

»Nu, může, může, já jsem se ráno, než jsem jel, dal ještě vopulbírovat,« olízl se Skřivánek.

»Tak jen sedejme, sedě jme,« cpal pan rada Skřivánka do ministerského automobilu.

»Sakulejší! Antonobil!«

»Toť,« vypjal se pan rada, »to je lepší než váš kolísek, co?«

»Hdo ví! Je tuten antonobil váš?«

»Kdepak můj. Ten je státní.«

»Á to jo, to jo,« políboval si Skřivánek a hned se optal: »Až purete na pensí, nechají vám ho?«

»I kdepak,« smál se pan rada, »pak budu běhat po svých.«

»Tak je ten můj kolísek přece jenom lepší, bez urážky, protože je můj.«

»To ovšem, to ovšem,« svědčil pan rada, trochu se zamyslil a hned zaváděl

řeč jinam. Všiml si, že je opravdu stařec dnes čistě oholen, není pořezán a ostrá břitva že sebrala mu po tváři kdejaké strnisko vousů.

»Pravil jste, že jste se nechal oholit. Což už se neholíte sám? Snad nemáte v Borovně holiče?«

»Teky že máme!« hrdě přisvědčil výměnkář. »Náš domácí člověk vorevřil si tu živnost. Dyjť znáte krejčíře Kozinku, ne? Ten to zkusil napřed na mrtvyjch. Holíval je v rakvi před funusem. Potom začli k nám jezdit „výleťáci“ ha sháněli se po holiči. Kozinka se pustil s chutí i do nich; haž se tomu jaksepatří nahučil, tak íčko pulbíruje i nás, hdyž deme někam na parádu. Po domácku se voškřabu sám, neřád břitva sice bere fousy vob jeren, hale pro doma je to dost dobrý ha pár šestáčků vostane v kabze.«

Vtom vůz prudce zastavil a výběrčí potravní daně hrnul se k němu. Skřivánek ho pozdravil jako starého známého. Vzpomněl si, jak vezl do Prahy Trávníčkovi husu a jak přetáhl čakanem akcizáka, když mu sáhal po košíčku, div že mu ruku nepřerazil.

»Dnes se spolou nepopereme,« smál se výměnkář, »košíček jede zase se mnou, hale husička v něm nesedí. Hde pa teď husička vo Jáně! Haž něhdy k Václavu bude zralá. Hale ranní housátka máme, hezký hejno, vo to nic, pasu je v sadě –«

»Rychle, rychle! Co tam máte k zdanění?« přerušil hovorného dědouška výběrčí, a už odklopil víko a hrábl do řezanky.

»Pomálu! Jsou tám vajíčka,« lekl se Skřivánek, »vopatruju to jako voko v hlavě, hany se to nerozbito, ha vy se mi tám hrabete jako v křemelí.«

»Cože tam máte?«

»Povídám, že vajíčka.«

»Vystupte!«

»Dovolte,« vmísil se do toho pan ministerský rada a už vytahoval peněženku, »zapravíme daň ve voze. Proč bychom vystupovali? Kolik těch vajíček vezeme, pane Skřivánku?«

»Rovnou kopu ha samý čerstvý, v máji snesený. Nášle slepice se pasou na trávnících, mají žlutky jako voheň červený.«

»Poroučím vystupte!« zakohoutil se dozorce a zakýval k budce pro kolegu.

»Já jsem ministerský rada, znám předpisy –«

»Ať jste, kdo jste – do toho mi nic není – já jsem ve službě a zde se jedná o podvod.«

»I ty prachmilionskyj kluku –« rozčertil se výměnkář hned, jako by mu stříkl jedu do žil.

»Strážník!« rozkřikl se výběrči.

»Ano, hajť sem přide strážník,« souhlasil hned Skřivánek a rozhlízel se, kde spatří na klobouku třepat se černé peří kohoutí. Ale k vozu přiběhl pán v podivné, jakoby hasičské helmě na hlavě, žádný pas na břiše, žádnou šavli po boku, žádný revolver na šňůře, jenom krátký obušek držel v ruce a přísně si měřil strýce.

»Člověk se v tý Praze nevyzná, hustavičně se tu mění módy jako hu nás v masopustě. Pane rado, je tudleto policajt nebo není?«

»Ovšem že, pane Skřivánku. Po převratu máme uniformovanou stráž po anglickém vzoru. Ale musíme opravdu vystoupit, patrně nějaké nedorozumění,« koktal pan rada v hrozných rozpacích, neboť kolem už se lidé zastavovali a ptali se: »Copak se stalo?« – »Kohopak přejeli zas?« ba někteří už hlasitě nadávali na automobily a hrozili šoferovi.

»V tom se Praha nezměnila, vyjři sou tu dnes, jako byli před desíti lety,« ulevil si Skřivánek, dobýváje se z útrob auta a div že na ty zevlouny neudělal dlouhý nos.

Strážník, oba výběrči, Skřivánek i pan rada – všichni hrnuli se do kanceláře.

»Tak co v tom košíku máte?« započal ostře výslech sám pan inspektor.

»Kolikrát to mám povídat? Vajíčka vezu.«

Výběrči beze slova zajel oběma rukama do řezanky a vytáhl z košíku kus – uhlí, dobře tři kila těžký.

»I prachsajraj,« lekl se výměnkář a cítil, jak mu nohy leknutím počínají dřevěnět.

»Pane, my tu nejsme pro blázny. Náš čas je drahý. Jak se jmenujete?« vyskočil se židle pan inspektor, naježil vousy jako tygr a zrakem zrovna probodával Skřivánka.

»Zlodijská pakáz je íčko na sjetě, vokradou člověka za bílýho dne ha veřejně,« počal teď láteřit i výměnkář a přehrabávat se v řezance, až litala z košíku na všechny strany.

»Zajedeme na komisařství, věc se musí vysvětlit,« vmísil se teď do toho strážník a nebýt pana rady, nevím, jak by to tentokráte bylo s dědouškem skončilo, neboť se zlostí chvěl na celém těle a spílal »zkaženému světu« a »zlodijský dráze«. Panu radovi vlasy na hlavě hrůzou vstávaly, když se mu kmitlo

hlavou, jakých urážek se tu jeho host dopouští a jaké tresty mu za to hrozí. Proto se rychle sám legitimoval i svoji visitku s podrobnou adresou zde nechal a ujížděl se Skřivánkem rovnou do restaurace.

XX.

U vyhrazeného stolu jednoho z předních plzeňských hostinců pražských sedí veselá společnost. Stůl je plně obsazen, pouze v jeho čele stojí dvě přiklopené židle, a paní radová vypravuje paničkám i pánům – o starém Skřivánkovi z Borovna.

»Nejroztomilejší je, když se rozhněvá. Tu zapomene na všechny ohledy společenské, mluví od srdce, jak mu jazyk narostl a je radost poslouchat, jak zdravé názory má, jak britký úsudek a jak výstižně a přiléhavě jej dovede vyslovit.«

»To je už dnes vzácný zjev i na venkově,« ozval se rozvážně pan školní rada. »Mým odborným studiem je folklor, národopis vlastně v nejširším slova smyslu. Radu let už trávím prázdniny na českém venkově a mohu říci, že jeho svéráz valem upadá. Nářečí, kroje, zvyky staré a obyčeje, písně a pohádky – všechno mizí jako jarní sníh na slunci, plitká povrchnost šíří se z měst po našem bodrém venkově, stírá s něho všechny barvy a nahrazuje je šedou jednotvárností.«

»Jen až uslyšíte pana Skřivánka, dostaneme-li ho do ohně,« usmívá se panička, »to budete otevírat oči.«

Kolem ohromného okna míhali se lidé, jezdily vozy elektrické dráhy, proháněly se kočáry a automobily, až konečně jeden z nich zastavil před restaurací.

»Už jsou tady,« vykřikli skoro všichni a upřeli zvědavé oči na dveře.

»Tak tamhle, pane Skřivánku, tamhle k tomu stolu do rohu,« ukazoval pan rada starci cestu přes celou hostinskou místnost a výměnkář už svým zjevem budil pozornost u všech stolů. Sel vzpřímený, s hlavou vztyčenou, dlouhé vlasy, šedivé jako mléko, padaly mu až na krásně vyšívaný límec modré kazajky, cípy červeného šátku splývaly pod vzdorně vypjatou bradou po sněhobílé košili pod vestu, furiantsky zápnutou pouze dole na tři konfličky a nohy ve žlutých koženkách a vysokých botách vyšlapovaly pevně a pružně. Chlupatou vydrovku nesl v jedné ruce, pádnou čakanu ve druhé a tak mířil, kam mu prst pana rady ukazoval.

»Pane, ten se nějak mračí na nás,« lekaly se paničky.

»Hledí jaksi nevrle a přísně,« kritisoval hned pan školní rada.

»Krásný stařec a jak Zachovalý! Řekla jste, milostpaní, tuším, že čítá sedmdesát let?«

»A ještě pět k tomu, pane zdravotní rado!«

»Venkov! Zdravý venkovský vzduch!«

»Pěkně vítám do Prahy, pane Skřivánku,« popošla milému hostu vstříc paní radová.

»Dyž to Pámbů,« potřásl jí rukou výměnkář.

»Má úcta! Má úcta!« klaněli se mu páni.

»Má teky,« zavrčel Skřivánek a přejel zrakem jako pilníkem celou Společnost, až dámám naskočila husí kůže.

Stařec usedl těžce na prázdnou židli a na druhou vedle sebe hned si položil čepici a hůl.

»To bychom snad mohli pověsit tamhle na věšák,« chápe se obojího pan rada.

»Mohli, hale nepověsíme. Hospodu neznám, lidi v ní teky ne. Tak hůl s ruky nedám ha čepici e vočí nespustím. Člověk nihdyž není dost moudryj, i dyby bul sto let starýj. Eště by mi to tu mohli proměnit za nákou hučku jako ty vajíčka.«

Za Skřivánkem už se točil elegantní číšník ve fraku a bílé vestě. Usmívá se shovívavě a sahá úslužně po vydrovce a čakaně, aby ji sám donesl na rohatinku, jež stála v protější koutě u kamen.

»Človíčku, cák sme zač? Překází vám to, že mi na to šaháte?« měří si ho strýc a myslí si v duchu: »Ten chlapík má vobleč jako laštuvka. Po bříšku je bílyj, zadu černýj ha z kabátu má hudělaný nožíky jako křídla.«

»Prosím, já jsem číšník,« povýšeně představuje se svižný mladík, »židle je pouze pro toho, kdo jí a pije.«

»Dobře,« kývá hlavou Skřivánek, »tak habyste věděl, má čepice humí vobojí. Přineste jí pět buřtů ha litr piva. Mně můžete přinést třeba jenom takovyjhle náprstek, jako z něho cucají tuty paničky. Já to zaplatím třeba hned ha vy si íčko hleďte svýho ha mezi nás se neplete.«

Pan školní rada si zamnul nice, pan ministerský rada sháněl si pro sebe jinou židli, pan zdravotní rada však starostlivě sraštil čelo a řekl: »Pane Skřivánku, litr piva plzeňského najednou, nebude to na vás mnoho?«

»Cák sem takovyj skřček, haby do mně nevlíz hani jeren máz? Jen se nebudte, já tak hned nepřeteču.«

Zamračený číšník opravdu postavil před venkovského hosta pět čerstvých uzenáčů, až se na ně Skřivánkovo srdce smálo, a malý pikolík přihnal se s velikým korbelem piva, který až do té chvíle sloužil jenom jako ozdoba hluboké římsy nade dveřmi. Výměnkář přitáhl si ještě košíček s rohlíky a řekl spokojeně: »Ták! Ha íčko mě nechte, hajť tu zlost zajím ha spláknu, sic do mě nic nebure.«

Nic se tak neprotivilo Skřivánkovi jako každá polovičatost v myšlení, řeči i skutcích. Sám celý člověk, povaha jako ze žuly, nesl žádné bezpáteřné mluvení ani jednání. Říkával často: »Náše řeč musí byjt podle biblí „anoano“ „nene“. Jenom pohaní říkají „asi“ – „možná“ – „snad“ ha podobný marnostě. Hdyž svarba, tak svarba, ha dyž funus, tak funus. Hdyž se má člověk potěšit i hdyž má zaplakat, hajť to za to stojí. Co má byjt sladký, hajť je jako med, ha co kyselý, hajť je jako šťovík. Sloužím-li Pánu Bohu nebo d'áblu, muším mu sloužit v kostele i v hospodě pořádně. Rači nic, než chtít ha nemoct.«

Nálada člověka často opravdu leží v jeho žaludku. Jakmile strýc se nasýtil, napil se a zapálil si svoji bradku, hned se mu vrásky na čele rozběhly, jako by je vyžehlil, oči v hlavě se mu vesele rozehrály, celá tvář se rozjasnila a zkrásněla. Vlídny jeho hostitel zatím vyložil, co se Skřivánkovi cestou přihodilo. Všichni uznali oprávněnost jeho hněvu, shodli se v tom, že na některé stanici z nákladního vlaku, který vezl uhlí, přepašovali kus z vagonu do strýcova košíčku, aby podle váhy nic nepoznal.

Výměnkář sice ještě zabouřil: »Ha to potom jedou na pout, to sou potom poutníci, zlodijí to sou!«

» Všude koukol mezi pšenicí,« potěšil ho pan školní rada.

»Ba, ba,« přisvědčil Skřivánek, cítil však, jak se bouře vzdaluje, zlost v něm uléhá a sám navrhl: »Načněme z jinýho soudku! Pro pár vajíčků si hu nás nedáme nohu za krk. Haž k nám přijedete na zdravý povětří, tak vám to šecko vynahradím.« To povídal, obrácen k paní radové, které ta vajíčka přivezl ctí a darem, neboť znal Pražáky, že se k nim s prázdnýma rukama nesmí jít, mají-li si hosta jaksepatří vážit.

Pivo dobré jako křen strýčka rozpalovalo, v restaurační místnosti přibývalo tepla i kouře, takže Skřivánek jako doma svlekl si soukennou kazajku, položil si ji pod čepici vedle sebe na židli a seděl jen tak v dlouhých rukávech sněhobílé, krásně vyšíváné košile.

Všecky paničky si ho teď zálibně prohlížely, až choť pana zdravotního rady neodolala a optala se zvědavě:

»Čím to, že na všech národních krojích máte prádlo jako padlý sníh, naškrobené a nažehlené jako z cukru?«

»Dyť je přece naše ženský perou, tak musí byt bílý,« usmál se výměnkář.

»Řekněte samy, dámy,« obrátila se paní radová ke svým družkám, »docílíme my takové bělosti? Nikdy! Naše prádlo je zažloutlé a musíme to zmáhat šmolkou, aby se zdálo bílým.«

»Naše ženský perou s přísadou, v tom leží celý to tajemství,« ušpuloval se Skřivánek.

»Což my snad ne? – My přece také!«

»Pereme louhem a mýdlem.«

»Já dávám do vyvářky sodu.«

»U mne musí pradelna kupovat prášek „peresám“,« křičely radice jedna přes druhou.

»A co ještě?« dráždil je dědouš.

»Už nic! – Co jiného bychom ještě mohly s prádlem dělat? – povězte, co vy přidáváte do vody. – Prozradte nám to tajemství.«

»Prozradím a rád. Tak dobře poslouchyjte. Předně naše ženský perou samy ha včas. Hu nás se říkává: „V pondělí ha v houteryj perou hospodyně. Ve středu ha ve štvrtek podruhně. V pátek ha v sobotu – bez urážky – jenom svině.“ Za naše selky nepere žádná pradelna hani prášek, jako za vás. K myjdlu přidávají lidský sádlo ha do vody míchají svůj pot, jinak by nevypraly na sedláka. Drobet jim teky pomůže na bílidle sluníčko – tak jedno s druhým ha máme prádlo jako křídu.«

»Budete-li pak si ten návod pamatovat?« optal se nevinně pan zdravotní rada. Ale paničky to rychle zamlouvaly.

»Jakpak se v Praze dlouho zdržíte?«

»Přijdete se také podívat na výstavu?«

»A což do divadla?«

»Já bych vám obstarala zdarma lístek.«

»Viděl jste už někdy biograf?« dorážely jako vosy na dědouška, až mu šla hlava kolem.

Pamatoval si jen tu první otázku a na ni také především odpovídal.

»Dlouho se zdržít nemůžu. Muším pospíšet demů. Myslím, že mě tám burou brzy potřebuvat,« jaksí teskně řekl Skřivánek a znovu ho zamrzelo, že vůbec jezdil. Kdyby se nestyděl, nejraději by se na patě obrátil a jel rovnou domů.

Pan ministerský rada měl výměnkáře vyzkoumaného jako hodiny. Neušlo mu to jeho rozladění a rychle je chtěl zaplašit.

»Ale, ale, pane Skřivánku,« spustil bodře, »jednou za sto let si vylétíte z hnízdečka a už si myslíte, že se bez vás doma neobejdou.«

»Čeká tám na mě důležitá práce.«

»Ta počká.«

»I nepočká, možná, že burou pro mě delegovat.«

Paničky seděly jako na jehlách a hořely zrovna zvědavostí. »Prosím vás, copak tak důležitého by na vás mohlo čekat. Vždyť jste přece na výměnku,« zaútočila teď přímo na strýce sama choť pana ministerského rady. »Jen pusťte všechny starosti z hlavy a užijte Prahy. My vás tak brzy nepustíme, kdybychom vás tu měly na řetěz uvázat.«

»Však já bych se vydrkal,« usmíval se výměnkář, kterému zřejmě lichotilo, jak radovic o něho stojí, ačkoli jim veze prázdný košík.

»Budete jako náš tatínek. Všechny vás budeme provázet a uvidíte, že se vám mezi námi nezasteskne,« slibovaly dámy.

»Dyž ste tak hodný, tak vám muším povědět, proč pospíchám demů. Mám jít za kmotra.«

»Ale? Za kmotra? A komupak?« třepaly ručkama paničky.

»Náše mladá mi tůze nakazovala, habych se tu zbytečně nemeškál.«

»No, proto přece nemusíte pospíchat, to vám neuteče.«

Skřivánek vyvalil na dámy oči a řekl nesmírně vážně: »To byste přece míly vědět, taková věc že se nedá držít ha nečeká, dyť ste přece ženský, ne?«

»Což křtíte snad dítě hned, jak se narodí?«

»Toť! Hned ten den eště hanebo druhýj den časně ráno. Cák vy ne?«

Skřivánek už pil za čepici a čakanu druhýj korbílek a kuráž jeho ztatelně rostla.

»Kdo to jaktěživ slyšel, nést dítě do kostela hned, jak se narodí? To my čekáme se křtem třeba měsíc i déle, až je maminka úplně zdráva.«

»Pohaní já říkám – hotový pohani,« křižoval se výměnkář. »Divím se, že ty děti vám nehutečou. To huš je vodíte ke křtu za ručičku, ne?«

»Prosím vás, pantáto,« vmísila se do hovoru starší panička, která až dosud mlčela, »kolik dětí má ta vaše mladá, smím-li se ptát?«

»I smíte se ptát, vod čeho pak má člověk hubu, než aby se ptal. Máme doma pět dětí ha sístý je na cestě, jak sem řek.«

»To je hrůza, šest dětí!« svařtila čelo a skrčila nosík panička. Skřivánka to dožralo a urazilo.

»Cože? Hrůza? To je chčestí ha boží požehnání, habyste věděla. Ha íčko – smím-li se ptát – kolipa vy jich máte?«

»Jenom Rudiho.«

»Ha ja pa dlouho ste vdaná?«

»Patnáct let.«

»I prach element! To si dyjte pozor na muže! Jistě vás šidí!« Celý stůl se dal do smíchu, pouze jeden z pánů radů zrudl jako krocán. Ale Skřivánek, jak byl v ráži, sypal dál svoje dobře míněné rady: »Hleďte mít, dokajd' je čas, eště aspoň dvě děti.«

»Pán Bůh rač chránit,« lekla se paní radová.

»Pomatuujte si,« nedal si přetrhout řeč výměnkář, »dyž má kvočna jenom jedno kůře, nebo hus jenom jedno house, tak je nevyvede, ha dyž – za nic takový mládě nestojí. Děti musí rost v houfu.«

Starého Skřivánka byli by Pražáci poslouchali třeba až do rána. Už se k němu otáčeli i od jiných stolů a sám pan vrchní se s ním smířil a usmál se lahodně, když naň zavolal: »Tak mi to, človíčku zlaty, šecko dobře spočítejte, co sme tuhle má čepice, čakana ha já spolou projidli ha propili.« To se ještě Skřivánek usmíval, sahaje po kabátu a hmataje napřed do jedné, pak do druhé kapsy v jeho podšívce, pak už prudčeji převrátil obě vrchní kapsy, až zbledl, že by se té chvíle nebyl na něm ani nožem krve dořezal.

»Stalo se vám něco? Co se vám stalo? Je vám snad nevolno?« vyskakovali páni radové a pan zdravotní rada popadl starce za ruku a sahal mu na tepnu. Ale to už první leknutí přešlo a nová vlna – tentokrát hněvu a zlosti – valila se jeho tělem. Zrudl teď ve tváři, až i bělmo v očích podlilo se mu krví.

»Promluvte, pane Skřivánku, co se vám stalo?« zatřásl jím pan rada. Výměnkář se po nich rozhlédl cize, až nenávisťně, a zrovna zasyčel: »Ani minutu tu díl nebudu. Dyť ty všiváci na dráze mi nehukrádli jenom z koše vajíčka, hale vzeli mi i modlicí knížky s penězi.«

»Když se nic horšího nestalo, to my vám půjčime, mnoho-li budete chtít.«

»Oznámíme to policii.«

»Možná, že toho zloděje dopadnou. Praha se hemží tajnými policisty.«

Ale Skřivánek neslyšel. Seděl už zase na židli jako přišroubovaný, rozmotával kožené řemínky na měchuřince, kterou nosil v kapse u kalhot jako

příruční pokládku a přepočítával svou hotovost. Velice se potěšil, když tam našel i zpáteční lístek s pětidenní platností, zmačkanou padesátku a něco drobných. Položil bankovku na stůl, oblekl si kazajku, nasadil si vydrovku do dolíčku, čakanu s košíčkem vzal do jedné ruky a druhou už podával panu ministerskému radovi: »Vostávijte tu s Pánem Bohem. Jenom sem si tý dnešní Prahy líz, jenom sem si k ní čich ha huž jí mám haž pod uši. To my sme v Borovně eště svatý lidi ha nic neburu na ně svatýmu Petru žalovat.«

»Ale, pane Skřivánku, snad byste nám to neudělal?«

»Snad byste pro takovou maličkost –«

»Maličkost? Já tam mil pět set! Kozel je vem, hale modlicí knížky byly po nebožtíkovi mým tátovi, tich je mi líto. Mil sem tám zapsanyj celýj náš rodokmen –« a Šedivé, stařecké oči se zamžily. Všichni pochopili, že starce nic už v Praze neudrží

XXI.

Pan ministerský rada vyprovodil svého hosta až na nádraží a nehnul se od něho, dokud ho neusadil ve vlaku, který vyjížděl z Prahy večer po desáté hodině. Skřivánek sice s ním mluvil, nutil se do řeči, smál se, co mu řeknou doma, až se pochlubí, že si zajel do Prahy jenom na pivo, ale všechno to bylo takové neslané, nemastné, že oba byli rádi, když se konečně vlak hnul. Výměnkář stulil se do kouta k oknu a cítil, jak v něm všechno hořkne. Neviděl v Praze ničehož nic, nebyl ani na pouti, ani na výstavě, nemluvil s ministrem železnic, nic si nevyřídil, nač se tak těšil, ba ani dětem za krejcar cukroví nevezde, a přece jako otráven, pln bolesti a nespokojenosti jede domů. Kam se to řítíme, když už člověk ani za bílého dne na veřejné dráze není jist svým majetkem? Jaký to bude život, když před každým člověkem bude nutno míti se na pozoru, není-li to zakuklený zloděj nebo prohnáný podvodník? Tak si rozvažoval v duchu, vzpomínal si na starou českou poctivost a jako když to na něho hodí, počalo se mu náhle stýskat na světě a pocítil silnou touhu, kdyby už mohl odejít, rozloučit se se životem a umřít. »Já huž se do toho dnešního živobytí nešikuju. Každýj mě šidí ha vokrádá, dráha nejvíc, nihde žádná pomoc, vodnikud žádný zastání, kam se vohlídnu, šudýž samyj podvod ha šizuňk.« Do černé noci hleděl, černé myšlenky rodily se mu v hlavě, až konečně počaly se mu klížiti oči, sepjál ruce na čekaně, opřel o ni hlavu a usnul. –

»Mně se zdá, že tu máte přestupovat,« slyšel Skřivánek nad sebou a něčí ruka třásla mu ramenem. Procítl. Ranní šero už se dralo špinavými okny do vagonu, jel sám a sám v celém oddělení a průvodčí vlaku stál u něho.

»Ste hodnyj, že ste mně nepřevez,« pochválil ho výměnkář a jako by mu půda pod nohama páčila, pospíchal z vlaku ven. Tam na druhých kolejích už stál vláček jako dětská hračka. Malá lokomotiva dýmala v jeho čele a za ní řadily se asi dva osobní a tři nákladní vagony. To se chystala na cestu do Borovna lokálka. Pražský vlak odsupěl a na peronu po chvílce stál Skřivánek s košíčkem sám a sám a bystře pozoroval probouzející se život kolem. Nádražní hodiny visící pod střechem peronu ukazovaly skoro pět hodin, lokálka už dávno měla být na cestě k Borovnu, zatím však celá její vlaková garnitura stála prázdná – ba ani na stroji nikdo nestál a nad ním hlučně unikala ventilem ostrá pára do ranního vzduchu.

»Hde pa ty chlapi hasi vězí?« napadlo strýce a jak se rozhlédl kolem, zaslechl z nádražní restaurace hlučný hovor, ba skoro hádku. Popošel k zaskleným dveřím a spatřil tam známé tváře; vlakvedoucí, strojmistr, topič, dva průvodčí seděli tam za stolem a popíjeli – rum.

»Tak pojedem, pojedem,« nutil je ke spěchu úředník, který si sem také zaskočil na sklenku a rád už by byl měl lokálku s krku.

»Dost času, pane asistent,« obrátil se k němu pan vlakvedoucí, »nás nikdo nekontroluje, pojedeme, až budeme chtít.«

»Tak mi ukažte knížku, podepíši vám ji a pak si tu sedte třeba do poledne.« Strojmistr vytáhl z kapsy špinavý, ohmataný »štundík«, úředník mu tam potvrdil hodinu odjezdu a spěchal do své kanceláře. Po celé lokálce totiž nebyl ani jediný strážní domek, netloukly tam žádné zvonkové signály, na přejezdech stály jen tabulky s nápisy »pozor na vlak« a jediný drát telefonu provázal vlak po celé trati a staral se o správnost a bezpečnost provozu.

»Esli pa se přece jednou hnete, lenoši?« prudce otevřel dveře do restaurace Skřivánek.

Celý vlakový personál znal dobře starého výměnkáře a míval s ním časté potyčky.

»Za tuto vás platíme? To je ta vaše vosmihodinová práce?« křičel strýc necítě se zlostí, neboť v té chvíli srazilo se v něm všechno hoře, nezdar a zklamání pražského výletu, vařilo to v něm klokotem a dralo se na povrch.

»Vy jeden plesnivý dědku, co vy nám budete rozkazovat? My zde konáme důležitou schůzi poradní!« obořil se na starocha vlakvedoucí, chlap velký jako hora, hrubý a drsný jako rašple.

»Mám zaplaceno, tak chci, habyste jeli,« rozkřikl se znovu výměnkář.

»Jakým právem –« spustil průvodčí, ale nedokončil. Skřivánek uhodl, co chce říci a hned mu na tu nedokončenou otázku odpověděl:

»Poroučím vám právem akcionáře. Vodjakživa hdo platí, teky poroučí.«

Ted' však vypukl oheň na střeše. »My vám ukážeme vaše právo! – To bychom měli poručníků nad sebou, kdyby každý hadrář směl se nám plect do jízdniho řádu. – Protože jste nás urazil, vylučuji vás z dopravy. – Podáme na vás stížnost. – Zažalujeme vás pro urážku na cti. – My vám ukážeme!«

Sevřené pěsti míhaly se Skřivánkovi kolem hlavy, alkoholem páchnoucí dech ho ovíval, zuřivé, dravčí oči upíraly se na něho se všech stran.

Stařec si vzpomněl sice na dobré selské přísloví: »Vopilýmu se vyhni, i hdyž jedeš s fúrou sena«, přece však se mu zdálo hanbou ustoupit takovým povalečům.

»Nununu! Jen pomálu! Dyjt' vy mě nesníte! Pro pravdu se lidi dycky nejdív ztekají,« klidně, nebojácně odpovídal výměnkář a stál ve dveřích pevně jako pařez.

»Pojedeme,« rozkázal náhle vlakvedoucí.

»To chci slyšet,« poliboval si Skřivánek, otočil se a pospíchal k vláčku.

»Pojedeme, ale bez vás. Vy si běžte pěšky, když jste takový mudrc,« strhl kmeta už se stupátka průvodčí. Vlak se rázem hnul, vyjel z nádraží ven do širokého pole a Skřivánek nevěře svému zraku, dlouhou chvíli hleděl za ním.

Chochol černého dýmu prozrazoval, kudy vlak ujíždí, až i ten zmizel a stařec se vzpamatoval.

»To já takhle nenechám, to si muším stěžovat ha hned,« byla první myšlenka, která mu střelila hlavou a vedla ho ke dveřím s nápisem »úřadovna«. Vzal za kliku, ale dveře nepovolily, zalomcoval jimi, zabušil na ně, ale všechno marně.

»Copak tu, stařečku, tak povykujete?« vyvalil se konečně odněkud přítloustlý portýr.

»Stěžovat si chci.«

»To musíte přijít až po osmé hodině. Úřední hodiny jsou od osmi do dvanácti.«

V té chvíli se v Skřivánkovi cosi zřítilo a zlomilo. Všechna zlost ho rázem opustila, zasmál se vesele, obrátil se na patě jako mladík a řekl si pro sebe, ale hlasitě: »Ha vy byste mi za to stáli, habych se k vůli vám meškál ha zlobil. Bul sem živ bez dráhy takový leta, budu eště. Vošidili ste mě vo mý poctivý peníze ha to vám hani chčestí, hani požehnání nepřinese. Haž tu celou dráhu propijete ha prolajdáte, potom zmoudříte. Hale to huž bure pozdě! To huž ji bure mít kouponou za pár grošů nákyj cizák, ha ten vás bude honit, haž budete jazyky plazit, ha bude vám to patřit. Dyž nedovedete sami sobě poroučet, tak mušíte poslouchat cizího.«

Tak si rozjímal, i když kráčel po okresní silnici k Borovnu a očka mu radostí jen hrála. Kolem něho probouzel se krásný májový den. Boží slunce vyhouplo se z bílých obláček jako z peřin a teple hrálo starcovi do zad, až si musil kazajku rozepnout. Nad rybníky trhaly se a mizely ranní páry, ohromné porosty smrkové černaly se po úbočích hor jako na střechách, svěží zeleň bříz,

buků a klenů měkce jako mech prosvítala mezi nimi. Zita se právě metala. Modravé, brunátné klásky vyťahovaly se z úzkých pochev listů, klátily a vlnily se na dutých, kolénkatých stéblech jako zelená voda na rozbouřeném jezeře. Čiperný větřík

šuměl v kvetoucích korunách jabloní, jimiž silnice byla lemována po obou stranách, ptáci si v nich sháněli snídani, prozpěvovali si při tom. Skřivánek je chválil a povzbuzoval: »Tak, tak, ptáčkové zlatý, vy ste jako řeben ve vlasech; jenom ty koruny dobře proberte ha pročesijte, haby žádná housenka, hani muška, hani červík, hani brouček, hani žádnjy jinjy škodlivjy hmyz tám nevostál. Vod vás by se moh člověk lečemus přihučit. Kam pa byste došli, dybyste chtíli začít, haž padne vůsmá!« Sýkorky, pěnkavy i strnadi jako by strýci rozuměli. Vesele si povídali, skřivani vznášeli se do výše nad lány polí a luk a vlaštovky jako šípy kmitaly se vzduchem. Potůček radostně bublal jako malé dítě na prsou matčiných, jeho břehy žloutly se blatouchem a pryskyřníkem, růžové vstavače a bělavá řeřišnice tvořily celé koberce na smaragdové půdě trávníků a luk. Drobné kapky rosy jako nejčistší, průhledné démanty třásly se na stéblech, květech i listech, chvěly se radostí a jiskřily na slunci, až Skřivánkovi oči přecházely. Celý širý kraj vydychoval libé vůně, hýřil barvami a krásou, sálal zrovna teplem a silou, kypěl plodností, úrodou a radostí...

»Jsem to hale starjy vosel, jinýho mena si vopravdu nezasloužím,« zastavil se před Borovnem výměnkář a rozhlédl se kolem. »Tudletu boží krásu vopustím ha jedu se dívat na takovou marnost a hubohost, co si lidi vymyslili. Dobře se tě, Antone, stalo, že tě tám vokrádlí. Míli tě jich vysadit eště pětadvacet habys míl pokoj, sedil doma ha děkoval Pánu Bohu, že tudleto zázračný divadlo můžeš vidět každyj den, jak jenom nos ze dveří vystrčíš.«

Skřivánek teprve teď pocítil, že ve svém sedmdesátém pátém roce konečně zmoudřel. V té svaté jitřní chvíli rozbřesklo se mu v hlavě, pochopil, že se vyrovnal se životem a že už nikdy Borovno neopustí. Jak si to ujasnil, usmál se spokojeně a jako mladík znova vykročil k Borovnu.

XXII.

»Stafra, stryjčku, vy huž ste tu? To ste si náak pospíšil,« vítala ho první travnička, kterou Skřivánek potkal. Šla se srpem a košem na travu a mohla na výměnkáři překvapením oči nechat.

»Řekni haspoň ‚Pánbů požehnyj‘, habys mě nehuřkla. Díváš se na mě, jako bys mě jakživa neviděla,« vadil se Skřivánek, když travnička se před ním zastavila a hleděla naň upřeně.

»Já si myslím, jaká je to teď na světě vymyšlenost. Včera k večeru vám delegafujou, jak se jim ta divčička narodila ha vy ste tu haž z Prahy zrovna včas za kmotra.«

»Tak to vidíš, jaký zázraky se íčko dýjou,« usmál se Skřivánek blaženě a ani mrknutím oka neprozradil, jak velkou novinu se právě dozvěděl.

»Před chvílkou sem přece potkala vášeho mladýho, bul vám hu vlaku naproti ha vracel se celyj nechčasnyj, že ste nepřijel. Prosím vás, stryjčku, kera pa ste se sem dostál?«

»Přiletil sem, dívče, cák nevíš, že sem Křivánek ha že íčko lítají i lidi v povětří?« vážně odpovídal výměnkář, ale už žádnýho stání neměl a pospíchal rovnou k domovu.

»Stryče, vy ste štverák, vy si ve všem víte rady,« volala za ním travnička. Ale pak se také pustila cestou do polí, aby si na mezi užala košík trávy pro kravku k polednímu dojení.

Dědoušek upaloval k domovu okolo humen. Věděl, že si musí pospíšit, neboť jak se zazvoní po prvé na mši svatou, že ponese dítě ke křtu a že by ho jistě zastupoval kostelník, kdyby včas nedoběhl.

»Co Bůh činí, dobře činí,« rozjímal si ještě, když už běžel dvorem rovnou ke svému výměnku. »Nevokráct mě ten zloděj, jistě bych bul zmeškál.«

»Děreček je tu, děreček,« vykřikl vtom klouček asi desetiletý a rozletěl se proti němu. Všecko ve statku jakoby rázem ožilo. Z konírny vystrčil hlavu čeledín, děvečka vykoukla z kravína, sedlák vyběhl až na zásep a vskutku děti se psem vedli výměnkáře s jáсотem do světnice.

»Táto, prosím vás, kera pa?«

»Na to je dost času; de pa máte tu dívčičku, vokažte mi ji, tuze se na ni těším.«

Mladí měli pět kluků, přáli si dceru a nejvíce snad dědoušek se těšil a tajně se modlil, aby mu dal Pán Bůh pro radost vnučku, neboť o chlapcích říkával, že jsou jenom pro zlost. I teď hnali se mu po košíku zvědaví, co jim asi dědoušek přinesl. Dal jim jej ochotně, řka: »Šecko co tám najdete, je vaše, žádnýmu sem nic nepřivez než vám, protože šecky krámy byly zavřeny.« Kluci hned na záspi prohledali řezanku, když v ní nic nenašli, vysypali ji z košíku na kámen a znovu prohlíželi. Hádali, co jim dědoušek vezl, že to musilo být živé a z košíku to asi uteklo neb uletělo.

Ve světnici šel výměnkář rovnou k loži. Pohladil selku po tváři a řekl jí neobyčejně měkce: »Hudělala si mi velkou radost, budeme ty dívčičce říkat po tobě Markýtko.«

Na stole už byla připravena celá křestní paráda. Ležela tam červená čepička, pěknými kvítky vyšívaná, ohnivý povijan, strakatá poduštička i sněhobílá košilka a velký hedvábný šátek, na kterém zrovna hořely zlaté a stříbrné květy. Babička právě vytáhla z koupele malé, růžové děťátko, osušovala je teplými plénkami a výměnkář s ní oka nespustil. Když je konečně položila na měkkou peřinku, sklonil se k dítěti s nevýslovnou láskou, usmál se na ně šťastným, blaženým úsměvem, utřel si pozorně ústa, políbil je na buclaté tvářičky, zašimral je něžně na měkké nožičce a zajíkaje se radostí i šťastným pláčem pokřižoval ji a řekl: »I ty, ty, ty! Dyt ty si dívčička pěkná jako cibulička! Škoda, že se tě nebožka bába nedočkala. Ty musíš byjt celá po ní ha já sám dám na tebe pozor, habys nám nehumřila.«

A Skřivánek nelhal. Jakmile ji přinesli od svatého křtu, stal se jejím andělem strážným a pečlivou chůvou. Sám ji choval, kolíbal, převinoval a jak jen zavrněla, už ji nosil za matkou, aby jí dala piti.

»Rok, celý rok ji musíš sama živit,« nakazoval selce, »haby nám z ní vyrostla pořádná divče. Mě nebožka máma vodstavila haž po štrnáctým měsíci ha koukyj, jaky sem zdravýj! Jakživ sem nezastunal ha eště íčko to cítím.« i

Všeho moc škodí! Malá Markýtko asi po čtrnácti dnech počala pojednou vraštit tvářičky, plakat a plakat, až nebyla k utišení. Dědeček vyčerpal všecko své umění vychovatelské, na kterém si velice zakládal a o němž svědčilo pět zdravých kluků jako buků. Převinoval Markýtku, choval ji i kolébal, houpal i hejčel, zpíval jí i hvízdal, vadil se s ní i jí domlouval: »Ty holt si ženská, tuze

fajnová, šichní kluci mi nedali dohromady túlik práci, co ty sama. Měj přece rozum ha spi drobet.«

Znovu ji položil do měkkých peřinek, nohou uvedl kolébku do pohybu a stařeckým, nakřáplým hlasem spustil:

{ Kolíbala bába děrka na vysokém parezu.

Nebudeš-li, děrku, spáti, já tě hodně nařežu. }

Když to nepomohlo, vytáhl ji z peřinek a hrál si s ní. Koval jí nožičku, míchal na malé dlani kasičku, ukazoval jí hodiny, cinkal klíčem.

Leč všecko marné. Dítě plakalo, někdy křičelo až zmodralo, dědeček sice prorokoval, že z ní bude náramná zpěvačka, ale v duši počal se chvětí úzkostí a strachem.

»Huž sem vod toho škvnrňte celý polámanyj ha stunavyj. Jist mi nechutná, starostí celou noc nespím. Víš co? Zabal jí do šalupu ha běž jí vokázat panu dochtoru, co na to řekne,« rozkázal asi třetího dne dědeček.

»Dyž myslíte,« souhlasila hned selka, vidouc, že výměnkář vytahuje koženou měchuřinku z kapsy.

»Bude to stát možná pětku, hale vem to nešť, haspoň budem vědět, na čom sme.«

Jako na trní pak přešlapoval a ustavičně oknem vyhlížel, vrací-li se už mladá s dítětem od doktora. Jak ji spatřil, běžel jí až do vrat naproti a hned dychtivě volal: »Tak ja pa? Cák jí říkal?«

»Počkyjte přece haž v senci,« krotila ho selka a tam se rozpovídala, červenajíc se ještě teď: »Pan dochtor prohlížel si víc mě než celou Markýtku. Říkal, že bych huživila dvě divčičky ha že to nyjde, dávat jí pít, hdy si zmyslí. Smí dostávat jenom každý dvě hodiny ve dne ha v noci nic.«

»I prachsajrajt! To se podívejme! Jenom esli s tím bure spokojená?« lekal se děd a nelekal se marně. Malá vnučka 8 tím novým pořádkem opravdu spokojena nebyla. Zavrněla – a nikdo nic. Zaplakala hlasitěji – zase nic. Jenom dědoušek se k ní sklonil a těšil ji: »No mlč, malá, mlč ha neplač. Hodinka huteče pojednou ha potom zavoláme mámu.« Ale to si dal! Dítě se rozplakalo na celé kolo, křičelo, zčervenalo, výměnkář dostal strach a běží pro mladou: »Poř čerstva dát Markýtce pít.«

Selka mrkla na věž a řekla klidně: »Eště není čas.«

»Ale křičí.«

»Hajšji křičí, haspoň bure hezkyjší,« a krmila dál kuřata a housata.

Skřivánek se strašlivě rozhněval. »Hale si ty krkavčí matka! Houseti dá, kuře nakrmí, řibě napojí, k telátku i prasátku běží jak se vozve, ha dítě, vlastní dítě nechá trpět hlad. Já se na to nemůžu dívat, tu si je vem ha víc mi je nenos!« Zalezl do výměnku, aby Markýtku neslyšel plakat a celý týden nevylezl, čekaje, že to zle skončí.

Po týdnů však přinesla mu mladá na výměnek nejen oběd, ale k němu i Markýtku buclatou, veselou, třepetající se jako rybička.

»Huž si zvykla ha jde jí to k duhu, podívejte se,« smála se šťastná matka a jak se dědoušek podíval na Markýtku, už také po ní ruce vztáhl a neodtáhl je, dokud v nich zbývala poslední špetka síly.

XXIII.

Těch sil pak počínalo našemu Skřivánkovi zvolna, zato však jistě ubývat. Nejdříve to pocítily jeho nohy. Ztrácely pružnost, často se zakoply i o malý kamínek, k večeru tuze bolívaly a chtěly do postele. Výměnkář se svým nohám nedivil. »Dyjt ste se něco naběhaly po tom nášom hrbatým kraji,« říkal jim uznale a hověl jim jak mohl.

Jenom malá Markýtko to nechtěla uznat. Učila se právě běhat, každé chvíle se svalila, natloukla si čelíčko, rozbila kolínko, dědeček nemohl se jí dohlídat, až se rozhněval a řekl:

»Počkyj ty veverka, já na tebe vyzráju!« Sel pod kůlnu, Markýtku posadil do kupy slaměných drchanek a do večera jí stloukl zbrusu nové »běhadlo«. Nožičky mělo na kolečkách a nahoře pěkný, kulatý otvor, do kterého když postavil milou svou vnučku, zrovna jej vyplnia buclatým tělíčkem. Aby nemohla propadnout, tomu bránily její ručky a raménka a Skřivánek seděl teď bez starosti, když v běhadle rejčila po světnici, po dvoře a nejraději v sadě po hebkém trávníku. Ani oka s ní ovšem nespouštěl a stále si s ní moudře a rozumně o různých věcech povídal.

»Ten náš staryj táta huž celý zdětinští, jenom ho poslouchyj,« pošeptala selka Matoušovi, když smetali fůru ječmene a chtěli obrátit, aby jeli pro druhou. Sedlák vypadlým sukem v prkně peření zadíval se na otce. Seděl za stodolou na trávníčku a zády se opíral o mohutný kmen staré, plané hrušky, které pro její drobné plody říkali »bobeček«. Kouřil si pěkně z meršánky a povídal vnučce: »Jójo, mý zlatíčko milý, já bych teky huž potřeboval nákyj takový běhadlo, jako sem tě hudělál. Ty mý starý běhadla huž za víc nestojí, než je huseknout ha přiložit pod plotnu. Sou tuhý jako houže, v kolenach se nechtějí vohyjbat, v kotníkách teky ne, snad se mi dal do nich i nákyj červovrt nebo dřevohryz, prolože mi dycky před deštěm v nich vrtá, haž palce necítím.« Malá Markýtko přestala se svým běhadlem rejdít, zastavila se pod hruškou, opřela se ručičkama o prkénko, poslouchala, jako by jí dědoušek vyprávěl pohádku, sem tam opakovala jako papoušek některé pochycené slůvko a tak se do nakráplého hlasu stařeckého mísil stříbrný švehol dětský.

»Povídají si spolu,« odtrhl sedlák oko od skuliny a velké Markýtce se zdálo, že má muž obě oči jaksi zakalené...

Mlčel hodnou chvíli, seděl už na prázdném voze se ženou, vyjeli ze vsi a stále si jen na piano bičem pošvihával, až konečně řekl: »Táta řák schází, mušíme mu přilepšit, aby se sebral.«

»Dyž vono mu nic nechutná,« jako na obranu a prudce si postěžovala selka. »Snad si nemyslíš, že bych ho, chudáka starýho, mohla v něčem vošidit? Rači bych sama nejidla, vod huby si hutrhla ha jemu dala. Vajíčko huvařím ha nesu mu, po každý dyž vrtím, volám ho na pomazanku, tuhle sem mu na jeho svátek hupekla holoubátko, vybrala sem tlustý haž do něho prsty zalízaly, křehký, že se na pekáčku zrovna rozsyjvalo. Huštíp si z něho kousek ha druhý šecker vobral Markýtce. Dyž se ho zeptám, nač by mil chuť, jako by ho pich, hned mě vokříkne: „Chci smrkový šišky, zadělat je mušíš ptačím mlíkem ha pect je na komářím sádle, jinýho mi nic nechutná, tak hled' haby to v polodne stálo na stole,“ ha de ze dveří.«

»Na mě teky se někdy utrhne, dyž se na něco voptám,« přisvědčil hned Matouš. »Říkává se: staroba – churoba ha táta se jí nechce poddát, myslí, že nad ní vyhraje ha dyž nevyhrává, tak je mrzutyj. Mušíme s nim byjt trpělivý.« Dojeli na pole, kde čeládka i s dětmi sbírala a vázala ječmen, zajeli k hromadám a počali nakládat novou fůru.

Starý Skřivánek však povídal si dál s Markýtkou, jako by nebyly žně a jako by se nesvážel ječmen. Ještě loni jako generál chodil po strniskách a všecky komandoval. Když úroda se nevešla do stodoly, sám složil na poli stoh slámy tak pěkně kulatý, jako by jej vysoustruhoval. Letos však pospíchal, aby malou vnučku všecko naučil, co moudré dítě u nás má vědět a umět, aby se nemusil za ni o posvícení, až přijdou strýčkové a tety, stydět. Ještě dřív, než jí našel v růžové čelisti první zoubek, věděla už Markýtka, kde ve světnici visí »Pámbůček« a posílala mu »ápedlu«, [Hubičku] ukazovala prstíčkem, jak dělají hodiny, natahovala ručičky vzhůru, aby všichni viděli jak je velká, brala dědouška okolo krku, vyskakovala mu na klíně a křičela jako husička: »Děde! Áda, áda!«, [Ráda, ráda!] uměla říci »táta«, »máma« a když jí narostly přední zoubky, pěkné, bílé jako perličky, činila ve všem úžasné pokroky. Skřivánek ji učil mluvit, modlit se i zpívat, vystrouhal jí z lipové štěpiny pěknou panenku, ale také si připravil pružnou březovou metličku, které se Markýtka bála jako ohně.

Měla dědouška vyzkoumaného. Když řekl »budeš bita!« – to teprve chytalo

a mohla se ještě máchat ve vodě, což se jí ze všeho nejvíce líbilo. »Budeš bita jako žito,« zvýšil Skřivánek hlas a zesílil hrozbu. To už sice hořelo, ale na hašení měla času dost.

»Markýtko, cák si kachna, že nesmíš vidět vodu, habys hned do ní nevlízla? Koukej, jak máš huž zase mokryj kandouš ha to tě dala máma ráno čistyj! Myslíš, že tě může furt převlíkat jako princeznu na komedýji? íčko budeš bita jako syrový žito.« Ted' ovšem byl nejvyšší čas vyjeti se stříkačkou.

»Ne! Ne! Děde, ne!« rozběhla se k němu hned Markýtko, ovíjela mu ručky kolem žilnatého krku a volala: »Áda! Áda!«

»I ty šmajchlíčko jedna, ty,« usmál se na ni dědoušek, přivinul si ji k svému dobrému srdci, slzy mu zaplavily oči a šeptal si pohnutě: »Ty si muj červánek zlatyj nad slunce západem. Já bych tě celou zkazil, špatně bych tě vychováł. Dobře, že humřu, než ty vyrosteš.«

Tak mu rychle utíkal čas a přiblížil se podzim.

Po polích poletovalo »babí líto«, sychravá mlha někdy až k samému poledni ležela na polích i lesích, než se sluníčku podařilo roztrhat ji na kusy a v bělavých mráčkách rozplástit oblohou. Kopáči po polích zapalovali hromady bramborové nati, jako s obětních oltářů vystupoval k nebi šedivý dým, sadaři klátili v aleji poslední ořechy a dotrhávali zimní jablka. Borovnem šířila se vůně vlhké, syrové země a k večeru dunělo to v každém dvoře jako malé zemětřesení. To po dřevěných truhlících valily se sklepním okénkem proudy bramborů z pytlů rovnou do »lochů«.

Markýtko stala se dědečkovi nevěrnou, držela se bratrů, páčila s nimi ohníčky, pochutnávala si na pečených bramborech a když se k večeru přibatolila, páchla čoudem, tváře i ručky měla učerněné jako malá kominice a usínala výměnkáři na klíně.

Skřivánka to nemrzelo. Po nohách počaly mu slábnout i ruce, páteř jako by se mu nalomila, tvář se scvrkla a zpopelavěla, neměl ani tolik síly, aby Markýtku pevně a dlouho udržel. I když šel jenom do kostela, musil se opírat o čakanu, doma chytal se zdí a nábytku, takže si řekl jasně a určitěji: »Huž to na mně leze. Stuj jak stuj, jednou najdeš konec svůj, ha já ho íčko našel. Muším na něm pomýjšlet.«

V tu dobu už se poměry v mladé naší republice valem lepšily. Bezpečnost provozu vracela se na dráhy i pošty, jízdní řád se dodržoval, válečná i »poválečná horoucnost« pomalu se vykuřovala ze všech hlav a kdekdo počínal chápat, že bez

práce nebudeme jisti nikdy koláče. Ale Skřivánkovic dědeček pojednou ztratil všechn zájem i pro veřejné záležitosti.

Nádraží v Borovně se opravovalo, zvenčí dostalo celý nový kabát, tak nějak zeleně nažloutlý, že z dálky vypadalo jako papoušek, všechna okna i dveře se natíraly na dubovo, čekárna i úřední místnosti se malovaly, v kamnech se topilo, v lampách se svítilo, okna se zasklila, nesmělo se ani plivat na zem, ani kouřit, ani odhazovat sirky a nedopalky cigaret kam si kdo zmyslil, ba i čmárat po zdích sprosté nápisy a malovat hnusné obrázky bylo už zakázáno a Skřivánek jako by o tom ani nevěděl. Měl v hlavě jiné starosti.

Zašel si jednou z kostela rovnou k mladému truhláři Voštípovi, o kterém šla celým Borovnem pověst, že svým uměním strčí do kapsy všechny truhláře v okrese.

»Tak se muším na vlastní voči přesvědčit, sveděš-li vopravdu takuvou práci, jak vo tobě povídají,« spustil hned na prahu dílny, kde to páchlo fermeží, klihem, kytem a také ovšem dřevem.

»Tak jen pote, stryjčku, ha sednite si někam, haspoň buru mít spomocníka,« usmál se mistr nepřestávaje hoblovati široké modřínové prkno.

Výměnkář rozhlédl se kolem, spatřil bytelnou, hotovou skříň, viděl i rozdělanou, nenatřenou dosud práci, mohl nechat oči na různých pilách i pilčičkách, všiml si všelijakých dlátek, nožů i pořizů, železek, hoblíků, nebozísků, kleští a kladívek, jež visely v pěkném pořádku po zdech, až se musil tomu nahlas podivit:

»Kakrahnáte, chlapče, totě nákyjch hraček, že se v tom vyznáš? To nemá staryj truhlář hani půl tůlik náčiní ha přece teky truhláří. Ty holt si zhlíd sjet. Nemyjlím-li se, vyhučil si se ve Vídni, co?«

»Tám sem se nejenom vyhučil, ale teky pět let dělal v tý nyjvyhlášenijší fabrice na nábytek. Potom sem šel na vandr, habych teky shlíd stavební truhlářství, pracoval sem v Budapeštu, v Brně, v Linci, ha přes Budějce sem se vrátil demů.«

»To si prošel pěknj kousek sjeta ha máš dobrou školu. Ha ja pa rakve, teky si tám něhde viděl dělat rakve?«

»Habych neviděl! V tý fabrice vídeňský v jednom voddělení neděláli sme nic jinčího než samý rakve. Velký malý, tvrdý – měkký, drahý – lačný – jaký hdo chtíl.«

»To se podívejme! To bys to tera moh svect!« bručel si výměnkář potichu a náhle se rozhodl: »Tak víš ty co? Vem mě míru.«

»Dyť nejsem kryjčí, habych vám bral míru,« usmál se Voštíp, nechápaje hned, nač myslí Skřivánek.

»Já teky nechci, habys mi hušil ženící kabát, hale před svarbou mám, veme si mně co nevidět ta zubatá s kosou, tak bych chtíl, habys mi hudělal svarební lože.«

»Hale, stryjče, na co vy myslíte, na to je eště času dost.«

»I ba není, pro smrt není líku, i hdyby člověk snid celou Prášilovo hapatyku. Jenom poslechni, dyž poroučím.«

»Přece vám nebudu dělat za živa rakev?«

»Proč pa ne? Máš ji dělat za měsíc, tak ji hudělej hned. Íčko máš na to čas, můžeš si dát záležít, já si ji prohlídnu, šecky chyby, co na ni najdu, tě vytknu, ty je vopravíš, já tě zaplatím ha budu mít po starosti.«

»Co pa by řekli tomu lidi?«

»Mušíš jim to vyzvonit? Nemůžeš řect, že si tu rakev děláš do foroty? Že po smrti potom lidi s nebožtíkem pospíchají ha truhlář haby rakev sfouk za den. Já to viděl, dyž humřil staryj Zahořík. Hani klíh nebyl jak se patří hutvrdlyj, hani barva zaschlá, drátěný řebíky mlátili kladivem do víka, jen sme rakví hnouli, huž vod ní hulítla nožička, celý ruce sme si počernili, tak že sem litoval mýho věrnýho kamaráda, jaký bure mít špatný poležení.«

»Něco pravdy na tom je,« zamyslil se truhlář. »Tak bychom to mohli hudělat, hale přece jenom se mi nezdá brát živýmu míru na rakev.«

»Cák tám v tý fabrice? Tám ste přece teky děláli rakve pro živý, posílali ste je do skladů, ha ty lidi možná že eště dlouho běhali, než je do nich položila smrt. To sám sem viděl v Praze takuvyj sklad rakví.«

»Tak tera!« rozhodl se náhle truhlář a sáhl po lati.

»Dva palce nahoře přidej. Smrt mě natáhne ha já sem zvyklyj ležít pohodlně,« poroučel Skřivánek klidně a přísně. Pak si ještě vybral suché prkno jedlové a spokojeně odešel.

XXIV.

»Cák ten náš táta s tím mladým truhlářem jenom má?« podivoval se Matouš, když viděl, že skoro každého dne se k němu belhá na hyjtu a teprve po hodině, někdy i po dvou se vrací domů.

»Pro nic za nic tám jistě nechodí. Snad si tam nenechává něco dělat? Lože, stůl, stolicí, truhlu, šecker má, nač si zpomene. Že von mu ten mladýj Voštíp vokázal nákou halmaru, táta se do ní zbláznil ha nechává si ji dělat.« soudila selka.

»Hanebo chce na ňom peníze. Slyšel sem ho jednou vykládat, dyby mil peníze, jak by si zvelebil řemeslo. Mašiny, samý mašiny by nakoupil. Ty by za něho samy řezaly, vrtaly, dlabaly i hoblovaly, benzínem by to šecker hnal ha daleko široko žádný by se mu nevyrovnál, jenom mít peníze! Cítí hu táty pár grošů, možná dost, že de na něho zchytra ha chce mu vod nich pomozt.«

»Marneči, Matouši, to bure jistě to, nic jinčího než to,« lekla se hned Markýta. »Staryj táta, chudák, choudne i na rozumu. Dyjť si i naše dívčička s nim dělá co chce, haž sem se tudle vadit musela, dyž chtěla, haby jí dělal koně. „Děde, toně! toně!“ křičí, ha děrek hned jí podává prut, chytá „běhadlo“ za provázek, táhne ha říjíta jako kůň. Hdyž malý dítě s nim vládne, cák teprve takuvyj prohnanyj, sjeta znalyj člověk jako Voštíp.«

»Muším to vyzkoumat.«

»Jen haby huž nebulo pozdě.«

»Eště dnes se vo tom přesjedčím,« rozhodl se hospodář, který stejně jako otec miloval ve všem jasno a nerad chodil s nějakým červem v hlavě.

V truhlářské dílně Josefa Voštípa už stála hotová rakev, dosud však nenatřená, celá bílá a hladká, bez ozdob, jak prkna vyšla zpod hoblíku. Na dnešek pak bylo ustanoveno, že ji Skřivánek zkusí, lehne si do ní, aby se přesvědčil, padne-li mu, nebude-li ho někde tlačit nebo svírat, aby se ještě v poslední chvíli mohla chyba opravit; pak teprve že se smí nabarvit a Skřivánek vysadí za ni tolik, kolik si mistr požádá.

Zněla totiž úmluva, že truhlář smí pracovati na rakvi jen u přítomnosti příštího majitele. Výměnkář šel každý den do kostela, po mši svaté pak zamířil k truhláři, který hned musil všeho nechat, ať měl rozdělanu jakoukoli práci, a dát se do rakve.

Sám Voštíp se podivil, jak ten stařec rozuměl dřevu i práci. Už to jej překvapilo, že si dovedl vybrat z hromady prkna právě ta nejzdravější, suchá, rovná, bez suků, která se nikdy nebudou bortit ani pukat. A což teprve, když se dal do práce! Skřivánek stál nad ním, poznal na vlas, jak řeže a hobluje-li po vlákne nebo přes vlákno, hned se také vadil a vytkl každou chybičku.

»Nic klížit!« volal přísně, »jen naměř to prkýnko širší ha spoj je pječně na zářez! S klihem do vlhka! Kam by to vedlo!«

»Dyjť bysme to mohli sbít řebama nebo stáhnout šroubkama,« namítá truhlář.

»To by tak eště scházelo, haby mě i po smrti píchal nákyj šindelák nebo laťovák! Já huž sem zkusil za mýho živobytí dost, po smrti chci mít pokoj.«

»Zářezat můžu čela hale cák dno ha víko?«

»I ty jeren lenochu lenošná! Myslíš, že mně vošidíš? I ba ne! Jen to pječně na rozích navrtej na čep, vohobluj drážky na péro, svlakem to hutáhni ha sraz k sobě.«

»To dá velkou hračku.«

»Tak si zahrajem. Dyjť máme na to čas, ne? Proto sem du spíš, než bure pozdě. Potom se to šecko hudělá jenom halabala ha řekne se: dyť je to pro mrtvýho! Pro toho je to haž moc dobrý!«

»Hale, stryjčku, považte, co já prozahálím, ha do pa mi to zaplatí?«

»Staryj Krivánek přece,« usmál se stařec. »Jen se na něho poptyj, hde chceš, esli něhde někoho vokrád, nebo vostál někomu něco dlužen. Dyjť já přece vím, čemu hučí naše víra, že je každyj dělník hoden svý mzdy. Proto se íčko nebojím humřit, sjedomí mi nevyčítá, že sem někoho vokrád nebo vošidil, mý ruce sou čistý ha na duši mi nehoří hani jeren nespravedlivyj kryjcar. Tak mlč ha dělij, co ha jak poroučím.«

Truhlář se víc nepítíl, ale poslouchal tak zvláštního zákazníka jako hodiny. Ve všem mu vyhovoval a nepodívoval se ani tomu, že Skřivánek sebral každý špalíček, odštěpek a odřezek, který mu odletěl od pilky a hned s ním rovnou do kamen. Jenom hoblovačky nepálil. Ty pečlivě skládal na hromadu a teď, když už tu stála rakev hotová, vystlal jimi celé její dno, malou otýpku z nich vložil jako polštář do hlav, řek »s Pánem Bohem«, klekl si k rakvi na zem, převrátil se do ní, chvíli se v ní rundil jako kvočna na hnízdi, až našel pohodlnou polohu, usmál se a vykřikl radostně: »Chlapík si! Jako by ji hulil, tak –«

Skřivánek nedopověděl. Na síni ozvaly se kroky. Stařec ztichl, okamžik

poslouchal, vtom však se rozkřikl: »Skoč ha zavři dveře, hajť mi žádnýj nevidí, hajť se vo tom naši mladý nedoví, Markýta, ta by se zbláznila, dyby tuto věděla –«

Voštíp sice skočil ke dveřím, ale už pozdě. Ty se prudce otevřely a v nich stál – Matouš. Jediný pohled stačil a už sepal ruce a vykřikl zoufale: »Táto! Pro Ježíše Krista! Táto, v čom pa vás to vidím?«

»Nununu, jen pomálu, jen se nezblázni ha nekřič, hajť se sem neseběhnou lidi,« krotil jej hned otec, namáhaje se vstáti. Leknutím a překvapením byl však tak rozechvěn, že se nemohl hned zmoci. Truhlář s Matoušem musili mu pomoci, skočili k němu, zdvihli ho, postavili na nohy a Voštíp sbíral mu se zad hoblavačky, které se přichytily, soukenného kabátu.

»V čom si mě viděl, v tom mě brzy naposled huvidíš,« vážně se teď rozhovořil stařec. »Koně se dřít ha lidi, mřít, to dvojí může člověk každýj den zřít. Dobře, že si přišel. Neveděl sem, jak tě to řect, že huž mám rakev koupenou, že po mý smrti můžeš pro ni jenom poslat, hned mě do ní položit ha nenechat mě válet po prknech ha lajcích něhde v komoře. Hajť mám hned po smrti pokoj. Íčko to tera šecker víš, to bulo to poslední, co mi eště scházelo k ouplnému pořádku se sjetem.«

Mladý sedlák, který se na bojištích díval neohroženě tvář v tvář smrti, třásl se jako osikový list.

»Kera pa jenom tuto řeknu doma Markýtě?« zalomil náhle ruce a ať se přemáhal, jak chtěl, hlasitě zaplakal.

»Cák jí musíš šecker vyzvonit?« zakohoutil se výměnkář a v té chvíli jako by omládl. Zahřála ho ta upřímná láska synova, takže k němu přistoupil, vzal ho za ruku a počal jej sám těšit: »Poj demů, poj! Cestou nám něco napádne, něco si huž vymyslíme, řeknem třebas, že mi Voštíp dělá novou halmaru nebo jinou hloupost. Ha cák vona ví, že chodím k truhlářom?« zastavil se cestou Skřivánek.

»Baže ví, poslala mě za váma přesječit se, co tám děláte.«

»Ty žencký šecker na sjetě muší vyzkoumat. Nic před nima človjek nehtají. Neříkám nic, že se i to vo mý rakvi doví.«

»Tuto se nesmí dovědět,« tvrdě odpověděl Matouš, »ta by dováděla! Bure toho dost, haž se to díl tajit nedá.«

Skřivánek z té odpovědi poznal, že jeho syn opět nabyl ztracené duševní rovnováhy a uznal za vhodno ukončiti tento rozhovor přísným napomenutím: »Dyž už jednou v tý řeči sme, tak tě povídám jednou pro dycky, habys se

víc do mých vjací neplet, vo mně se nestaral ha dal mi pokoj. Ty teky budeš mlyjt jednou z posledního ha potom pochopíš, že chce byjt člověk se svyjma myšlenkama sám, haby si moh v hlavě jaksepatří šecko probrat ha srovnat. Tak mi to řek před padesáti lety muj táta, tak to povídám tobě ha ty to tak řekni jednou svýmu chlapci, haž se tě nakloní tvůj den k západu.«

Matouš podrobil se i tomuto selskému řádu a v duchu se podivoval vážnému klidu, se kterým se otec připravuje na poslední cestu.

Markýta uvěřila, že její domněnka byla správná, že otec opravdu chodil k truhláři vybírat novou almaru, kterou jim chtěl dát, Matouš však že to otcí vylmulvil a proto spokojeně hleděla za ním, jak denně chodí do kostela a z kostela nechodí už k truhláři – ale na hřbitov.

Počasí se venku den ode dne horší. Dny se krátí a kalí, od severu fouká vítr ostrý jako břitva, udeřily bílé mrazy a spálily kde jaký lístek.

Přiblížil se listopad a s ním Martinská pouť a posvícení v Borovně.

Starému Skřivánkovi dýchalo se v těch podzimních mlhách těžce, dech se mu krátil, hvízdal mu v krku, když se dohrabal do kostela, těžce dopadl do nejzadnější lavice a hrozně se rozkašlal. Sám pan farář si toho povšiml, počkal si na dědouška a domlouval mu měkce: »Pane Skřivánku, Pán Bůh vám to odpustí, šetřete se a nechoďte teď do kostelíčka, počkejte až zase po jaře, až se oteplí a sluníčko bude hřát.«

»To sou těšínská jablíčka,« usmál se výměnkář trpce. »Jara huž se nedočkám. Modlím se, habych vydržil aspoň přes posvícení, habych mladym nezkažil ten radostnyj den.«

»To vydržíte,« usmál se farář.

»Můžete mi to dát černý na bílým?«

»To ovšem nemohu.«

»Nu tak vidíte. Ha to mi tu teky zdržuje ha dělá starost, že nás vdovce asi Pámbů rád nemá.«

»A proč by vás neměl rád? Miluje nás všechny přece stejnou láskou, spravedlivě i hříšníky.«

»Tak proč pa v tich litanijích k všem svatyjm furt jenom se modlíte: „Šecky svatý panny ha vdovy – vorodujte za nás! Šichní svatý kněží ha jáhnové, šichní svatý hučitelové, šichní svatý mniši ha poustevníci“, hde koho vyjmenujete, jenom nihdž nezvoláte: šichní svatý mládenci ha vdovci!« To se v Skřivánkovi bouřila jeho počestnost, takže ještě v hozhořčení dodal: »My, vdovci, sme

pořadnější než leckerá vdova. Ha hdyž se vdovec zapomí, je to dycky vinno to vošidný plemeno žencký ha eště taková čest se mu za to dje.«

Farář se usmíval, pomohl si však z úzkých: »Vždyť vdovci patří přece mezi mučedníky, nemá jim kdo uvařit, kdo vyprat, ve všem jsou poukázáni na milost i nemilost jiných. Proto v těch litanijích vzýváme o přimluvu všechny svaté mučedníky Páně.«

»Á, tak to je tera! íčko tomu rozumím,« liboval si Skřivánek a spokojeně odcházel. Hloubal vůbec teď jen o věcech náboženských a o životě záhrobním a jenom malá Markýtko dovedla jej vyrušit z jeho dum a rozjímání.

Celé srdce jeho obrátilo se k ní a když ji už ani pochovat nemohl, ani za ručičku vodit, alespoň se na ni díval a uvažoval o kráse slov Kristových: »Nebudete-li jako maličci tito, nevejdete do království božího.«

Posvícení se výměnkář ještě dočkal. Malá Markýtko obstála před strýčky i tetami ve všem zkoušku s vyznamenáním, takže se i rozkurážil. To ještě jednou a naposled vyšlehl do výše plamínek jeho života.

Druhého dne všichni zaspali, ale obzvláště dědeček dlouho nevstával. Selka Markýtko šla ho s dcerkou na ruce navštívit. Ležel v peřinách, ruce měl sepjaté, oči zavřené, ústa pootevřená a ani se nepohnul.

»Děde! Děde! Áda! Má áda!« ozýval se dětský hlásek za dveřmi.

»Dyj Pámbů dobrýtro! Ja pa ste se po včeryjšku vyspali?« optala se selka na prahu. Ale hned zmlkla, když viděla, že dědoušek ještě spí. Šla po špičkách až k posteli a tu se jí zdálo, že nedýchá. Vzala jej za ruku, ucítila, že je studená a vlhká a strašlivé leknutí projelo jí tělem.

Vyběhla na zásep a volala: »Matouši! Matouši! Poj sem, tátovi se něco stalo, von nedyjchá.«

Přiběhl Matouš, přiběhly i ostatní děti, výměnkáře Antonína Skřivánka však už nezbudil nikdo.

Nedovedla to ani malá Markýtko, se kterou – jako východ a západ života – spojovaly starce růžové červánky nejčistší lásky pozemské.

I toto něžné pouto se přetrhlo. Markýtko sice dovedla dědouškovi pozlatit trnitou cestu ke hrobu, dovedla mu ji vystlat voňavým kvítím radosti, vrátit ho životu však nedovedla.

Na věži po chvíli rozklinkal se umíráček a po dvou dnech vynášeli výměnkáře ze statku. Všichni hleděli hlavně na rakev, nebo to už se rozkřiklo po celé osadě, v jaké rakvi bude starý Skřivánek pochován.

Čas pomalu hojil tuto ránu v srdci mladých.

Jenom Markýtko se někdy ještě rozpomenula, jako kachnička přikolíbala se k výměnku, tloukla pěstičkou na zavřené dveře a volávala:

»Děde! Děde! Vorevřít! Huž si se dost vyhájal! Pust tám Markýtko a pochovyj ji! Pochovyj!«

Srdce to mohlo matce utrhnout, když ji odváděla ode dveří. Konečně však i dítě zapomnělo a hrob Skřivánkův zazelenal se pak hebkou travičkou.